

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS
HELSOVÅRDSNÄMND

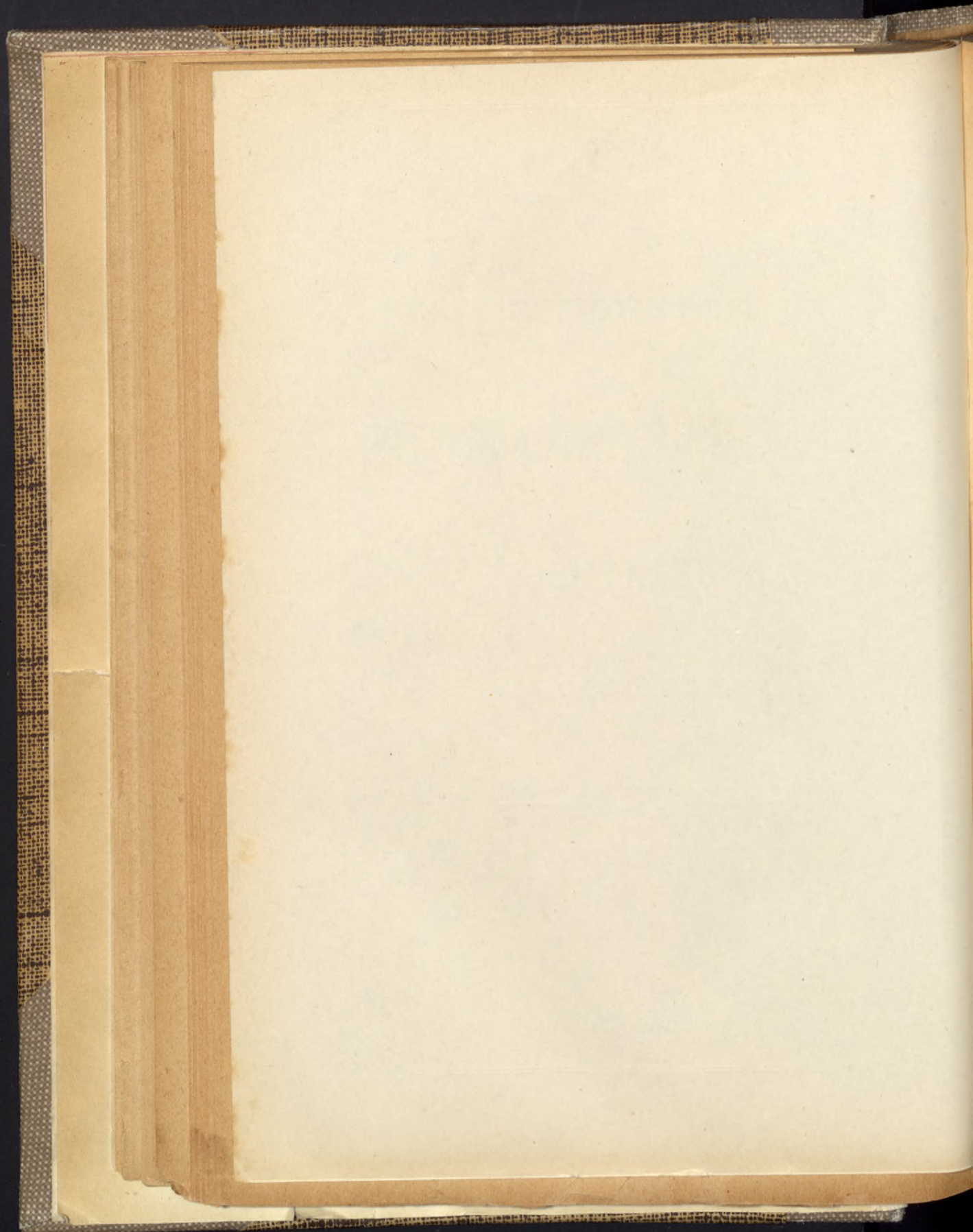
ÅRSBERÄTTELSE

FÖR 1890.

GÖTEBORG.
A. LINDGREN & SÖNER.
1891.

GÖTEBORGS
HELSOVÅRDSNÄMND

ÅRSBERÄTTELSE

FÖR 1890.

GÖTEBORG.
A. LINDGREN & SÖNER.
1891.

OTEBROS

FELSONYARDNAMES

AMERICAN

NEW YORK

Till Herrar Stadsfullmäktige i Göteborg.

Såsom sin årsberättelse för 1890 får Helsovårdsnämnden åberopa det af förste stadsläkaren E. Almquist utarbetade, sedermera af Nämnden godkända förslag till sådan berättelse, som jemte tillhörande bilagor här nedan finnes aftryckt.

Göteborg i April 1891.

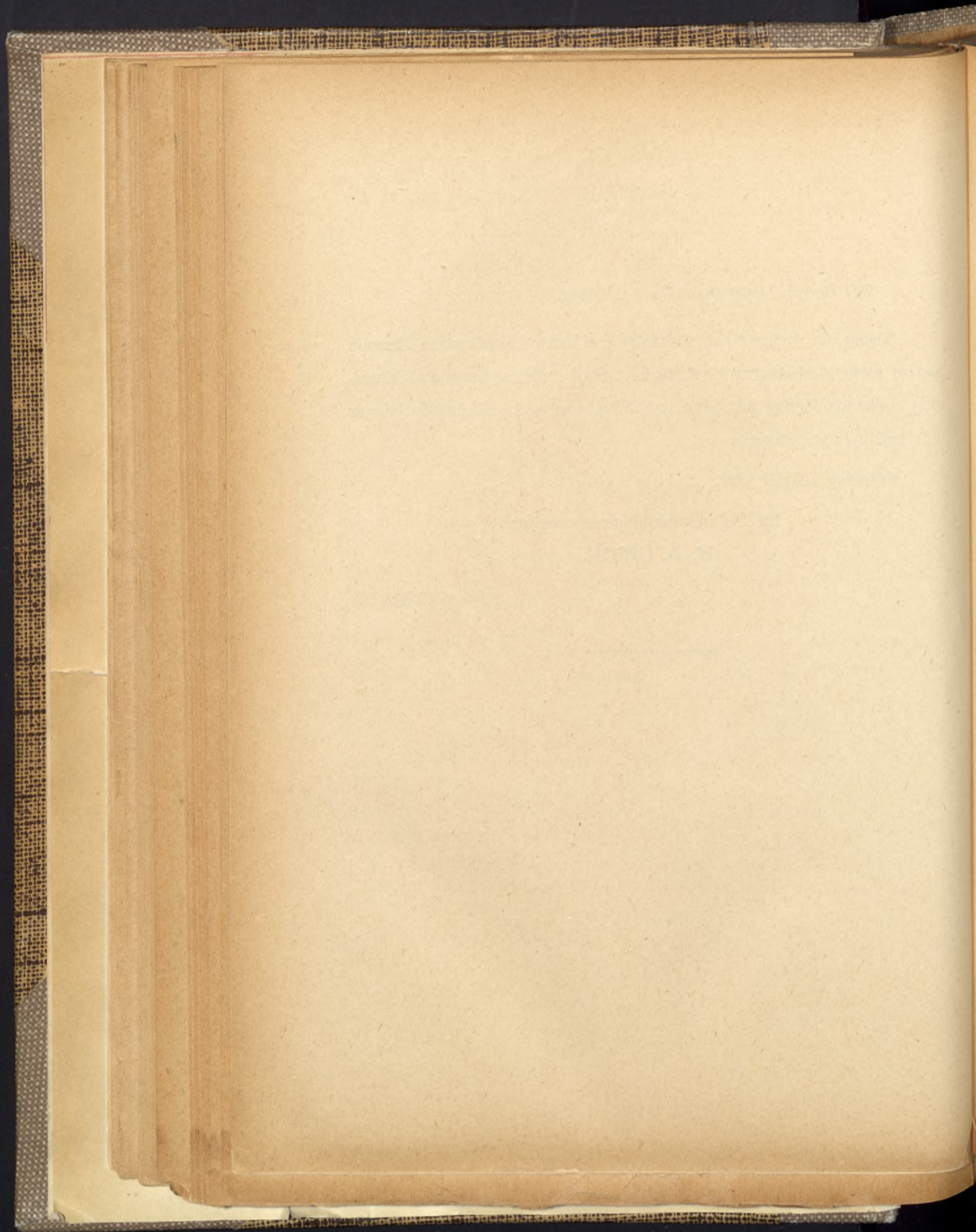
På Helsovårdsnämndens vägnar:

H. A. FRICK.

Ernst Bring.

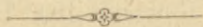

Innehåll.

1. Helsovårdsnämnden och derunder hörande personal och inrättningar	s. 1.
2. Helsovården	s. 2.
a. Stadsgrundens renhållning	s. 2.
b. Vattenledningarna	s. 4.
c. Bostäder och byggnader, der många människor samlas	s. 4.
d. Fabriksdrift och näringar	s. 5.
Å-inspektörens årsberättelse	s. 6.
e. Vissa åtgärder till förekommande af smittosamma sjukdomars spridning	s. 9.
f. Matvaruhandeln	s. 12.
Stadsveterinärens årsberättelse	s. 12.
g. Kemiska analyser	s. 39.
Stadskemistens årsberättelse	s. 39.
3. Sjukvården	s. 44.
Summarisk redogörelse för sjukvård och ekonomi vid epidemisjukhuset	s. 49.
4. Befolkningsförhållanden under 1890	s. 52.
5. Gångbara sjukdomar, dödsorsaker, väderlek	s. 55.
Bihang. Befolkningsförhållanden i Göteborg 1776—1885 m. m. af E. Almquist. (38 s., 13 tabeller).	

Förteckning å tabeller:

- Tab. 1. Renhållningsanordningarna i Göteborg samt stall, fähus och svinhus i hvarje stadsdel . . . . . s. 3.
- Tab. 2. Antal minderåriga i arbete vid 1890 års slut . . . . . s. 5.
- Tab. 3. Andre stadsläkarens redogörelse för de prostituerade . s. 11.
- Tab. 4. Summarisk öfversigt öfver å köttbesigningsbyrån undersökta föremål . . . . . s. 31.
- Tab. 5. Uppgift å födoämnen, som varit frivilligt aflemnade till undersökning . . . . . s. 32.
- Tab. 6. Uppgift å af Göteborgs helsopolis anhållna födoämnen s. 33.
- Tab. 7. Uppgift å af helsopolisen undersökta fall nötkreaturskött samt får och kalkroppar . . . . . s. 35.
- Tab. 8. Uppgift å undersökt fläsk . . . . . s. 34.
- Tab. 9. Lokaler för försäljning af mjölk och grädde . . . . . s. 37.
- Tab. 10. Bagerierna vid slutet af 1890 . . . . . s. 38.
- Tab. 11. Af stadskemisten undersökta föremål . . . . . s. 39.
- Tab. 12. Af stadsfältskären behandlade personer . . . . . s. 45.
- Tab. 13. Befolkningens rörlighet i hvarje stadens församling . . s. 52.
- Tab. 14. Dödlighet på 1,000 innev. i hvarje stadsdel 1886—1890 s. 53.
- Tab. 15. Dödsfall och dödlighet för månad i Göteborg 1886—1890 s. 54.
- Tab. 16. Dödlighet inom olika åldersgrupper och kön 1886—1890 s. 55.
- Tab. 17. Väderleken i Göteborg 1890 . . . . . s. 56.
- Tab. 18. Gångse sjukdomar i Göteborg 1890 fördelade på månader s. 57.
- Tab. 19. Dödsfall i Göteborg för månad under 10 influenzaepidem. s. 57.
- Tab. 20. Dödsfall på 1,000 innev. i vissa sjukdomar 1886—1890 s. 59.
- Tab. 21. Dödsorsakerna i Göteborg 1890, fördelade på månader s. 61.
- Tab. 22. Dödsorsakerna i Göteborg 1890, fördelade på stadsdelar s. 62.
- Tab. 23. Dödsorsakerna i Göteborg 1890, fördelade på kön och ålder s. 64.
- Tab. 24. Dödsorsakerna bland här kyrkoskrifna, aflidna utom staden . . . . . s. 66.
- Tab. 25. Dödsorsakerna i Göteborg 1890 bland främlingar . . . s. 67.

Tryckfel. Bilagan sid. 20 rad. 5 uppfir. står 1945 läs 1954.

1. *Helsovårdsnämnden och derunder hörande
personal och inrättningar.*

Göteborgs Helsovårdsnämnd har under året utgjorts af följande medlemmar:

H. A. Frick, rådman, ordförande.
S. Schaar, telegrafdirektör, v. ordförande.
J. Sjöberg, grosshandlande, kassaförvaltare.
A. O. Elliot, polismästare.
J. Dähn, byggmästare.
Rob. Fries, med. doktor.
E. Almquist, förste stadsläkare.

Suppleanter:

Emil Nilsson, grosshandlande.
Oskar Rhodin, v. häradshöfding.
Jos. Andrén, grosshandlande.
Carl Grönvall, kapten.
Gustaf Ekman, ingenjör.

Nämnden har under det gångna året haft 14 sammanträden. Enligt brefboken hafva 32 skrivelser afskickats. Som sekreterare har tjenstgjort v. häradshöfding E. Bring.

Den treåriga tjenstetiden utgick för doktor G. Bergendal den 1 Oktober; samme läkare blef ånyo antagen på tre år till **distriktsläkare** i det 6 distriktet.

Köttbesigtungs- och trikin-byråns inkomster för besigtigadt fläsk hafva i det närmaste uppgått till samma belopp som utgifterna; byrån har för året lemnat ett öfverskott af 235 kronor. Genom afgifternas nedsättning från början af år 1890 hade Nämnden just åsyftat, att byrån skulle bära sig utan att lemna inkomst för stadskassan. Ny instruktion för stads-veterinären samt ordningsstadga för köttbesigtungsbyrån hafva utarbetats af Nämnden.

Angående **epidemisjukhusets** och **sundhetspolisens** organisation är intet af vigt att omtala. En sundhetskonsapel har vid sitt afskedstagande erhållit 720 kronor som pension af Stadsfullmäktige.

Helsovårdsnämndens **utgifter** hafva uppgått till 88,000 kronor. I runda tal hafva dessa varit:

för byrån	3,400.
„ distriktsläkareinstitutionen.....	20,300.
„ epidemisjukhuset.....	28,200.
„ köttbesigtningbyrån	22,300.
„ sundhetspolisen	8,100.
„ diverse	5,900.

2. *Helsovården.*

a) **Stadsgrundens renhållning.**

Renhållning besörjdes vid årets slut af **stadens renhållningsstyrelse** i 2,340 hus. Staden eger f. n. omkring 3,250 hus. I de centralare och tätare bebyggda stadsdelarne, der aldra största delen af stadens befolkning bor, besörjes renhållningen till hufvudsaklig del af nämnda stadens styrelse. För år 1891 är det beräknadt, att renhållningen skall kunna af styrelsen utföras i 2,350 hus med husegarnes afgifter, utgörande 120,000 kronor, jemte ett tillskott ur stadskassan af blott 15,500 kronor.

Ur vidstående tabell 1 framgår förhållandena med **renhållningsanordningarna** i stadens olika delar. Sundhetspolisen har öfvervakat renhållningen genom 26,241 besök i gårdarne. 86 husegare äro anmälda i poliskammaren för uraktlåtenhet och tredska med afseende på fullgörandet af sina skyldigheter härutinnan. 2 nya svinstior äro anmälda och godkända af Nämnden.

Kloakledningarna äro under året ytterligare utvidgade. Kulvert är byggd för upptagande af afloppsvattnet från Stampgatan; den längs Vallgrafven gående, afskärande kulvertens mynning är omlagd och förd längre ut i elfven. Under året hafva utförts:

Rörledningar	1,193 m.
Kulvertar	30 m.
Betonrör	529 m.
Nya brunnar.....	78 st.

Tab. 1. Renhållingsanordningarna i Göteborg samt stall, fähus och svinhus i hvarje stadsdel.

Antal egendommar	Latrinuppsamling				Uppsamling af sopor eller stall-spilling			Begagnade			Underjordiskt aflopp			Vattenledning å gård		Urinkur å gård		Kompostupplag å tomt						
	der ingen hemtning finnes	der bonde hemtar	der renhållningsstyrelsen hemtar	Kistan	Spänner	Grop	Blandning			Blott i köken	Ej flyttbara kärl	Vagn	I latrinkistan	stall	fähus	svinhus	från gård	från stall och dylikt	från sop-plan					
							med kalk	med torfjord	med sågspån													utan		
47	30	26	68	26	18	24	7	42	15	61	76	3	1	18	46	20	4	9	46	28	64	26		
18	28	3	—	86	7	10	—	29	17	—	43	6	1	13	9	7	9	9	39	28	29	3		
44	7	—	—	43	1	3	—	16	38	—	42	14	1	15	1	2	2	9	29	46	46	3		
34	33	1	—	52	8	14	—	62	—	—	33	17	2	20	1	1	1	49	30	51	29	2		
32	20	10	—	40	2	10	—	38	12	11	41	9	2	20	5	2	7	9	44	44	15	16		
42	14	—	—	52	4	4	—	52	4	—	47	5	—	10	—	—	4	36	56	36	38	2		
44	11	—	—	46	3	5	—	19	30	5	45	3	—	20	—	—	10	36	32	20	2	—		
17	3	—	—	20	2	13	—	3	17	4	20	2	—	20	—	—	6	10	10	20	12	—		
64	67	3	—	120	2	13	—	43	74	13	118	15	1	9	2	1	101	6	81	87	91	3		
182	32	—	—	272	1	25	—	187	25	2	194	11	4	12	—	—	207	12	177	207	158	3		
261	24	—	—	272	—	6	—	113	165	—	272	2	26	29	—	—	277	29	253	275	240	—		
170	36	—	—	206	—	—	—	202	4	—	204	2	4	6	—	—	206	6	203	206	185	—		
30	17	2	—	47	—	2	—	33	16	—	47	2	2	2	—	—	43	2	47	49	40	—		
264	60	8	—	281	—	48	—	82	229	17	310	1	18	23	7	3	254	18	128	192	133	10		
57	50	—	—	99	7	7	—	45	39	1	98	1	11	17	1	2	97	14	56	94	36	1		
34	9	—	—	35	—	8	—	9	33	1	43	3	3	3	—	—	38	3	15	33	19	—		
162	45	4	—	165	—	46	—	28	163	20	188	7	1	12	3	2	156	8	87	137	79	5		
156	146	50	—	183	23	135	11	87	157	105	259	17	37	28	21	45	251	17	67	195	63	48		
101	30	—	—	114	—	12	—	97	27	—	100	33	—	32	1	—	125	32	93	121	88	—		
23	—	—	—	23	—	—	—	23	—	—	23	1	—	1	—	—	23	1	23	23	20	—		
101	17	—	—	115	—	3	—	51	67	—	116	1	8	1	—	—	113	11	82	109	60	—		
260	40	—	—	277	1	31	—	285	15	—	290	1	39	3	3	—	299	51	251	300	250	—		
197	24	3	—	217	—	7	—	209	15	—	209	—	21	4	—	—	222	32	200	119	181	—		
2340	743	178	—	2754	66	417	16	1762	1213	6	250	25	18	36	270	15	59	373	89	86	2776	294	1976	2512
																			Summa		1834		183	

Vid 1890 års slut funnos för en kapitalkostnad af 1,583,000 kronor af staden utförda:

Allmänna ledningar	78,769 m.
Sidoledningar	40,748 m.
Summa	119,517 m.

Muddring i stadens kanaler har skett till följande kvantiteter: i Vallgrafven 6,093 m³, i Stora hamnkanalen 252 m³, i Fattighuskanalen 171 m³.

Kyrkogårdarne hafva icke gifvit anledning till åtgärd från Nämndens sida.

b) Vattenledningarna.

Dessas rörnät utgjorde vid årets slut 97,6 kilometer, hvaraf Kallebäcksledningen 8,5 km. Antal servisledningar 2,727. Allmänna vattenkastare 74, hvaraf 18 för Kallebäcksvatten. Kapitalkostnad 2,454,400 kronor.

Under året har Delsjöns vattenyta höjt sig 0,8 m., utgörande en ökad vattenkvantitet af 0,98 millioner kubikmeter. Vattenförbrukningen utgjorde:

	för år		för person och dygn
1887.....	3,5 mill. kub.-m.		101 liter
88.....	3,72	„	104 „
89.....	3,61	„	98 „
90.....	3,56	„	92 „

Under sistlidet år inträffade maximiförbrukningen den 14 Oktober och var då 135 liter för hvar innevånare; minimiförbrukningen åter inföll den 28 December och utgjorde 47 liter. Vattnets filtreningshastighet utgjorde i medeltal 3,5 m. på dygnet, men har undantagsvis stigit ända till 6 m. på ett dygn.

c) Bostäder och byggnader, der många människor samlas.

56 nya byggnader med **bostäder** äro under året uppförda, deraf 38 af trä. 12 äldre byggnader hafva omändrats. Inalles hafva 1,107 rum och 602 kök tillkommit.

Många dåliga bostäder hafva efter anmaning af helsopolisen försatts i ett bättre skick, reparerats, uttorkats genom eldning, vädring o. s. v. Blott ett par osunda bostäder hafva föranledt beslut af Nämnden: en bostad för bageriarbetare befanns vara öfverbefolkad, i en lägenhet inträngde fukt från grunden, i en annan var afloppsledningen otät, 2 gamla för-

fallna hus ansågos i sitt dåvarande skick otjenliga som bostad o. s. v.

Nämnden har fastställt vissa regler för uppvärmning och ventilation af en tobaksfabrik, som nybyggt, samt af en större folkskolebyggnad.

Emigranthotellen hafva tillsetts såsom under föregående år. **Kyrkor** och **församlingslokaler** hafva icke gifvit anledning till anmärkning.

d) Fabriksdrift och näringar.

Antalet **minderårige**, som arbeta i fabrik och handverk, framgår af nedanstående tabell.

Tab. 2. Antal minderårige i arbete vid 1890 års slut.

	Summa	12—13 år		14—18 år	
		gossar	flickor	gossar	flickor
I tobaksfabrik	103	12	—	36	55
„ väfveri och spinneri	154	11	9	61	73
„ tryckeri och lithografisk anstalt	80	6	—	51	23
„ porterbryggeri och sockerbruk	32	2	—	30	—
„ mekanisk verkstad och gjuteri	51	1	—	50	—
„ snickerifabrik	35	1	—	34	—
„ öfrige fabriker	57	2	—	45	10
1890 summa i fabriker	512	35	9	307	161
„ „ i handverk	175	9	—	155	11
1889 summa i fabriker	524	53	8	292	171
„ „ i handverk	185	25	—	153	7
1888 summa i fabriker	409	20	19	245	125
„ „ i handverk	147	10	—	137	—

Mölnaldalsåns förorenade vatten förorsakade under året mindre olägenheter än vanligt, uppenbart på grund af den starka nederbörden under sommaren. De af Konungens Befallningshafvande 1889 fastställda, sedan öfverklagade ordningsföreskrifterna för fabriker utefter ån hafva blifvit af Kongl. Maj:t upphädda samt stadgan återremmitterad till Konungens Befallningshafvande i länet.

I följd af Stadsfullmäktiges beslut, att ingen fabrik med aflopp i ifrågavarande vattendrag efter den 1 Juni 1890 skulle erhålla vatten från stadens vattenledningar, med mindre egen kontraktensligt ställde sig ofvannämnda ordningsföreskrifter till efterrättelse, samt att tillsynen häröfver skulle uppdragas åt Helsovårdsnämnden, så antog nämnden vid årets

början till inspektör öfver fabrikerna utefter ån, kaptenen vid Göta artilleriregemente Otto Schreiber. Inspektörens årsberättelse bifogas här nedan. Af denna framgår det, att stadsgans föreskrifter utan svårighet och utan motstånd från fabrikssegarne genomförts i alla fabriker med afloppsvatten, som ligga utefter Mölndalsåns nedre lopp nedanför Mölndals by.

Å-inspektörens årsberättelse.

Då jag den 1 Mars 1890 mottog inspektionen, så var mitt första göromål att noggrannt genomgå alla under inspektionen ställda fabriker och inrättningar m. m., för att erfara hvarifrån de hufvudsakligaste föroreningarna kommo samt mängden och beskaffenheten af desamma. Härtill användes nästan hela nämnde månad.

Under återstoden af månaden samt större delen af April månad bestämdes och öfverenskoms med vederbörande innehafvare om de åtgärder, som skulle vidtagas för afloppsvattnets renande; förändringarna borde om möjligt vara verkställda till i början af Maj månad.

De då bestämda och nu verkställda hufvudsakliga ändringarne voro:

vid jästfabriken Presenten:

ordentliga rännstenars anläggande för uppsamlande i brunnar af urinen från ladugården samt gödselupplagets förläggande till lämplig plats;

vid åtskilliga hushållslägenheter:

uppsamlande och borttransporterande af köksaffall, hvilka förut i såväl fast som flytande form öfverlemnats åt ån;

vid Emiliedals dricksbryggeri:

flera brunnars anläggande, dels för bättre rengöring af affallsvattnet från bryggeriet och dels för uppsamlande af spillning från stall och ladugård;

vid Levissons & Söners garfveri:

iordningställande af befintlig brunn för affallsvatten från barkpress samt bortskaffande af upplag af hår och skafkött;

vid Eriksbergs bryggeri:

bättre uppsamlande af "bärman" från dricksbryggeriet;

vid Wahlgrens färgeri i Örgryte:

bassängs anläggande för affallsvattnet från blekeriet;

vid Burgårdens bryggeri:

flera brunnars anläggande för såväl bryggeri som stall;

vid Burgården:

uppsamlande i tät lår af spillning vid afträdet; och

vid åtskilliga fabriker i Lilla Gårda:

affallsvattnets bortledande till Gullbergsån.

(Denna senaste ändring medhans af flera orsaker dock ej, utan blifver först verkställd till nästa vår).

Vid sedermera under sommaren och hösten skedda inspekteringar hafva följande förändringar ansetts behöfliga och äfven verkstälts:

vid jästfabriken Presenten:

under sommarmånaderna, då tillverkningen af drank var större än efterfrågan och befintliga bassänger ej kunde rymma öfverskottet, så tappades detta på stora kärl, hvilka dock placerades så, att hvad som nödvändigt vid tappningen måste spillas och antagligen ännu mera, kunde nedrinna och nedrann i ån genom en i närheten af bassängen befintlig ledning. Detta är nu förebyggt medelst nämnde lednings igenläggande;

vid Eriksbergs bryggeri:

befintliga brunnar hafva iordningstälts och ytterligare ett sköljkar har vid dricksbryggeriet anskaffats, hvilket gör, att då det ena användes, så kunna jästämnena i det andra hinna afsätta sig, för att sedan uppsamlas; och

vid Levissons & Söners garfveri:

tygsil är anbragt för affallsvattnet från barkpressen.

Under senhösten och vintern har jag ej så ofta inspekterat, men då jag det gjort, så har städse allt befunnits i vederbörlig ordning.

Alla dessa ändringar hafva bragts till stånd utan vederbörandes ringaste vägran; tvertom har jag från deras sida alltid och af samtliga rönt det största tillmötesgående, hvilket jag till deras beröm ej kan underlåta att härmed anföra. Kostnaderna för dessa ändringar hafva visserligen ej varit synnerligen betungande, men dock tillräckliga att i och för desamma åstadkomma krångel och obehag, om vederbörande varit så anlagde.

Jag torde äfven få upplysa, att vid flera fabriker äro gräfdas brunnar, som lemna tillräcklig vattenmängd, hvilket bevisar, att ej påföljden i händelse af vägran (vattenledningsvattnets afstängande) utan rent intresse för saken i dess helhet har gjort, att de ställt och ställa sig villigt föreskrifterna till efterrättelse.

De nu vidtagna åtgärderna hafva enligt min åsigt till viss, kanhända ej så obetydlig grad bidragit till vattnets re- nande, men skulle göra det i betydligt högre grad, om de kunde sättas i förening med upphäfvandet af flera orsaker till större föroreningar, för hvilket kostnaderna äfven vore ganska ringa.

Bland dessa får jag nämna den vid åns stränder på åt- skilliga ställen i ymnighet växande vassen. Borttagandet af denna, hvilket på sin höjd kunde medföra en kostnad för resp. strandegare af ett eller par dagsverken, skulle i hög grad hindra vattnets förruttnelse. På stadens och de under min inspektion stående områden torde törhända dess bortskaffande kunna åstadkommas, men då det ej sker längs hela ån ända från Mölndal, så är dermed så godt som ingenting vunnet.

Nästan på samma sätt, fastän kostnaderna äro större, förhåller det sig med bortmuddring af i ån befintliga bankar.

En stor orsak till föroreningar är den mängd af vid åns stränder befintliga hushållslägenheter, hvilka samtliga begagna ån snart sagdt såsom gödselhög. Kostnaden för ändring häri är så godt som ingen.

En mängd gödselupplag, som nästan alltid finnas alldeles vid åkanten, bidraga ej obetydligt, synnerligast vid inträffande regnväder, till vattnets förorenande.

Slutligen får jag såsom min öfvertygelse uttala, att när *hela* ån med dervid varande fabriker m. m. från och med Mölndal och ända ned till Göteborg kommit under *en enda* styrelses uppsigt, då och först då kan man för minsta kostnad och i för ändamålet tillräcklig grad få vattnet renadt. Såsom enda lämpliga myndighet att hafva sådan tillsyn öfver dessa vattendrag och fabriker anser jag Konungens Befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län vara.

OTTO SCHREIBER.

Inspektör.

Lump- och benupplagen hafva noggrant tillsetts af sundhetspolisen. En ny plats för ett mindre upplag har godkänts af Nämnden. Egentligen finnes blott *ett* mycket stort upplag inom Göteborg, detta är beläget å obehugd tomt i Masthugget. I öfrigt finnas inom staden 20 st. upplag, der lump, ben och annat affall uppköpas och samlas för en eller annan vecka, hvarpå lagret säljes och bortföres. Af dessa ligga 5 i inre staden, 6 i Majorna, 5 i Haga, 2 i östra förstäderna och 2 söder om Vallgraven.

Saltning och inläggning af färsk sill bedrifves numera i stor skala inom Göteborg. Å jernvågsqvarteret hafva 6 st. sillsaltare med Nämndens tillstånd apterat tomter för sillbehandling. Dessa tomter hafva mycket ofta varit besökta af sundhetspolisen. Inga klagomål hafva försports öfver nämnda komplex för sillbehandling, utan hafva de på allt sätt motsvarat sundhetens och snygghetens fordringar. Andra upplag för sill hafva gifvit anledning till anmärkningar, emedan mar-ken förorenats och affallet ej skyndsamt borttagits. Med afseende på ett dylikt har nämnden förbjudit dess användande, intill dess betryggande sanitära åtgärder vidtagits mot mar-kens förorening.

Helsovårdsnämnden har på vissa vilkor medgifvit, att den slagit som sedan längre tid tillbaka i mindre skala egt rum å trenne torplägenheter, 2 i de vestra och 1 i de östra stadsdelarne, fortfarande finge ega rum. Ett mindre **slagteri** för kalvvar i Redbergslid har likaledes godkänts.

Lokalerna för upplag af **salt kött, torkad fisk och ost** samt **öltappningslokalerna** hafva fortfarande noga öfvervakats och dervid har tillsetts, såväl att grunden ej förorenades, som att stank ej spreds från dem.

Ett färgeri, en kaffetillsättningsfabrik och en tobaksfabrik hafva uppförts inom staden, sedan Nämndens tillstånd erhållits. En upplagsplats för råa hudar har likaledes godkänts.

e) **Vissa åtgärder till förekommande af smittosamma sjukdomars spridning.** Angående **anmälan af fall af smittosamma sjukdomar** se årsberättelsen för 1888.

Stadens **desinfektionsinrättning** har under året ganska mycket anlitats vid sjukdomsfall i staden till desinfektion af sängkläder, gångkläder o. d. Å Sahlgrenska sjukhuset har direktionen låtit inrätta det gamla desinfektionsrummet på så sätt, att desinfektionen nu sker medelst ånga. Derigenom har staden på ett billigt och ändamålsenligt sätt erhållit en ny, centralt belägen desinfektionsapparat. Dr Borelius har afpröfvat denna inrättning och funnit, att den desinficerar fullt pålitligt.

Vid desinfektion af smittade bostäder har det åter visat sig, huru nödvändigt det är att icke inskränka desinfektionen till de ytligast liggande delarne af rummet. I en trångt bebodd bostad i Majorna inträffade 5 fall af tyfoideber, i den öfriga delen af den talrikt bebodda fastigheten blott ett fall. Vid uppbrytande af golvet i den svårt hemsökta bostaden

visade sig trossbotten bestå af en med allehanda smutsämnen ytterst förorenad sågspån. Denna blef ersatt med ny, ren sågspån. — I en rik mans hus visade sig flera fall af tyfoidfeber en månad, efter det att 2:ne jungfrur, antagligen på grund af förgiftning medelst mjölk, insjuknat i nämnda sjukdom. Vid sundhetspolisens undersökning framgick, att allt annat i huset var sundt och oklanderligt, men att afloppsledningen i hög grad förorenat trossbotten mellan våningarna. Här påträffades sågspånen nedblött samt starkt impregnerad med rester o. d. Först efter mycket sorgfällig undersökning upptäcktes detta missförhållande. Den förorenade fyllningen bortogs och ersattes med ren, afloppsledningen tätades och kring slaskstället gjordes golf af vattentät beskaffenhet. Det är uppenbart, att svafvelrökningar och rengöring af vägg- och golf- ytor icke leda till målet, så länge massor af smuts, bland hvilka äfven smittoämnen kunna finnas, ligga omedelbart under golfbräderna. Sådant har i Göteborg ingalunda visat sig vara ovanligt; särdeles ofta hafva slaskinrättningarna i köken med smutsvatten genomdränkt golf och trossfyllningar. Här gjorda erfarenhet visar otvetydigt, att en säker desinfektion ej kan utföras utan noggrann undersökning af det hemsökta huset, och sådan har sundhetspolisen under detta som föregående år sökt utföra i alla mera hemsökta lägenheter.

Barnsängsfebern har motarbetats enligt de principer, som omtalats i 1888 års berättelse.

Vaccinationen handhafves som förut. Anmälningarna af vaccinerade barn äro fortfarande ofullständiga.

	antal födda	vaccinerade
1886	3,106	824.
87	3,215	936.
88	3,317	905.
89	3,200	965.
90	3,374	1,299.

Prostitutionen öfvervakas fortfarande af allmänna polisen. Härnedan meddelas andre stadsläkarens rapport öfver hithörande förhållanden. Med anledning af remiss från Konungens Befallningshafvande af en kyrkomötets skrifvelse har Nämnden uttalat sig för nödvändigheten af tillsyn öfver lösaktigheten, då den bedrifves som näringsfång.

Tab. 3. Rapport till Helsevårdsnämnden i Göteborg öfver Besigtningssbyråns verksamhet under år 1890.

Vid början af 1890 utgjorde:

- a) antalet af å polisens lista inskrifna i staden sig uppehållande prostituerade qvinnor ..... 118.

Under loppet af år 1890

återkommo förr inskrifna ..... 19.

blefvo af Poliskammaren ålagda allm. besigtning 31.

Summa prostituerade 168.

Vid början af år 1890 utgjorde

- a) antalet kvinnor, hvilka underkastat sig enskild besigtning enl. art. II § 5 af för besigtningssbyrån gällande stadgar sig i staden uppehållande ..... 3.

Under loppet af år 1890

hafva underkastat sig enskild besigtning enl.

art. II § 5 af stadgarne för besigtningssbyrån ... 6.

hafva dessutom vid gifven anledning blifvit besigtigade, men hvilkas regelmessiga besigtning

förklarats bero af deras framtida uppförande .. 56.

(af hvilka 16 voro med venerisk smitta behäftade).

Summa besigtigade men ej inskrifna qvinnor 65.

Hela antalet af under året besigtigade qvinnor har

utgjort ..... 233.

Vid slutet af år 1890 voro

- a) af de prostituerade qvinnorna:

af poliskammaren befriade från besigtningsskyldighet ..... 13.

afvikna från staden ..... 30.

aflidna ..... 6.

intagna å fattigvården ..... 2.

intagna å Magdalenahemmet ..... 2.

häktade eller dömda till tvångsarbete ..... 2.

kvarvarande till årets slut 113.

- b) af dem, hvilka underkastat sig enskild besigtning enl. art. II § 5 af stadgarne för besigtningssbyrån:

af poliskammaren befriade ..... 5.

intagna å Magdalenahemmet ..... 3.

kvarvarande till årets slut 1.

Antalet verkställda besigtningar uppgår till ..... 8,872.
(mot 9,023 år 1889).

Antalet till kurhuset remitterade uppgår till ..... 83.
af hvilka 35 remitterats en gång och 48 två eller
flera gånger, så att *antalet remisser* utgjort ..... 193.

Sjukdomstabla.

1890.	Dröppel	Bulnad å könsdel, bubo	Sår af obestämd natur	Sjanker	Syfilis	Summa
Januari	2	—	—	8	—	10
Februari	2	—	1	7	5	15
Mars	1	—	1	6	—	8
April	3	1	1	10	6	21
Maj	1	2	2	8	1	14
Juni	1	—	5	8	3	17
Juli	1	1	1	9	6	18
Augusti	—	—	—	15	4	19
September	1	2	—	13	4	20
Oktober	2	2	—	21	3	28
November	2	—	—	7	2	11
December	1	—	—	9	2	12
Summa	17	8	11	121	36	193

LUDVIG SELLBERG.

Andre Stadsläkare.

f) **Matvaruhandeln.**

Den ännu gällande trikinförordningen för staden, som stadfästes af Konungens Befallningshafvande den 31 December 1880, och som oförändrad upptagits i matvaruförordningen af den 5 Oktober 1887, hade öfverklagats hos Kongl. Maj:t af ett antal jordbrukare i trakten af Kongelf. Kongl. Maj:t har funnit ansökningarna i fråga innefatta ett ämne, som enligt § 24 mom. 5 i helsovårdsstadgan i den ordning frågan blifvit väckt icke utgjorde föremål för Kongl. Maj:ts pröfning.

Stadsveterinärens årsberättelse

med tab. 4—10.

Under år 1890 ha tillsyningsmännen hos Helsovårdsnämnden i och för kontrollen öfver matvaruhandeln verkställt tillsammans 40,313 besök och besigtningar å nedanstående stäl-

len, der matvaror saluhållits, undergått beredning eller varit till förvaring upplagda, nemligen å torg 5,496 (Kungstorget 1,692, Grönsakstorget 853, Fisktorget 1,567, Masthuggstorget 648, Stigbergstorget 442 och Kusttorget 294), å Kustens fiskbrygga 115, i slagterier 982, i charkuteriverkstäder och korffabriker 4,097, i salubodar för födoämnen 13,268, å upplagsmagasiner för dylika 5,699, i bagerier 2,274, i spisningslokaler 1,805, å fartyg och båtar, hvarå födoämnen pläga hitfraktas 4,162, å jernbanestationernas godsmagasiner 2,383 (statens 1,074, Bergslagernas 590 och Hallandsbanans 719) samt i sillsalterier och fiskrökerier 32.

Förutom ofvannämnda besök och besigtningar ha tillsyningsmännen dessutom under året verkställt åtskilliga andra arbeten, såsom inköp och undersökning af mjölkprof samt 86 gånger öfvervakat oskadliggörandet af kasserade födoämnen.

Kontrollen öfver matvaruhandeln har icke allenast omfattat de saluhållna varornas beskaffenhet, utan äfven att lokaler, der desamma försåls, förvarats eller beredts, varit snygga och sunda, att de ej saluhållits tillsammans med andra varor, hvaraf de kunnat taga bismak eller erhålla bilukt, att de framlagts till försäljning, förvarats och forsats på ett snyggt och renligt sätt, att redskapen, som användts vid matvaruberedning, hållits rena och snygga m. m. Häraf synes således, att sundhetspolisens verksamhet i afseende å matvarukontrollen varit ganska vidtomfattande samt att en dylik kontroll fordrar mycket arbete. Då med undantag för fläsk och hästkött ingen obligatorisk besigtning öfver öfriga köttslag finnes införd, utan sundhetspolisen måste i slagterier samt försäljnings- och tillverkningslokaler uppsöka köttvarorna för undersökning och detta innan de ännu blifvit sönderstyckade, kan lätt tänkas, hvilket arbete sådant kräfver, och att en kontroll under sådana förhållanden ej kan ega samma värde, som en obligatorisk, då naturligtvis allt kött före saluhållandet måste uppvisas och granskas af sakkunnig besigtningsman. Sundhetspolisen hade då endast att öfvervaka, det de olika köttslagen voro försedda med vederbörliga stämplor och att köttet ej saluhölls i skämdt tillstånd.

Att dock, såsom kontrollen nu försiggår, rätt mycket blifvit uträttadt, synes bland annat deraf, att sundhetskonstaplarne tillsammans under året anhållit 1,499 matvaror af flera olika slag, deribland dock till största delen köttvaror. De 1,275 fall af felaktiga kött- och fläskvaror, som under året

varit frivilligt aflemnade till undersökning, skulle helt säkert ej å byrån blifvit anmälda för undergående af besigtning, för såframt icke fläskbesigtningen varit obligatorisk och innehafvare af köttvaror fruktat den å salutorget tjenstgörande och för sin vaksamhet kända sundhetspolispersonalen. Att en hel del köttvaror, såsom efter sjelfdöda och för sjukdom nedslagtade djur, på grund af fruktan för kontrollen numera icke hitföras, kan man också vara helt säker på. Man skulle knappt kunna tro, att personer finnas, som skulle vilja försöka att få afyttra något så vämjeligt som t. ex. köttet efter ett sjelfdött djur, hvilket dessutom en tid förut varit sjukt. Att personer med sådan fräckhet finnas, synes bland annat deraf, att under årets lopp 3:ne dylika fall nötkreaturskött, 4 kalf- och 3 svinkroppar varit till besigtning frivilligt aflemnade. Bland kalkkropparne äro 2:ne medräknade, som varit ofödda. Ur ett af nötkreatursfallen hade man före inlemnandet sökt urvattna qvarblifvet blod. En af svinkropparne hade en tid legat i stark saltlake och inlemnades styckad i smärre bitar; svinet hade en tid förut varit sjukt, späcket visade sig vid genomskärning alldeles rödfärgadt. Vid förfrågan, hvarföre sådana varor aflemnades till undersökning, ha varuinnehafvarne ställt sig alldeles okunniga om varornas verkliga beskaffenhet och uppgifvit, att desamma blifvit medsända i kommission.

Ett större antal sjelfdöda djur ha dessutom under sundhetspolisens tillsyn under året blifvit oskadliggjorda, nemligen 8 svinkroppar, som under jernvägstransport hit till härvarande Engelska svinslagteri dött under resan, 31 fall hästkött, som af hästslagtare inköpts till fettutsmältning och svinföda, samt 15 vid slagtningsstillfället af sundhetspolisen i stadens slagthus anhållna ofödda kalfvar, hvilka ock kunna hiträknas. I afseende å de sjelfdöda hästköttsfallen må nämnas, att härvarande 3:ne hästslagtare oftast redan innan de inköpt kadavren eller ock straxt derefter å byrån anmält desamma till oskadliggörande. Detta har försiggått på så sätt, att 2:ne sundhetskonstaplar å med hästslagtaren öfverenskommen tid infunnit sig hos denne samt öfvervakat, att kadavren blifvit sönderhuggna i småbitar och nedlagda i den vid deras ankomst med kokande vatten fyllda pannan, i hvilken kadaverdelarne under flera timmars tid fått undergå kokning. Sundhetskonstaplarne aflägsna sig ej från platsen, förr än de äro säkra på, att intet vidare kan till människoföda användas. På samma sätt

oskadliggöras ock af hästslagtare inköpta sjuka hästskreatur, som ej anses kunna till menniskoföda användas. Endast kött efter sådana hästskreatur, som ej lidit af invärtes sjukdom, användes i Göteborg till menniskoföda.

Angående tillförseln af kött och fläsk under året lemnas i här bifogade tabeller närmare uppgifter å det antal, som för hvarje månad hitförts. Äfvenså lemnas i tabell 4 en summarisk uppgift å alla de födoämnen af felaktig beskaffenhet, som under året varit föremål för undersökning å byrån samt i tabellerna 5 och 6 speciella sådana å varor, som antingen blifvit frivilligt inlemnade eller ock af sundhetspolisens anhållne.

Anmärkas må, att af storboskap samt kalf- och fårkroppar ett större antal högst sannolikt saluhållits, än hvad som af sundhetspolisens blifvit undersökta, enär omöjligt är att utan obligatorisk besigtning blifva i tillfälle att undersöka allt, hvad som af köttvaror tillföres en så stor stad som Göteborg, der varor tillföras från så många håll. Af storboskap anser jag dock, att den i tabellen anförda siffran bra nära torde stämma med, hvad som deraf blifvit hitfördt. Det är nästan uteslutande sådana fall, som af charkuterihandlande inbeställas af landtslagtare och som å sådana tider vägas och levereras, då ingen sundhetspolis å torgen och vid vågbodarne har tjenstgöring, hvilka undkomma sundhetspolisens räkning och måhända äfven besigtning. Visserligen besökes alla veckor ett par gånger hvarje charkuteriverkstad af sundhetspolisens och undersökas då alla der befintliga varor. Öfver sådana fall kan dock ej hållas någon räkning, enär charkuterihandlande finnas, som i sina affärer kunna använda ända till ett femtiotal parter nötkreaturskött i veckan, hvilka de vanligtvis, straxt efter det de blifvit levererade, nedskära och nedarbete till färs, korf m. m. De oräknade köttfallens antal uppgår ej till någon afsevärdt större summa, utan endast till omkring 100 å 200 fall, efter hvad jag har anledning antaga. Af får och kalfkroppor undgår naturligtvis ett mycket större antal sundhetspolisens besigtningar, ity att, innan undersökningarna å torgen om morgnarne af sundhetspolisens äro avslutade, ett flertal kalf- och fårkroppor af påpassliga köpare allaredan blifvit inköpta och afförda från torgen. Ett icke obetydligt antal kalf- och fårkroppor levereras också årligen direkt till husållaren af landtmän, som dagligen förse dem med mjölk och grädde. De siffror, som äro angifna i tabell 7, gälla således blott sådana fall nötkreaturskött samt kalf- och fårkroppor,

som blifvit af sundhetspolisen på i tabellen angifna ställen af dem undersökta. Som dylika uppgifter för några få föregående år af mig blifvit samlade och finnas tryckta i Helsevårdsnämndens årsberättelser, så kunna de tjena till att belysa, huru tillförseln af de olika köttslagen under olika år kan vexla. Det antal fall som hvarje år undgått sundhetspolisens räkning och undersökning, torde ha varit ungefär detsamma för hvarje af dessa år.

Tillförseln af kött- och fläskvaror har under det gångna året icke obetydligt understigit densamma för år 1889, hvadan ock en stegring i prisen å lifsförnödenheter isynnerhet under sista halfåret gjort sig betydligt märkbar. Under året ha här saluförts 18,478 hela fall nötkreaturskött, 25,574 kalf- och 33,378 fårkroppar eller 904 hela fall nötkreaturskött och 2,061 fårkroppar mindre än föregående år. Kalkkropparnes antal har dock detta år öfverstigit föregående års med 1,813 stycken. Om man jemför tillförseln af de olika köttslagen under senare hälften af hvardera af dessa år, finner man, att tillförseln af hela nötkreatursfall under senare hälften af år 1890 understigit 1889 års tillförsel af samma slag med icke mindre än 2,168 stycken. Saluhållna fårkropparnes antal under senare hälften af år 1890 understeg också föregående års med 2,442 stycken. Deremot visade sig under samma tid i år jemfördt med samma tid föregående år en ökning af kalkkropparnes antal med 337 stycken.

Å torg ha af sundhetskostaplarna under året blifvit undersökta 15,744 fall nötkreaturskött, 17,937 kalf- och 27,066 fårkroppar, å jernbanestationernas godsmagasiner 1,482 fall nötkreaturskött, 3,571 kalf- och 2,641 fårkroppar, å ångfartyg 514 fall nötkreaturskött, 3,339 kalf- och 3,545 fårkroppar, i stadens slagthus 738 hela fall nötkreaturskött, 727 kalf- och 126 fårkroppar. Af torgfördt kött har största antalet blifvit undersökt å Kungstorget eller 15,419 fall nötkreaturskött, 16,926 kalf- och 26,571 fårkroppar. Å öfriga torg tillsammans (Masthuggstorget, Stigbergstorget och Kusttorget) ha under året torgförts endast 325 fall nötkreaturskött, 1,011 kalf- och 495 fårkroppar.

Kött-tillförseln är alltid störst Lördagar och Onsdagar, hvilka dagar ännu betraktas som fardagar. Störst är den dock alltid å Lördagarne och då t. o. m. större, än å veckans alla öfriga dagar tillsammans. Huru tillförseln af nötkreaturskött,

kalf- och fårkroppar gestaltat sig under året under de olika dagarne, synes af nedanstående öfversigt.

	Nötkreaturs- kött	Kalkroppar	Fårkroppar
Måndagar	424	222	139.
Tisdagar	1,509	2,272	2,428.
Onsdagar	4,298	5,554	7,189.
Torsdagar	425	342	254.
Fredagar	1,995	4,058	4,448.
Lördagar	9,827	13,126	18,920.
Summa	18,478	25,574	33,378.

Lördagen den 30 November torgfördes här högsta antalet fall nötkreaturskött under året eller 294 stycken, Lördagen den 4 Maj högsta antalet kalkkroppar eller 465 stycken och Lördagen den 24 Augusti högsta antalet fårkroppar eller 1,215 stycken. Såsom exempel på, hvilken stor tillförsel af kött här på en dag kan ega rum, vill jag meddela, att å 27 dagar under året torgförts öfver 200 fall nötkreaturskött, å 7 dagar öfver 400 kalkkroppar och å 20 dagar öfver 400 fårkroppar. Å dessa dagar, som varit s. k. fardagar, har nog ändå ett ännu större antal af de olika köttslagen saluhållits, enär dagen före fardag ett icke obetydligt antal fall af de olika köttslagen hitföres, som ej försäljes i minut förr än på fardagen; dessa äro ej häri inräknade.

Af fläsk har tillförseln under året varit 24,104 hela och 1,113 halfva svinkroppar samt 19,603 mindre stycken, alltså 1,672 hela, 237 halfva och 22,723 stycken mindre, än under föregående år. Under senare hälften af år 1890 har tillförseln understigit föregående års under samma tid med icke mindre än 1,210 hela och 35 halfva svinkroppar samt 19,443 mindre stycken. Af de under årets tillförsel här upptagna 19,603 mindre stycken ha 1,173 varit af amerikanskt, 2 af engelskt, 2 af portugisiskt och 113 af tyskt ursprung. Allt öfrigt har utgjorts af inom landet uppfödt fläsk.

Af hästkött ha under året här saluhållits 778 bakparter och 572 framparter, hvadan synes, att det antal af traktens hästar, som under året fått sätta lifvet till för att tjena oss till föda, utgjort 389. De 206 framparter, som utgöra skilnaden mellan saluhållna bak- och framparter, ha af hästslagtare nedarbetats till köttfärs och korf. Äfven ha delar deraf nedsaltats och rökts samt försålts i sådant tillstånd.

Vid jemförelse med föregående år har konsumtionen af hästkött under året utgjorts af omkring 200 fall mindre, än under år 1889 och var densamma under föregående års sednare hälft ungefär lika stor, som under hela detta år.

Förutom ofvannämnda köttslag ha under tillåtna jagttiden från 15 Sept. till 1 Okt. hitförts 26 hela fall elgkött, som blifvit skjutna inom en omkrets af några få mil häromkring. En del af dessa äro i tabellerna 5 och 6 upptagna, enär de före saluhållandet måst å byrån uppvisas för frånskiljande af delar, som till följd af skottsåren varit odugliga.

Om man kastar en blick på alla dessa siffror, må man ej förundra sig att, då tillförseln af kött- och fläskvaror så betydligt minskats, under det att folkmängden under samma tid icke obetydligt ökats, prisen å lifsmedel så mycket stegrats. Orsaken till den minskade tillgången på slagtboskap och slagthästar under senare halfåret har naturligtvis varit den, att man under året erhållit en god gröda. I st. f. att såsom året förut, då foderåret var dåligt och nedslagtning i mängd isynnerhet af äldre och mindre brukbara djur måste företagas för att få fodertillgången att räcka, har man i år icke allenast sparat på nedslagtning af de äldre djuren, utan fastmera pålagt en hel del ungdjur för ökande af kreatursbesättningarna, som under föregående år till följd af foderbristen måst minskas. Den stora minskningen af fläsk, isynnerhet bland upptagna mindre stycken, hvari under såväl detta som föregående år de fläsk äro inräknade, som slagtats vid härvarande Engelska svinslagteri och hvaraf blott delar såsom hufvuden, småkött, fötter, ben, inelfvor m. m. här försäljas, har varit beroende derpå, att Engelska svinslagteriet under senare halfåret nästan så godt som helt och hållet måst upphöra med sin verksamhet på grund af stegrade pris på slagtsvin här och låga fläskpriser i England, hvarigenom naturligtvis fläsk ej med fördel härifrån kunde exporteras. Att fläskprisen här så stegrats har förutom på hög fläsktull (20 öre pr kilo) äfven berott derpå, att hafretillgången mot midten af året började att tryta. Då man ej hade några öfverskottsörråd af denna spanmålssort till svingödning samt man dessutom af den regniga sommaren nästan på förhand kunde beräkna missväxt på potatisen, ett för svinen så värdefullt födoämne, så kunde man ej uppföda något större antal svin.

Under året har antalet butiker för försäljning af kött-, fläsk- och charkuterivaror ökats med 6 och utgjorde vid årets

slut 126. Af dessa voro 37 belägna å spridda ställen i staden och 89 inrymda i saluhallen, bazar Alliance och Masthuggsbazaren. I 30 af de förra och 10 af de senare försålles endast charkuterivaror och i de öfriga kött- och fläskvaror. Förutom i ofvannämnda butiker idkades vid årets slut kött- och fläskhandel å 25 af de öppna platserna utanför saluhallen och å sjelfva Kungstorget af 18 personer, som dertill tillsvidare af poliskammaren erhållit tillstånd.

Sedan särskild styrelse blifvit tillsatt för förvaltningen af saluhallen och från och med årets början öfvertagit skötandet af densamma, ha en del anordningar blifvit gjorda; framförallt ha hyrorna nedsatts, hvarigenom butikerna blifvit mera begärliga för uthyrning. Vid årets slut voro ock derföre samtliga butiker och platser såväl inom som utanför hallen, äfvensom källarne uthyrda, då deremot vid 1889 års slut icke mindre än 31 af butikerna inne i hallen och 56 af källarne voro outhyrda.

Af saluhallens hyresgäster ha 43 personer hyrt hvardera 1 butik, 26 tvenne bredvid hvarandra belägna och 6 personer tillsammans 9 butiker. I de s. k. dubbelbutikerna ha mellanväggarne mellan tvenne blifvit borttagna, enär en enkel butik varit för trång för vissa affärer. I några fall ha 2:ne personer tillsammans hyrt 3:ne bredvid hvarandra belägna butiker, borttagit mellanväggarne och afdelat dem så, att de hvardera erhållit $1\frac{1}{2}$ butik.

Vid årets slut idkades inne i saluhallen handel med kött i 23 butiker, med fläsk i 20, med charkuterivaror i 5, med ost och smör i 19, med bröd i 7, med frukt och villebråd i 1. Genom öppnandet af 4 nya ingångar till saluhallen ha under året en del platser utanför densamma försvunnit och voro vid årets slut derstädes 46 platser upplätta till matvaruhandel. 5 personer hyrde 2:ne bredvid hvarandra belägna platser och 36 personer enkla rutor. Å 17 af dessa idkades handel med kött, å 7 med fläsk, å 2 med korf och charkuterivaror, å 6 med ost och smör, å 5 med bröd, å 2 med frukt, å 1 med salt sill och å 1 med mjöl och gryn.

Af de 78 under saluhallen belägna källarne voro 2:ne vid årets slut ej uthyrda. 65 användes till förvaring af fläsk-, kött- och charkuterivaror, 5 till förvaring af ost och 6 till förvaring af frukt och villebråd.

I Masthuggsbazaren voro samtliga 13 butiker uthyrda; 11 personer hyrde hvardera 1 butik och 1 person hyrde 2:ne

bredvid hvarandra belägna och med hvarandra genom mellanväggens borttagande förenade butiker. I dubbelbutiken idkades handel uteslutande med fläskvaror, i 2 med salt fisk, i 1 med charkuterivaror, i 5 med smör och ost, i 3 med kött och fläsk.

I bazar Alliance voro vid årets slut 60 matvaruaffärer inrymda och försålles i 17 af butikerna kött, hvaribland i 3 endast hästkött, i 15 fläsk, i 4 charkuterivaror, i 14 ost och smör, i 6 bröd, i 1 frukt, i 2 mjöl och gryn samt i 1 salt sill.

Charkuteriverkstädernas antal inom staden utgjorde vid årets slut 27, men har äfven ett par gånger hvarje vecka inspektion företagits i 3:ne straxt utom staden belägna dylika verkstäder, enär försäljning af deras tillverkningar sker här i Göteborg i af dem förhyrda butiker. 2:ne af verkstäderna äro belägna å Gårda och 1 vid Underås bro i Örgryte socken. I allmänhet äro charkuteriverkstäderna nu i godt stånd samt hållas snygga och rena, åtminstone så godt sig göra låter i dylika affärer. Flera af lokalerna ha under året på tillsägelse blifvit reparerade och oljemålade. Förutom i ofvannämnda charkuteriverkstäder tillverkas äfven å några andra ställen syltor och korfsorter, men uteslutande af nötkreatursinelfvor och utgjorde dessa korffabrikers antal vid årets slut 5, hvaraf 1 belägen å Brotorpet i Örgryte socken och de 4 öfriga inom staden. Å torgen försälja de under fardagarne sina tillverkningar, men eljest äfven i sina verkstäder. Dessa korffabriker liksom äfven sådana charkuteriverkstäder, som använda inelfvor till beredning af billigare korfsorter, besökas nästan dagligen af sundhetspolisen, enär erfarenheten visat, att isynnerhet sjuka lungor och lefrar, hvaribland icke få tuberkulösa, rätt ofta pläga hamna å dessa ställen. Trots det att sundhetspolisen redan å torgen besigtigar de å fardagarne af korftillverkarne gjorda inköpen af inelfvor och dervid under året anhållit icke mindre än 49 par sjuka nötkreaturslungor, hvaraf 43 tuberkulösa, 49 nötkreaturslefrar, hvaraf 1 tuberkulös, 1 kovåm och 1 kohjerta, ha ändock 1 nötkreaturslefrer och 19 par sjuka nötkreaturslungor, hvaraf 13 tuberkulösa, i dessa korffabriker blifvit påträffade. I sådana charkuteriverkstäder, som äfven använda inelfvor till korfberedning, ha under året anhållits 18 par sjuka nötkreaturslungor, hvaraf 14 tuberkulösa, 8 nötkreaturslefrar, hvaraf 3 tuberkulösa, 1 konjure, 2 par svinlungor och 2 svinlefrar med tuberkulos.

Mjölförsäljningslokalernas antal har under året ökats med

7 och funnos vid årets slut härstädes 405 dylika, hvaraf 274 voro belägna ofvan jord och 131 i källarevåningar. I 251 fall har bostaden varit med försäljningslokalen sammanhängande och i 154 fall belägen utom densamma. Såsom snygga ha 332 och såsom af medelmåttig snygghet 73 af lokalerna blifvit antecknade. I 40 har försålts grädde, i 122 oskummad och i 395 skummad mjölk. I högst få af butikerna har mjölk enbart försålts, utan har handeln äfven omfattat andra lifsförnödenheter. Så t. ex. har i 388 lokaler jemte mjölk försäljning af bröd och i 268 äfven af specerier egt rum. Dock har å sådana ställen tillsetts, att mjölken förvarats på sådant sätt, att den ej kunnat taga bismak af öfriga i butiken saluhållna varor. Handel med fotogen har ock skett från 120 af dessa lokaler, men har densamma förvarats och uppmäts i under saluboden belägna källare eller ock i från densamma skilda rum. 17 mjölkaffärer ha under året öppnats i nybyggda hus och ha 20 nya dylika butiker blifvit inredda i äldre hus. Vid årets slut användes ännu 6 kök som försäljningslokal, men har köket endast som sådan lokal blifvit använd och ej för andra ändamål. På tillsägelse af sundhetspolisen ha under året 55 mjölkförsäljningslokaler blifvit reparerade.

Bageriernas antal utgjorde vid årets slut 193 och ha således desamma under året minskats med 3. Af dessa voro 144 belägna ofvan jord och 49 i källarevåningar. I 1 fall har bagerilokalen användts som bostad och innehafves denna lokal af ett par mycket åldriga personer, som endast af närmaste grannar emottaga mjöl till bakning. I 98 fall har bostaden varit med bageriet sammanhängande och i 94 fall belägen utom bageriet. I 193 har bakats endast husbröd, i 95 endast tébröd och i 64 såväl hus- som tébröd. Såsom snygga ha antecknats 150 och såsom af medelmåttig snygghet 43. Vid årets slut användes 27 kök till gräddning af brödet, men bakades det i innanför dessa belägna rum, som ej för annat ändamål användes. 3 bagerier ha under året blifvit öppnade i nybyggda hus och ha 75 bagerilokaler i ett eller annat hänseende på sundhetspolisens anmaning blifvit reparerade. Den arbetspersonal, som vid årets slut hade sysselsättning med bagerihandtering här i staden, utgjorde 704 personer, hvaribland de flesta voro qvinnor. För att få en öfverblick öfver, i huru stor skala bageriaffärerna här bedrifvas, meddelas härnedan en uppgift å desammas arbetareantal.

	2 bagare	ha	hvardera	1 arbetare.
58	”	”	”	2 ”
65	”	”	”	3 ”
31	”	”	”	4 ”
7	”	”	”	5 ”
13	”	”	”	6 ”
6	”	”	”	7 ”
6	”	”	”	8 ”
2	”	”	”	9 ”
1	”	”	”	10 ”
1	”	”	”	12 ”
1	”	”	”	24 ”

Under året ha å byrån 2,774 partier felaktiga födoämnen varit föremål för undersökning, hvaraf varan i 1,275 fall blifvit frivilligt aflemnad och i 1,449 fall (516 gånger å torg, 536 gånger i slagterier, 179 gånger i upplagsmagasiner, 57 gånger i korffabriker, 6 gånger i handelslokaler, 108 gånger å jernvägsstationer och 97 gånger å fartyg) anhållna af sundhetspolisen. Desamma ha utgjorts af följande föremål: 717 hela fall nötkreaturs- och 66 hela fall hästkött, 29 får-, 96 kalff- och 519 svinkroppar, 122 spädgrisar, 15 fall elgkött, 1 rådjurskropp, 2 partier nötkreaturskött, 2 partier korf, 8 partier fläsk, 1,012 partier inelfvor, 174 partier ägg, 2 partier köttfärs, 2 partier ost, 3 partier tamfogel, 1 parti komular, 1 parti frukt, 1 parti salt sill och 1 parti anjovis.

I 2,520 fall (1,226 frivilligt aflemnade och 1,294 anhållna) ha varorna utgjorts af för sjukdom nedslagtade djur eller af sjukliga djurdelar, i 188 fall, samtliga anhållne, af i förruttelse stadda födoämnen och i 66 fall (49 frivilligt aflemnade och 17 anhållne) af sjelfdöda djur.

I 1,379 fall (239 frivilligt aflemnade och 1,140 anhållne) ha varorna befunnits till människoföda helt och hållet otjenliga och i 1,395 fall (1,036 frivilligt aflemnade och 359 anhållne) användbara, dock först sedan alla sjukliga delar blifvit frånskilda, hvilka jemte de odugliga födoämnena blifvit under sundhetspolisens tillsyn oskadliggjorda.

De totalt kasserade varorna ha utgjorts af nedanstående föremål: 40 hela fall nötkreaturs- och 46 hela fall hästkött, 4 får-, 34 kalff- och 39 svinkroppar, 8 spädgrisar, 1,012 partier inelfvor, 2 partier nötkreaturskött, 4 amerikanska fläsksidor, 174 partier ägg, 2 partier korf, 2 partier köttfärs, 3 partier svinhufvuden, 1 parti saltade rebbensspjäll, 2 partier ost,

2 partier kycklingar, 1 parti komular, 1 parti päron, 1 parti salt sill och 1 parti anjovis.

Öfver de hela djurkroppar af felaktig beskaffenhet, som under året varit föremål för undersökning å byrån, och öfver det antal deraf, som befunnits till människoföda njutbart och onjutbart, meddelas härnedan en tabellarisk öfversigt.

Djurslag	Antal hela djur- kroppar	Frivilligt aflem- nade till under- sökning		Af sundhetspoli- sen anhållne		Summa	
		Njutbart	Onjutbart	Njutbart	Onjutbart	Njutbart	Onjutbart
Storboskap	717	392	32	285	8	677	40
Kalf	96	16	11	46	23	62	34
Får	29	11	1	14	3	25	4
Svin (vuxna) ...	519	480	39	—	—	480	39
Spädgris	122	114	8	—	—	114	8
Häst	66	18	44	2	2	20	46
Elg	15	3	—	12	—	15	—
Rådjur	1	1	—	—	—	1	—
Summa	1,565	1,035	135	359	36	1,394	171

Häraf synes således bland annat, att af till försäljning hitförda fall nötkreaturskött icke mindre än 717 eller 3,8 % under året varit af sådan beskaffenhet, att de å byrån måst undergå särskild besigtning, innan de fått saluhållas. Af ifrågasvarande köttfall ha 158 varit efter djur, som måst nedslagtas för yttre åkommor såsom benbrott, bukbrock, svårare sår och kontusioner m. m. Häri äro dock icke sådana djur inräknade, som nedslagtats för sådana benbrott, hvaraf inga sjukliga förändringar i den benen angifvande muskulaturen blifvit en följd. Sådana ha naturligtvis utan vidare fått saluhållas.

Orsaken till kassationen af de hela fallen nötkreaturskött har i 16 fall varit vattusot, i 5 hämoglobinämi, i 4 höggradig benskörhet med komplikationer af lifmoderutfall eller förlossningshinder, i 3 allmän tuberkulos, vid ett af fallen komplicerad med tuberkulös knäledsinflammation, i 1 uræmi, i 4 lifmoderinflammation och i 4 fall medikaments- eller annan vidrig lukt. 3 af köttfallen ha härstammat från sjelfdöda djur.

Af de 34 kalkkropparne har 1 kasserats för förskämning,

3 för gulsot och 11 för annan sjukdom af sådan beskaffenhet, att de måste betraktas såsom till människoföda otjenliga. 2 ha varit sjelfdöda och 17 ofödda. 15 af de senare ha af sundhetskonstaplarna vid slagtningsstillfället anhållits i stadens slagthus och 2 ha å byrån blifvit frivilligt inlemnade.

De 4 fårkropparna ha kasserats för höggradig vattusot. Af de 39 svinkropparne ha 11 kasserats, enär de varit sjelfdöda, 3 för vattusot, 1 för gulsot, 1 för rhachitis med komplikation af lifmoderinflammation, 4 för annan sjukdom, som gjort dem otjenliga till människoföda. 10 af ifrågavarande svinkreatur ha varit behäftade med dynt (*cysticercus cellulose*), hvaraf 4 enligt uppgift voro från Småland och 6 från Vestergötland. 9 ha varit trikinösa. Af dessa voro enligt uppgift 2 från Småland, 3 från Mölndal i Fässbergs socken, 1 från Solberga socken å Inland, 1 från Tufve och 1 från Lundby socken å Hisingen samt 1 från Göteborgs stad. I sammanhang härmed må meddelas, att de i tabell 8 under April månad antecknade 2:ne trikinhaltiga styckena utgjorts af 2:ne färska svinhufvuden, och att dessa tillhört till England exporterade kroppar efter svin, som varit uppfödda på samma ställe, som det ofvannämnda från Lundby socken till besigtning aflemnade trikinösa fläsket. Föregående år inlemnades å byrån från samma ställe äfven 2:ne med trikiner behäftade svinkroppar, men ha dessförinnan derifrån ej några dylika inträffat, ehuru hvarje år minst ett tiotal svinkroppar från samma ställe varit inlemnade till undersökning.

I Mölndal uppfödda och här till besigtning aflemnade svinkroppar ha nu under några år visat sig fria från trikiner, ehuru sådana för åtskilliga år sedan i derifrån inlemnadt fläsk icke voro så sällsynta. Trikiner ha under året dessutom påträffats i 4 amerikanska fläksidor.

Af de under året till besigtning eller oskadliggörande anmälda 66 fallen hästkött ha 62 varit frivilligt anmälda och 4 anhållne af sundhetspolisen. Af dessa senare, som voro nedslagtade utan att förut ha varit vederbörligen afstämplade, anhöllos 2:ne i slagterier och 2:ne å ångfartyg. De förra hade blifvit nedslagtade för invärtes sjukdom, som ansetts obotlig, och de 2:ne senare för benbrott. Som köttet efter de benbrutna hästarne var vackert, erhöles tillåtelse försälja det samma, dock först sedan sjukliga delar frånskurits. Köttet af de 2:ne sjuka hästarne oskadliggjordes. Af de 62 frivilligt anmälda hästköttsfallen ha 44 (13 sjuka och 31 sjelfdöda) blif-

vit oskadliggjorda och 18 för benbrott nedslagtade fått försäljas, dock först efter de sjukliga delarnes aflägsnande.

Af inelfvor af flera olika slag ha kasserats 1,011 stycken, hvaraf alla varit sjukligt förändrade med undantag af 1 parti, utgörande hufvud, fötter, lungor, lefrar, magar och tarmar efter en ko, som var stadt i förskämning. Ifrågavarande parti hade af en landtslagtare under högsommaren blifvit kvarglömdt i stadens vågbod och der af sundhetspolisen anhållet. 97 af inelfvorna ha varit frivilligt aflemnade och 914 anhållne. I nedanstående tabell lemnas en närmare öfversigt öfver antal och slag af sjuka inelfvor, som blifvit antingen frivilligt aflemnade eller af sundhetspolisen anhållne, dervid ock platsen, der de påträffats, blifvit angifven.

	Frivilligt aflemnade till undersökning	Af helsopolisen anhållne						Summa	
		Å torp	I slagteri	I korffabrik eller charkuteriverkstäder	I upplagsmagasin	Å jernvägstation	Å fartyg		
Nötkreaturs-	lungor ...	12	85	46	37	2	20	—	202
	lefrar ...	28	117	18	9	1	2	1	176
	våmmar...	1	6	—	—	—	2	—	9
	tarmar ...	3	—	—	—	—	—	—	3
	jufver	9	6	3	—	—	—	—	18
	hjertan ...	4	1	—	—	—	—	—	5
	njurar	—	1	—	1	—	—	—	2
	mjelte	—	—	1	—	—	—	—	1
	tungor ...	—	—	9	—	—	—	—	9
	lungor ...	25	2	269	2	—	—	—	298
Svin-	lefrar	14	5	121	2	—	—	—	142
	hjertan ...	—	—	9	—	—	—	—	9
	njurar	—	—	23	—	—	—	—	23
	mjeltar ...	—	—	3	—	—	—	—	3
	tarmar ...	—	—	2	—	—	—	—	2
Häst-	lungor	—	1	—	—	—	—	—	1
	lefrar	—	1	1	—	—	—	—	2
Får-	lungor	—	4	—	—	—	—	—	4
	lefrar	—	98	1	—	—	—	1	100
Kalflefrar	1	—	1	—	—	—	—	2	
Summa	97	327	507	51	3	24	2	1,011	

På grund af förskämning ha kasserats 1 kalfkropp, 1 parti saltadt refbensspjäll, 1 parti svinhufvuden (2 stycken), 1 parti nötkreatursinelfvor, 1 parti salt sill ($\frac{1}{2}$ tunna), 1 parti anjovis om 10 tunnor, 2 partier ost, hvaraf 1 å omkring 100 stycken, 1 parti komular (10 stycken), 1 parti lefverkorf om 30 stycken, 1 parti knackwurst, 1 parti färs af häst- och 1 parti af nötkreaturskött, 1 parti päron samt 174 partier ägg om tillsammans 6,050 stycken.

Af äggpartierna anhöllos 1 å torg, 4 i handelslokaler och 169 i upplagsmagasiner. Det å Kungstorget anhållna äggpartiet utgjordes af 8 stycken. I handelslokaler anhöllos tillsammans 12 ägg och i upplagsmagasiner 6,030. Fördelade på månader ha under Januari anhållits 770 ägg, under Februari 201, under Mars 182, under April 84, under Maj 124, under Juni 473, under Juli 291, under Augusti 738, under September 735, under Oktober 1,507, under November 876 och under December 69.

Inalles 66 sjelfdöda djurkroppar (3 fall nötkreaturskött, 19 kalfkroppar, deri 17 ofödda inräknade, 11 svinkroppar och 31 fall hästkött) ha under året här blifvit oskadliggjorda. I tabellen öfver anhållna födoämnen ha 2:ne å torg anhållne partier tamfogel blifvit under rubriken sjelfdödt antecknade, och ha desamma utgjorts det ena partiet af 3 och det andra af 5 sjelfdöda kycklingar, som dött under transport hit till staden.

Tuberkulösa förändringar ha under året påträffats hos 150 fall nötkreaturskött, 318 svinkroppar, 187 inelfvor efter nötkreatur (158 par lungor, 21 lefrar, 5 våmmar, 2 jufver och 1 mjelte) samt hos 314 dylika efter svin (199 par lungor, 110 lefrar, 3 mjeltar och 2 partier tarmar).

I nedanstående tabell meddelas en öfversigt dels öfver antalet frivilligt aflemnade och af sundhetspolisen anhållne tuberkulösa föremål samt dels öfver ställen, der de blifvit af sundhetspolisen anhållne.

Af tabellen synes således bland annat, att tillsammans 969 tuberkulösa föremål af flera olika slag under året varit föremål för undersökning å byrån samt att 427 deraf varit frivilligt aflemnade och 542 anhållne, hvaraf å torg 136, i slagterier 323, i upplagsmagasiner 2, i korffabriker och charkuteriverkstäder 34, å jernvägsstationer 41 och å ångfartyg 6.

Af nötkreaturskött ha 150 hela fall (65 frivilligt aflemnade och 85 anhållne) eller 0,81 % af alla här saluhållna kött-

	Frivilligt å byrån till undersökning aflemnade	Af sundhetspolisens anhållne						Summa
		Å torg	I slagteri	I upplagsma- gasin	I korffabrik eller charku- teriverkstad	Å jernvägssta- tion	Å fartyg	
Storboskap	65	46	11	—	—	22	6	150
Svinkroppar	318	—	—	—	—	—	—	318
Nötkreaturs- {	lungor ...	—	72	40	2	27	17	158
	lefrar ...	3	8	7	—	3	—	21
	vämmar	—	3	—	—	—	2	5
	jufver ...	2	—	—	—	—	—	2
Svin- {	mjelte ...	—	—	1	—	—	—	1
	lungor ...	25	2	170	—	2	—	199
	lefrar ...	14	5	89	—	2	—	110
	mjeltar	—	—	3	—	—	—	3
tarmar	—	—	2	—	—	—	—	2
Summa	427	136	323	2	34	41	6	969

fall varit behäftade med tuberkulösa förändringar i bröst- och bukhinnor eller endera deraf. Traktens hemslagtare igenkänna numera tuberkulosen hos de slagtade djuren och afskilja derföre genast vid slagtningsstillfället de sjukligt förändrade bröst- och bukhinnorna samt äfven angripna lymfkörtlar, hvadan största svårighet uppstår vid bedömandet, huru förfaras skall med de tuberkulösa köttfallen. En och annan roar sig äfven ibland med att utgifva kött efter djur, nedslagtadt för annan sjukdom, såsom hafvande varit af tuberkulos angripet, och inlemna de köttfallet med afflådda hinnor under uppgift, att de å nämnda hinnor påträffat några få tuberkler, hvilka de ansågo bäst fränkilja, medan köttet ännu var varmt. Hinnorna afskilja de naturligtvis för att kunna dölja andra sjukligheter hos desamma. Sådana fall äro dock ej bland de ofvannämnda upptagna, utan blott sådana, der jag vid undersökningen med säkerhet kunnat konstatera en för handen varande tuberkulos.

Blott i 3:ne fall ha under året de tuberkulösa bröst- och bukhinnorna varit helt och hållet orörda vid köttfallens aflemnande å byrån. I 2:ne af dessa fall medhades ock de tuberkulösa inelfvorna till staden, hvilket med ofvannämnda undantag numera aldrig händer, ty då sjukdomen öfvergått å hin-

norna, plägar ock organen vara så betydligt angripna, att hemslagtarne ej finna det vara skäl medtaga dem till staden.

Att således ett långt större antal slagtdjur varit angripna af tuberkulos än ofvannämnda med sjukligt förändrade bröst- eller bukhinnor, synes deraf, att 158 par nötkreaturslungor, behäftade med tuberkulos, under året blifvit anhållna. Om man frånräknar från dessa de 2 par här ofvannämnda lungorna, som medhades vid köttfallens aflemnande till undersökning och 11 fall af i stadens slagthus anhållne tuberkulösa lungor, som äfven tillhört der påträffade tuberkulösa köttfall, återstår således 145, som visserligen tillhört här saluhållna köttfall, men hos hvilka ej några tuberkulösa förändringar funnits hos sjelfva köttet och hvilka således ej å byrån blifvit uppvisade och antecknade. Vill man således veta, huru många af de nötkreatur, som slagdade här torgförts, under året varit af tuberkulos angripna, har man att hopsommara denna siffra med ofvannämnda 150, då man till resultat erhåller 295, en siffra, som äfven är alldeles för låg, enär hemslagtarne, som ofvan nämnts, numera temmeligen allmänt förstå sig på att igenkänna tuberkulösa lungor. Att döma af förhanden varande materiel, har hvar 63:dje slagtdjur eller 1,6 % varit af tuberkulos angripet. Att dessa siffror verkligen äro mycket för låga, kan man sluta sig till deraf, att af i stadens slagthus under året slagdade 738 nötkreatur icke mindre än 40 eller 5,4 % varit af lungtuberkulos angripna. Dessutom ha 11 djur eller 1,5 % å bröst- och bukhinnorna eller endera deraf företett tuberkulösa förändringar. Hos 7 af slagtdjuren har lefvern och hos 1 mjelten äfven varit angripen af tuberkulos. I sammanhang härmed må meddelas, att af i stadens slagthus under året slagdade nötkreatur ha af en eller annan orsak af sundhetspolisen anmärkningar blifvit gjorda mot inalles 96 föremål, hvaribland 12 hela fall kött, hvaraf 11 med tuberkulösa förändringar, hvilka alla dock fått försäljas, sedan först alla sjukliga partier blifvit fränskiljda. Oskadliggjorda ha deremot följande der anhållne föremål blifvit, nemligen 46 par lungor, hvaraf 40 tuberkulösa, 18 lefrar, hvaraf 7 tuberkulösa, 3 jufver och 1 mjelte (tuberkulös) samt 15 ofödda kalfvar.

Af samtliga undersökta svinkroppar ha tuberkulösa förändringar förefunnits hos 318 stycken eller hos 0,76 %, hvaraf hos 181 eller 1 % af de å härvarande Engelska svinslagteri slagdade och hos 137 eller 0,51 % af öfriga å byrån undersökta fläsk. De tuberkulösa förändringarna hos sjelfva fläskan

ha mestadels förefunnits i de retropharyngeala och submaxillära lymfkörtlarne. Anmärkas må, att af de 137 å byrån inlemnade svinkropparne med tuberkulösa förändringar 34 inlemnats af en charkuterihandlande och 103 af hemslagtare härifrån trakten. I af nämnda charkuterihandlande under året inlemnade fläsk ha tuberkulösa förändringar förefunnits i icke mindre än 8,31 % och ha dessa nästan uteslutande varit inköpta vid mejerier i Bohuslän och Vestergötland. I af allmoge här i trakten uppfödda svin förekommer nästan aldrig tuberkulos, men deremot allmänt i de af traktens hemslagtare uppfödda svinen, hvilka till föda erhållit råa tuberkulösa nötkreatursinelfvor och på så sätt bibringats smitta. Under året ha icke mindre än 43 hemslagtare till undersökning aflemnats tillsammans 103 stycken dylika svinkroppar, hvaraf

21 inlemnat 1 hvardera.

10	”	2	”
6	”	3	”
1	”	4	”
1	”	5	”
2	”	6	”
1	”	9	”
1	”	14	”

I stället för att aftaga, synes denna sjukdom vinna allt större spridning bland hemslagtarnes svin af orsak, att de ej velat lyssna till af mig gifna råd att ej förelägga svinen till föda slagtafall efter tuberkulösa djur.

De flesta tuberkulösa svininelfvorna ha anhållits i Engelska svinslagteriets slagthus eller 170 par lungor, 89 lefrar, 3 mjeltar och 2 partier tarmar. Alla de under rubriken frivilligt aflemnade i ofvanstående tabell upptagna inelfvorna af svin eller 25 par lungor och 14 lefrar jemte 2 par lungor och 2 lefrar, upptagna i samma tabell såsom anhållna i korffabriker, ha varit efter de af ofvannämnda charkuterihandlande slagtrade och till besigtning aflemnade svinen.

Från hemslagtare ha ej kunnat anhållas flera än 2 par tuberkulösa lungor och 5 lefrar af svin af orsak, att landtmännen sällan här torgföra några svininelfvor; isynnerhet ha de aktat sig därför, om de funnit dem felaktiga. Helt säkert är, att hemslagtare, som förr haft tuberkulos i sina svin, numera noga efterse, huru inelfvorna se ut, innan de taga dem med sig till staden, enär de väl veta, att vid påträffandet af tuberkulos i deras svin eller vid misstanke, att de tu-

berkulösa lymfkörtlarne bortskurits, efterfrågan göres efter irlfvorna af djuret och äfven undersökningar i vagnarne företagas för att upptäcka, om der undangömts några dylika, hvilket verkligen var händelsen med de ofvannämnda anhällne 2:ne paren tuberkulösa svinlungor och de 5 lefrarne.

Under året ha af sundhetspolisen för undersökning 1,261 mjölkprof blifvit inköpta, hvaraf å torg 412 (114 oskummad och 298 skummjök) samt i mjölkförsäljningslokaler 849 (165 oskummad och 684 skummad mjök). Inalles ha således 279 prof oskummad och 982 prof skummad mjök blifvit undersökta. Undersökningen har endast afsett att upptäcka, om mjölken varit vattenspädd, men har i intet af dessa fall något dylikt kunnat misstänkas. Med Quevennes lactodensimeter ha undersökningarne blifvit verkställda.

Å den under Göteborgs mjölkkontrollkomité's kontroll stående oskummade mjölken från Aspenäs ladugård ha under året af stadskemisten 61 analyser blifvit verkställda och ha samtliga dessa prof i medeltal visat en fetthalt af 3,39 0/0. Anmärkas må, att ladugården under året undergått en grundligare reparation och att densamma vid årets slut befinner sig i ett utmärkt skick. Å den under samma komité's kontroll stående mjölken från Tjolöholms herregård i Fjärås socken (Halland), hvilken går i handeln under namn af barnmjök med en utlofvad fetthalt af omkring 4 0/0, ha under året hvarje söckendag af stadskemisten verkställts fettundersökningar, som gifvit följande resultat. Medelfetthalten af 303 analyser har varit 4,14 0/0. Medelfetthalten för de olika månaderna ha varit följande, för Januari 4,03 0/0, för Februari 4,07 0/0, för Mars 4,06 0/0, för April 4,20 0/0, för Maj 4,16 0/0, för Juni 4,18 0/0, för Juli 4,41 0/0, för Augusti 4,34 0/0, för September 4,17 0/0, för Oktober 3,92 0/0, för November 4,11 0/0 och för December 3,97 0/0. Högsta fetthalten har varit 5,8 0/0 och lägsta 3,30 0/0.

3 prof ha hållit 5 0/0 fett och derutöfver.

238 " " " 4—4,99 0/0 och

62 " " " 3,30—3,99 0/0.

Af dem som hållit under 4 0/0 har

1 hållit 3,30 0/0.

5 " 3,6 "

14 " 3,7 "

22 " 3,8 "

20 " 3,9 "

Som ett mjölkmagasin i Carl Gustafsgatan N:o 13 tillhandahåller allmänheten en ganska god oskummad mjölk, å hvilken stadskemisten för hvarje söckendag verkställer fettbestämningar, vill jag härnedan meddela resultatet af dessa undersökningar, enär innehafvaren af lokalen, herr Liedholm, välvilligt ställt till mitt förfogande samtliga öfver undersökningarna utfärdade analysintyg. Medelfetthalten af 301 under året verkställda analyser har varit 3,13 $\frac{0}{100}$. Medeltalet fett för de olika månaderna har varit, för Januari 3,25 $\frac{0}{100}$, för Februari 3,02 $\frac{0}{100}$, för Mars 3,20 $\frac{0}{100}$, för April 3,15 $\frac{0}{100}$, för Maj 3,16 $\frac{0}{100}$, för Juni 3,03 $\frac{0}{100}$, för Juli 3,21 $\frac{0}{100}$, för Augusti 3,01 $\frac{0}{100}$, för September 3,20 $\frac{0}{100}$, för Oktober 3,07 $\frac{0}{100}$, för November 3,12 $\frac{0}{100}$ och för December 3,09 $\frac{0}{100}$. Högsta fetthalt har varit 4,6 $\frac{0}{100}$ och lägsta 1,8 $\frac{0}{100}$. 231 prof ha hållit 3 $\frac{0}{100}$ och deröfver samt 70 under 3 $\frac{0}{100}$.

3	prof	ha hållit	4,5 — 4,99	$\frac{0}{100}$ fett.
9	”	”	4 — 4,49	”
38	”	”	3,5 — 3,99	”
181	”	”	3 — 3,49	”
58	”	”	2,5 — 2,99	”
12	”	”	under 2,5	”

Af dem, som hållit under 2,5 $\frac{0}{100}$ har 1 hållit 1,8 $\frac{0}{100}$ fett, 1 hållit 2,1 $\frac{0}{100}$, 2 hållit 2,2 $\frac{0}{100}$, 4 hållit 2,3 $\frac{0}{100}$ och 4 hållit 2,4 $\frac{0}{100}$.

C. L. BLOMGREN.

Tab. 4. Summarisk öfversigt öfver å byrån undersökta födoämnen.

Månad	Varan		Varans beskaffenhet			Varan anhållen							Varan till människoföda	
	Privilligt adernad till besigtning å byrån	Anhållen af sundhetspolisen	Sjukt	Skändt	Speltädt	Å torg	I slagten	I upplagsmagasin	I korfbrik eller charkuteriverkstad	I handelslokal	Å jernvägstation	Å fartyg	Njutbar	Onjutbar
Januari	63	112	144	20	11	29	51	18	4	2	6	2	54	121
Februari	81	122	181	17	5	39	41	17	4	—	17	4	87	116
Mars	72	97	154	13	2	34	31	13	9	—	7	3	82	87
April	112	117	216	4	9	26	72	5	6	—	5	3	102	127
Maj	215	238	442	6	5	36	169	6	1	—	10	16	251	202
Juni	165	190	338	14	3	35	106	12	5	1	11	20	186	169
Juli	100	103	184	15	4	41	20	16	4	—	7	15	116	87
Augusti	123	123	216	23	7	70	16	22	1	—	5	9	119	127
September	126	98	195	24	5	49	6	21	5	—	6	11	148	76
Oktober	91	137	198	24	6	71	10	25	8	—	13	10	108	120
November	50	97	124	22	1	50	7	19	3	2	12	4	66	81
December	77	65	128	6	8	36	7	5	7	1	9	—	76	63
Summa	1,275	1,499	2,520	188	66	516	536	179	57	6	108	97	1,395	1,379

Tab. 5. Uppgift ä födoämnen, som ä byrån varit frivilligt aflemnade till undersökning.

Varans art	Vararegens hemvist												Varans beskaffenhet			Varan till människoföda		Annmärkingar			
	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Summa	Göteborg	Landsorten	Sjukt	Skämdt		Sjelfdödt	Njutbar	Onjutbar
Kött af storboskap	20	24	30	28	54	66	38	36	57	33	22	17	425	6	419	422	—	3	392	33	1 mindre parti och 424 hela djur. Partiet onjutbart.
" " kalf	1	1	—	3	1	4	6	2	1	4	1	3	27	1	26	23	—	4	16	11	Hela.
" " får	—	—	1	4	—	3	1	1	—	—	—	1	12	—	12	12	—	—	—	—	Hela.
" " svin (vuxna)	27	30	27	58	128	58	26	43	43	43	8	34	525	244	281	514	—	11	480	45	(519 hela och 6 stycken (2 trikinösa svinhufvuden och 4 trikinösa amerikanska fläksidor), samtliga stycken onjutbara.
" " spädgris	4	15	8	12	23	19	13	14	7	2	1	4	122	—	122	122	—	—	114	8	Hela.
" " häst	5	6	4	5	4	5	9	4	5	2	4	9	62	10	52	31	—	31	18	44	Hela.
" " elg	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	3	—	3	3	—	—	3	—	Hela.
" " rådjur	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	1	1	—	—	1	—	Helt.
Tamfögel	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1	—	—	1	—	1 gäskropp.
Inelfvor	6	5	2	2	5	10	7	23	9	6	13	9	97	35	62	97	—	—	—	97	25 par svin- och 12 par nötkreaturslungor, 1 kalf-, 14 svin- och 28 nötkreaturslefrar, 4 kohjertan, 3 partier kotarmar, 9 kofurver och 1 koväm.
Summa	63	81	72	112	215	165	100	123	126	91	50	77	1,275	296	979	1,226	—	49	1,036	239	

Tab. 8. Uppgift på undersökt fläsk.

Månad	Besigtigadt fläsk					Trikinhaltigt fläsk				Dyrtihaltigt svenskt fläsk
	Svenskt			Amerikanskt	Från annan utländsk ort	Svenskt			Amerikanskt	
	Hela	Halfva	Stycken	Stycken		Stycken	Hela	Halfva	Stycken	
Januari . . .	2,920	135	3,600	—	—	—	—	—	—	—
Februari . .	2,461	103	2,633	7	20	2	—	—	—	1
Mars	2,770	80	2,498	7	14	1	—	—	—	1
April	2,319	56	2,853	7	—	3	—	2	—	6
Maj	1,547	27	2,607	28	3	2	—	—	1	—
Juni	650	9	2,228	30	7	—	—	—	—	2
Juli	509	12	861	808	—	1	—	—	2	—
Augusti . .	533	1	359	17	7	—	—	—	—	—
September .	804	1	23	74	20	—	—	—	—	—
Oktober . .	2,333	63	71	144	14	—	—	—	1	—
November .	3,576	285	314	51	9	—	—	—	—	—
December .	3,682	341	266	—	23	—	—	—	—	—
Summa	24,104	1,113	18,313	1,173	117	9	—	2	4	10

Tab. 7. Uppgift å af sundhetspolisen undersökta fall

Månad	Å torg									Å jernvägarnes					
	Kungstorget			Masthuggs- torget			Stigbergs- torget			Kusttorget			Statens banas		
	Storboskap	Kalf	Får	Storboskap	Kalf	Får	Storboskap	Kalf	Får	Storboskap	Kalf	Får	Storboskap	Kalf	Får
Januari .	1,385	1,087	692	29	46	2	3	11	—	23	26	6	57	143	45
Februari .	1,506	1,469	721	27	47	6	3	8	—	22	18	2	51	147	70
Mars . . .	1,524	1,599	699	21	58	—	—	19	—	17	32	3	59	142	67
April . . .	1,238	1,695	603	18	76	3	2	25	—	12	40	1	111	220	81
Maj	1,101	2,285	679	10	62	—	—	20	1	9	44	—	102	415	111
Juni	821	1,693	1,360	1	42	3	—	16	—	5	29	1	71	216	74
Juli	908	1,452	3,780	—	31	6	—	16	—	5	15	15	59	160	67
Augusti . .	1,104	1,145	6,476	4	24	11	—	7	6	5	16	30	55	79	86
September .	1,201	901	4,082	4	18	27	—	1	3	5	12	23	79	99	155
Oktober . .	1,489	938	4,251	15	28	64	1	6	23	11	20	76	102	97	233
November .	1,708	1,477	2,270	15	47	82	1	14	12	26	37	63	94	177	144
December .	1,434	1,185	958	16	46	11	—	21	4	15	33	11	93	192	85
Summa	15,419	16,926	26,571	160	525	215	10	164	49	155	322	231	933	2,087	1,218

nöt kreaturskött samt får- och kalfkroppar.

godsmagasiner						Å fartyg läggande till vid						I stadens slagthus			Summa		
Bergslager- nas			Hallands- banans			Skeppsbron			Lilla Bommen								
Storboskap	Kalf	Får	Storboskap	Kalf	Får	Storboskap	Kalf	Får	Storboskap	Kalf	Får	Storboskap	Kalf	Får	Storboskap	Kalf	Får
39	93	31	20	31	19	19	108	59	60	133	87	45	30	4	1,680	1,708	945
38	71	51	18	51	7	19	97	69	31	122	67	46	46	4	1,761	2,076	997
33	82	40	13	66	12	14	163	70	15	190	41	54	35	4	1,750	2,386	936
33	91	29	7	51	11	23	269	89	28	499	63	49	65	15	1,521	3,031	895
32	167	40	9	64	16	12	162	73	48	448	114	83	88	11	1,406	3,755	1,045
24	66	45	2	26	38	11	73	102	27	290	148	57	74	9	1,019	2,525	1,780
30	100	71	3	24	31	8	54	99	29	187	168	61	67	16	1,103	2,106	4,253
33	53	40	3	7	147	8	13	238	30	113	228	58	77	21	1,300	1,534	7,283
27	38	61	6	13	114	9	15	200	25	65	236	91	89	13	1,447	1,251	4,914
34	84	158	14	14	204	20	26	314	29	75	384	65	63	13	1,780	1,351	5,720
43	99	110	18	22	47	6	36	180	33	105	320	63	52	8	2,007	2,066	3,236
62	143	75	8	28	26	6	53	114	4	43	82	66	41	8	1,704	1,785	1,374
428	1,087	751	121	397	672	155	1,069	1,607	359	2,270	1,938	738	727	126	18,478	25,574	33,378

Tab. 9. Lokaler för försäljning af mjölk och grädde vid slutet af år 1890.

Lokalernas läge	Lokalen belägen		Bostad		Lokalens beskaffenhet					Försäljning af				
	Antal	Oftan jord	I kallarevåning	I lokalen	Sammanhängande med lokalen	Utom lokalen	Rymlig	Liten	Snugg	At medelmattig snygghet	Osyggr	Grädde	Oskummad mjölk	Skummjök
Nordstaden	31	24	7	—	12	19	17	14	31	—	—	31	20	31
Sydstaden	36	20	16	—	18	18	13	23	25	11	—	35	18	30
Stampen, Olskroken, Redbergslid och Hultmans holme	35	34	1	—	31	4	22	13	35	—	—	35	2	34
13:de och 14:de rotarne	36	7	29	—	22	14	30	6	35	1	—	36	24	34
15:de roten	10	3	7	—	4	6	8	2	10	—	—	10	7	10
12:te rotens 2:dra afdelning	4	3	1	—	1	3	2	2	4	—	—	4	—	4
Landala	33	27	6	—	25	8	14	19	31	2	—	33	8	33
Östra och Nya Haga	48	36	12	—	34	14	27	21	48	—	—	48	17	48
Vestra Haga och Pustervik	30	17	13	—	22	8	20	10	23	7	—	30	7	30
Annedal	46	30	16	—	25	21	30	16	37	9	—	46	9	45
Masthugget	11	5	6	—	4	7	8	3	11	—	—	11	5	11
Majornas 1:ste rote	13	12	1	—	9	4	7	6	5	8	—	13	1	13
„ 2:dre „	9	8	1	—	6	3	5	4	6	3	—	9	2	9
„ 3:dje „	22	18	4	—	13	9	16	6	12	10	—	19	2	22
„ 4:de „	3	3	—	—	3	—	1	2	2	1	—	3	—	3
„ 5:te „	18	9	9	—	9	9	13	5	9	9	—	18	—	18
„ 6:te „	20	18	2	—	13	7	16	4	8	12	—	20	—	20
Summa	405	274	131	—	251	154	249	156	332	73	—	401	122	395

Tab. 10. Uppgift ä bagerier vid slutet af år 1890.

Lokalernas läge	Bakning af			Lokalen belägen		Bostad			Lokalen				
	Antal	Husbröd	Både hus- o. thebröd Thebröd	Öfvan jord	I källarevåning	I bageriet	Sammanhängert med bageriet	Utom bageriet	Rymlig	Liten	Snygg	Af medelmätigt snygghet	Osnygg
Nordstaden	14	4	6	4	13	1	—	7	7	12	2	14	—
Sydstaden	27	7	14	6	25	2	—	12	15	19	8	20	7
Olskroken, Redbergslid, Stampen och Hultmans holme	15	12	1	2	15	—	—	10	5	9	6	15	—
13:de och 14:de rotarne	10	2	7	1	1	9	—	6	4	8	2	8	2
15:de roten	3	1	2	—	1	2	—	—	3	2	1	3	—
12:te rotens 2:dra afdelning	1	—	1	—	1	—	—	1	—	—	1	1	—
Landala	8	6	2	—	4	4	—	5	3	4	4	5	3
Östra och Nya Haga	16	7	4	5	13	3	—	8	8	11	5	11	5
Vestra Haga	9	3	4	2	9	—	—	5	4	8	1	9	—
Annedal	28	18	7	3	14	14	1	13	14	19	9	22	6
Masthugget	7	2	3	2	4	3	—	3	4	7	—	7	—
Majornas 1:ste rote	16	9	3	4	16	—	—	8	8	12	4	10	6
„ 2:dre „	5	2	—	3	4	1	—	2	3	5	—	3	2
„ 3:dje „	16	11	4	1	11	5	—	7	9	9	7	13	3
„ 4:de „	5	1	4	—	4	1	—	3	2	3	2	5	—
„ 5:te „	7	5	1	1	4	3	—	3	4	5	2	2	5
„ 6:te „	6	5	1	—	5	1	—	5	1	4	2	2	4
Summa	193	95	61	34	144	49	1	98	94	137	56	150	43

g) **Kemiska analyser.**

På förekommen anledning har stadskemisten för Helsevårdsnämndens räkning utfört analyser å mjölk, malet kaffe, tenn till förtening, rågmjöl m. m.

Stadskemistens årsberättelse för år 1890

med tab. 11.

Under året hafva följande 3,048 föremål inlemnats till laboratoriet för undersökning:

Tab. 11.

	Antal prof.		Antal prof.
Hvetemjöl	2	Schoklad	2
Rågmjöl	7	Te	4
Mannagryn	1	Kaffe	3
Ärtkorf	2	Kaffesurrogat	3
Soppor i fast form	4	Hallonsaft	1
Ost	5	Dricksvatten	70
Smör	7	Ångpannevatten	4
Ister	4	Vatten för andra tekniska ändamål	2
Margarin	1	Järnvatten	1
Kokosfett	3	Mineralvatten, andra slag	21
Socker	1	Järn	9
"Pamelo" (kräm-substans)	1	Galvaniserad järnplåt ...	2
Mjölk, oskummad	880	Koppar	3
„ skummad	26	Tenn	4
Tjärmjölk	5	Förtening	1
Grädde	10	Svafvel	3
Maltextrakt	1	Svafvelsyra	4
Porter	1	Kalihydrat	2
Öl	11	Pottaska	6
Iskällardricka	4	Soda	5
Svagdricka	5	Koksalt	3
Maltdrycker, andra slag	2	Glaubersalt	1
Punsch	2	Salmiak	1
Rödvin	1	Klorbarium	2
Konjak	2	Aluminiumsulfat	2
Bränvin	3	Zinksulfat	2
Saffran	1	Kvicksilfverklorid	2
Senap	1		

	Antal prof		Antal prof
Mönja	2	Oleinsyra	1
Ultramarin	1	Maskinolja	8
"Litopon"	4	Cylinderolja	8
"Brunrödt" (caput mor- tuum)	2	Mineralolja, andra slag ..	3
"Savonine"	1	Fotogen	15
Saltblandning	1	Gasolja	1
Björkaska	2	Politur	1
Glasmassa	1	"Black varnish"	1
Masugnsslagg	1	Granharts	1
Såpa	5	Hartslösning	1
Kalktvål	1	Terpentinolja	2
Sprit, vanlig	1	Tallbarrolja	1
Träsprit	7	Järnmalur	1
Eter	1	Brunsten	3
Ättika och ättiksprit	17	Svafvelkis	1
Prässljäst	1	Kopparkis	2
Stärkelsesocker	1	Zinkblende + blyglans ..	2
Glycerin	5	Kalksten	1
Lim	4	Gips	1
Tjära	9	Flusspat	3
"Carbolineum"	10	Cinnober	3
Gasvatten	3	Guldmalm	1
Trämassa	480	Granat	1
Papper	1	Diamant	1
Indigo	1	Sand	2
Kalikåblätt	1	Lerskiffer	1
Morfinlösning	1	Gytja	2
"Fiber"	1	Rapskaka	5
Talg	5	Linfrökaka	4
Okomargarin	1	Solroskaka	1
Maskinfett	1	Jordnötkaka	2
Fasta fett, andra slag	6	Bomullsfrökaka	1
Bomolja	45	"Locust and oil cake" ..	2
Rovolja	2	Hvetekli	6
Jordnötolja	2	Rågkli	2
Linolja	1	Majs	1
Ricinolja	2	Hafremjöl	1
Tran	3	Fodermjöl (blandningar)	5
Spermacetiolja	2	Drank	7
		Superfosfat	5

	Antal prof		Antal prof
Tomasslagg	2	"Bländhvit"	1
Kainit	1	"Glafyrin"	1
Svafvelsyrad amoniak	1	Ostfärg	1
Sillguano	6	"Cement" (kautschuklös- ning)	2
Pudrett	1	Blanksvärta	1
"Nattguld"	1	Stoppning i sofkudde.....	1
Aska af stenkol	1	Ångpannepulfver	2
Torfnull	1	Maskinrem	1
Märgel	3	Hud- och hår-medel	1
Ekbark	1	Astmapiller	1
Garn (färg)	2	Medel mot lungshot	1
Väfnad (färgs äkthet)	1	Urin	10
„ (trådämnets ur- sprung)	9	Svinmat	1
Arsenikprof	1092	Innehåll i hundmage	1
		Summa prof	3048

Bland dessa prof hafva en del af mig för undersökning inköpts. Ett fåtal prof hafva dessutom undersökts men här ofvan icke upptagits, emedan man anhållit, att undersökningen icke på något sätt omnämndes.

Som synes utgöras $\frac{4}{5}$ af hela analysantalet af:

<i>arsenikprof</i>	36	‰
<i>mjölkanalyser</i> (nästan uteslutande fettbestämningar med laktokrit)	30	„
och <i>trämassanalyser</i> (endast fuktighetsbestämningar) ..	15	„

Om några bland analysföremålen kan jag meddela några närmare uppgifter.

Fem prof af skummjölksost höllo resp. endast 0,82 ‰, 1,04 ‰, 1,12 ‰, 1,22 och 1,31 ‰ fett.

Ett prof af smör med dålig lukt och smak höll den höga halten af 6,13 ‰ fri syra, beräknad som oljsyra.

Ett prof ister var förfalskad med bomullsfröolja.

Bland de 880 profven å oskummad mjölk hafva 134 (= 15 ‰) hållit en fetthalt, understigande 3 ‰. Från mjölkmagasinet vid Carl Gustafsgatan 13, hvilket under början af året innehades af Göteborgs mjölkförsäljningsaktiebolag och sedan af herr Wilhelm Lidholm, har hvarje söckendag under året för undersökning hemtats två prof af oskummad mjölk, dels s. k. barnmjölk, innesluten i plomberade glasflaskor och

stående under Göteborgs mjölkkontrollkomiténs kontroll, dels vanlig oskummad mjölk. Medelhalt fett för hela året enligt 303 analyser af hvardera mjölkslaget utgjorde hos barnmjölken 4,14 % och hos den vanliga oskummade mjölken 3,13 %.

Fyra prof af oskummad mjölk hafva varit förfalskade. Ett prof höll sålunda 2,1 % fett och 1,0236 eg. v. vid + 15° C, hvilket visar, att till denna mjölk icke obetydligt med vatten blifvit tillsatt.

Hos skummjölksprofven har fetthalten växlat mellan 0,07 % och 2,13 %.

Tjärmjölksprofvens fetthalt växlade obetydligt: mellan 0,33 % och 0,48 %.

Ett prof grädde höll endast 5,6 % fett; hos en god grädde fordrar man minst 15 % fett.

En maltdryck, som uppgafs vara alkoholfri, höll 3,12 % alkohol.

Ett prof saffran var förfalskad med tungspat.

Två prof brändt och malet kaffe voro förfalskade med surrogat.

Fyra tennprof, som användes för förtening, höllo resp. 0,16 %, 0,17 %, 7,31 % och 30,17 % bly.

Ett prof svafvelsyra var mycket starkt arsenikhaltig; ett annat prof svafvelsyra var underhaltig.

Två prof björkaska höllo resp. 4,84 % och 15,34 % alkalier.

En såpa, uppgifven för att vara ren, var blandad med stärkelse.

Ett prof af eter, inköpt af mig härstädes för att användas på laboratoriet, visade sig vara en högst farlig vätska. Den lemnade efter destillering en återstod, en färglös, mycket tjockflytande vätska, hvilken var ytterligt explosiv. Min assistent blef vid ett tillfälle illa skadad af denna eter, då han — ännu obekant med eterens farliga beskaffenhet — begagnade den för extrahering af fett ur en foderkaka. Den glas-kolv, hvori fettet var inneslutet jämte mycket små mängder af den explosiva föreningen, exploderade i ett torkskåp, samtidigt som det öppnades, med ytterlig våldsamt, hvarvid glasspint inträngde öfver allt i ansigte och en arm, lyckligtvis dock utan att farligt skada ögonen. Ännu — ett år efteråt — har han mycket glasspint kvar i kroppen. Jag fick nyligen en påminnelse om denna eter, då i en Stockholmstidning omnämndes, att professor Cleve i Upsala och tvänne hans assistenter varit utsatta för en explosion af en som jag genast

kunde förmoda likartad, oren eter. Professor Cleve har sedan i bref till mig härom meddelat: "Explosionen, förorsakad af ett gram, var exempellöst våldsam. Fönsterrutorna genombrades likasom af pistolkulor af glasskärfvorna". Enligt Cleve skall den explosiva föreningen sannolikt utgöras af vinylalkohol och etylsuperoxid, hvilka föreningar skola kunna uppstå genom långsam oxidation af eter i synnerhet i solljus.

En prässjäst saknade nästan totalt jäsningskraft och var således oduglig.

Fyra prof af tjära höllo resp. 0,1 0/0, 25 0/0 och 30 0/0 vatten.

Sex prof af s. k. carbolineum (konserveringsmedel för trä) innehöllo väsendtligen andra beståndsdelar än äkta carbolineum.

Ett talgprof utgjordes af oleomargarin.

Tio prof bomolja voro förfalskade med bomullsfröolja, ett med jordnötolja och ett med mineralolja. Två prof bomolja höllo 25 0/0 och 29 0/0 fri syra, hvilket är ovanligt mycket.

En hvaltran utgjordes af levertran.

Ett prof spermacetiolja innehöll 75 0/0 mineralolja.

En cylinderolja hade en flammningstemperatur af + 105° C och började destillera vid ungefär 95° C samt gaf före + 300° C 13 0/0 destillat. Af en god cylinderolja fordrar man, att den skall gifva antändbara ångor först öfver 200° C och före 300° C blott obetydligt destillat.

Två prof terpentinjola voro förfalskade med främmande kolväten.

Alla tre cinnoberprofven, som voro garanterade kemiskt rena, innehöllo främmande beståndsdelar.

Ett prof glassand innehöll 4 0/0 kiselsyra mindre än garanteradt var.

Två rapskakor innehöllo indisk raps. En rapskaka utgjordes väsendtligen af åkersenap.

En linfrökaka innehöll främmande fröskal i stor mängd.

Två drankprof höllo resp. 1 0/0 och 7 0/0 fasta ämnen, som kreatursfoder således mycket olika hvarandra.

Fyra superfosfatprof voro underhaltiga.

Fyra "hellylleväfnader" innehöllo bomull. En "linneväfnad" utgjordes af bomull. En "linneväfnad" var af jute.

Af de 1,092 arsenikprofven hafva 173 (= 16 0/0) visat sig vara arsenikhaltiga d. v. s. gifvit ogenomskinliga arsenikspeglar (enligt Fresenii-Babos metod). Flera bland dessa prof hafva varit af den beskaffenhet, att de icke kunnat hän-

föras under arsenikstadgan, och hafva därför icke kunnat förklaras i handeln förbjudna. Många prof hafva för öfrigt hållit i lag tillåtet spår af arsenik (gifvit genomskinliga arsenikspeglar).

En hundmage innehöll stryknin.

J. E. ALÉN.

3. Sjukvården.

Sjukvården i staden besörjdes vid årets slut af 44 läkare, 4 hafva afgått och 2 hitflyttat under det gångna året.

För nattbud hafva utbetalts 1,250 kr. Under senaste 5 åren utbetaltes härfär i medeltal omkring 1,100 kronor.

Fattigvårdsstyrelsen har för medicin åt fattiga sjuka i distrikten under 1890 utbetalt 14,803 kronor, under förutgående år 13,416 kronor.

Vid slutet af året praktiserade härstädes 64 barnmorskor, afgångna under året 5, tillkomna 5. För förlossning af medellös barnaföderska har fattigvårdsstyrelsen under året utbetalt 183 kronor. Barnmorskorna hafva å helsovårdsnämndens räkning uttagit karbolsyra för 50 kronor 41 öre.

Tandläkarnes antal 11. Fältskärer finnas blott 2 inom staden. Stadsfältskärens verksamhet bland stadens fattiga utvisas af tab. 12.

Å Sahlgrenska sjukhusets kirurgiska poliklinik aflades enligt meddelande af doktor A. Lindh under år 1890 22,294 sjukbesök och utfördes 1,125 operationer. Angående ögonpoliklinikens verksamhet redogör dess föreståndare sålunda:

På ögonpolikliniken vid Vallgatan 10 hafva under 1890 vårdats:

Nyinskrifne under året 2,272 patienter.

Dagliga antalet besök i medeltal 120 motsvarande med 300 arbetsdagar 36,000 besök om året.

Af de nyinskrifna ledo af skrofulos ögonsjukdom	1,061.
Bindhinneinflammation	425.
Hornhinneinflammation beroende på främmande kroppar	150.
Öfriga yttre skador	102.
Refraktionsfel	81.
Inflammation af tårsäcken o. förträngning af tårvägarne	73.
Rötsår på hornhinnan	101.
Starr	48.
Ögonblennorrhæ	17.
Skelögdhhet och förlamningar	13.

Tab. 12. Af stadsfältskären behandlade personer.

	December		November		Oktober		September		Augusti		Juli		Juni		Maj		April		Mars		Februari		Januari		Summa			
	Antal	behandlinger	Antal	behandlinger	Antal	behandlinger	Antal	behandlinger	Antal	behandlinger	Antal	behandlinger	Antal	behandlinger	Antal	behandlinger	Antal	behandlinger	Antal	behandlinger	Antal	behandlinger	Antal	behandlinger	Antal	behandlinger	Antal	behandlinger
Friska sår	257	36	40	17	60	56	28	36	21	49	14	50	27	60	54	71	27	63	24	63	24	63	24	63	24	63	24	63
Gamla sår	37	7	1	2	1	4	4	4	4	3	3	1	1	1	2	5	6	15	6	15	6	15	6	15	6	15	6	15
Bulnader samt fingerværk	34	13	1	1	2	2	1	1	1	3	3	2	2	2	3	5	2	11	2	11	2	11	2	11	2	11	2	11
Fracturer, luxationer, vrickninger	26	3	1	1	3	3	3	3	3	3	3	4	3	3	3	2	2	3	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3
Utdragne tænder, tandværk	738	45	70	45	64	68	68	68	61	80	80	58	58	64	59	71	71	70	70	71	70	70	55	55	55	55	55	55
Åderlætning og koppning	23	3	—	—	—	2	2	2	2	3	3	3	3	3	—	2	2	5	5	2	5	5	2	2	2	2	2	2
På kallelse meddelat behandling i medelløses hem	47	6	3	8	15	9	7	4	4	5	2	6	6	10	4	5	7	5	13	5	13	5	13	5	13	5	13	5
Summa behandlade	1164	81	106	136	155	102	107	149	80	148	108	144	101	151	91	132	114	115	180	114	175	114	180	86	135	1164	1711	
Summa behandlinger	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

C. L. STOLZE.

Episclerit	10.
Egyptisk ögoninflammation	6.
Nybildningar	5.
Sjukdomar i ögats inre delar: iris, choroidea, retina o. s. v. tillsammans	135.
Sjukdomar i ögonlocken och ögats omgifningar	68.

Summa fall 2,295. *)

K. A. WALTER.

Barnsjukhusets poliklinik har under året enligt meddelande af doktor E. S. Kjellgren besökts af åtminstone 12,000 sjuka barn. För magpolikliniken redogör föreståndaren sålunda:

Polikliniken har liksom föregående år hållits öppen hvarje helgfri Tisdag och Torsdag kl. $\frac{1}{2}$ 6— $\frac{1}{2}$ 7 e. m.

Under c:a 3 veckor af Juli och Augusti månader har densamma hållits stängd på grund af undertecknads studieresa till utlandet.

Antalet konsulterande har varit 750; patientantalet vid hvarje mottagningstimme kan i medeltal uppskattas till 10.

På olika sjukdomsformer gruppera sig dessa sålunda:

Anämisk dyspepsi.....	59 fall.	Kardialgi	5 fall.
Nervös	49 "	Diarré	31 "
Ftisisk	15 "	Förstoppning	13 "
Rakitisk	5 "	Colitis	3 "
Hjertfels-	12 "	Colica mucosa	3 "
Njurstens-	2 "	Colica flatulenta	6 "
Graviditets-	3 "	Peritonitis.....	2 "
Akut gastrit (magkatarr)	9 "	Hämorrhoider	5 "
Kronisk	15 "	Ändtarmsprolaps	1 "
Atrofisk	12 "	Bräck.....	1 "
Sur dyspepsi (hyperacidi- ditet eller hyperse- kretion af magsaft)	17 "	Intestinalmaskar	5 "
Magsår	15 "	Lefversjukdomar	7 "
Atoni (af mage el. tarm)	26 "	Socketersjuka	2 "
Magdilatation	3 "	Diverse sjukdomar fr. matsmältningska- nalen (stomatitis, angina etc.)	21 "
Tumörbildning (i mat- strupe, mage, tarm eller dessas annexer)	8 "		

S:a olika sjukdomsfall 355.

LUDVIG WOLFF.

*) Summan stämmer ej med antalet nyinskrifna på den grund, att flere af dem haft olika sjukdomar i de båda ögonen eller varit behäftade med två olika sjukdomar på en gång.

Tandpoliklinikens verksamhet framgår af följande:

Polikliniken har varit öppen för medellösa under samma tider som föregående år och i likhet med år 1889 samarbetat med Göteborgs tandläkareinstitut. Polikliniken samt institutets dermed förenade mottagningar hafva besökts af 2,079 personer, hvilkas kön och ålder varit:

Gossar under 6 år.....	32 st.
Flickor „ 6 „	32 „
Gossar 6—15 år	159 „
Flickor „ „	199 „
Män	463 „
Qvinnor.....	1,149 „

Den yngste patienten var en gosse 2 år och 2 månader, den äldste en qvinna 82 år gammal.

De hjälpsökande hafva tillhört följande församlingar:

Domkyrkoförsamling.....	655.
Christinæ „	230.
Haga „	512.
Masthuggets „	292.
Karl Johans „	121.
S:t Pauli „	62.
Garnisons „	4.
Församlingar utom staden.....	203.

För följande sjukdomar har hjälp sökts:

Caries dentis	436.
Pulpitis	773.
Periodontitis.....	296.
Pulp.-periodontitis	67.
Hypertroph. pulp.	1.
Dens aut. rad. vaccill.	29.
„ „ „ incisens	14.
Necrosis dentis	34.
Dens duplex	75.
Dislocatio dentis	32.
Dens supernum.	3.
Fractura cor. dent.	9.
Tart. dent.....	19.
Anomalia orbicularis	2.
Odontom. int.	2.
Abscessus alveol.	108.
„ palat. dur.	10.
„ gland. subling.	2.

Parulis	12.
Fistula gingivæ	19.
" buccalis	5.
Periostitis alveol.	10.
Necrosis	1.
Dentit. diffic.	3.
Angina dent.	1.
Stomatitis catarrh.	2.
" ulcerosa	2.
Ulcus	1.
Cysta alveol.	7.
Sarcoma	1.
Epulis	2.
Luxat. mandib.	1.
Hæmorrhag. post extract.	1.
Nihil	19.

VICTOR BENSOW.

Föreningen för bistånd åt vanföra håller poliklinik för behandling af lytta, vanföra o. d.

Följande tabell lemnar en öfversigt öfver **sjukhusens** verksamhet under 1890:

	Säng- antal	Vårdade		under- hållsdagar	Kostnad för pat. och dag. kr.	
		alla	beta- lande		för allt	för mat- hållning
Sahlgrenska sjukhuset . . .	221	2294	913	56859	2.13	0.65
Majornas sjukhus	25	280	80	8270	1.24	0.46
Epidemisjukhuset	110	417	16	11023	2.55	0.57
Barnsjukhuset	40	246	—	12151	1.22	—

Å nya fattigvårdsinrättningens sjukafdelning hafva vårdats 709 personer, qvarliggande från 1889 179, nyintagna 530, qvarliggande till 1891 180, utskrifna 529, deraf friska och förbättrade 112, oförbättrade 22, till fattigvårdsanstalten 226, till sjukhus 7, döda 162. Sängantal 300. Högsta antalet belagda sängar 221, minsta antalet 161. Underhållsdagar 69,043. Hemmet för obotliga sjuka har under året vårdat 59 sjuka, sängantalet 52. Sjukhemmet "Haralds minne" med 12 sängar har under året vårdat 19 lungotspatienter. Annebergs konvalescenthem har 14 sängar; enligt meddelande af professor C. M. Ullman vårdades derstädes under 1890 99 kvinnor för gynäkologiska åkommor, större delen följsjukdo-

mar efter förlossning. Af de vårdade hade 6 späda barn med sig. Hemmet har under året fått ny lokal, i det att ett särskildt hus inköpts för dess räkning. Från den 1 December har enligt styrelsens beslut kungjorts om gynekologisk poliklinik, som fortgått hvarje helgfri Onsdag och Lördag kl. $\frac{1}{2}$ 10— $\frac{1}{2}$ 11 f. m. Professor Ullman har sen många år tillbaka lemnat kostnadsfri poliklinisk behandling åt kvinnor med gynekologiska åkommor.

Å barnbördshuset hafva 711 kvinnor vårdats. Underhållsdagarnes antal 5,674. Medeltal dagligen vårdade 15,5. Medeltal underhållsdagar för hvarje kvinna 7,9. Döde 4 kvinnor, dödsprocent 0,56.

En förening för vård af skrofulösa barn vid hafskuranstalt har under sommaren 1890 vårdat 20 skrofulösa barn å Styrso.

Å kurhuset hafva 468 personer vårdats för venerisk åkomma, 11,263 underhållsdagar.

Omkring 140 platser deraf 34 celler finnas för sinnessjuka å fattigvårdens sinnessjukafdelning. Högsta antalet vårdade under året 125, minsta antalet 113. Intagna under året 111, deraf 35 akuta fall, qvarliggande vid årets början 114, qvarliggande till 1891 115. Underhållsdagar 48,022. Döde 17, 44 utskrifne till fattigvårdsanstalten, 5 till hospital, 44 till hemmet.

Summarisk redogörelse för sjukvården och ekonomien vid epidemisjukhuset under år 1890.

Qvarliggande från år 1889	11	
Intagne under år 1890	406	417.
Af dessa 417 voro sjuke i		
Tyfoidfieber.....	130	deraf 7 med dödlig utgång, mort. proc. 5,38
Difteri	57	" 5 " " " " " " 8,76
Scarlatina	189	" 41 " " " " " " " 21,69
Messling	2	" — " " " " " " —
Varicellæ	1	" — " " " " " " —
Influenza	1	" — " " " " " " —
Öfriga ej epidemiska sjukdomar	17	" 3 " " " " " " 17,6
	<u>397</u>	

Mödrar medföljande sjuka barn	19	
Barn medföljande sjuka mödrar	1	417.
Antalet nyinkomne betalande patienter 16.		
Mortalitetsprocenten i sin helhet 56 på 397.....		14,1
Af dessa utskrefvos friske	351	
” ” ” döde	56	
Qvarliggande till 1891.....	10	417.
Underhållsdagarnes antal för gratis vårdade		
sjuke	10,382	
D:o för betalande	413	
D:o ” mödrar medföljande sjuka barn	224	
D:o ” barn ” ” ” mödrar	4	11,023.
D:o ” sköterskor och betjening		2,993.
Medeltal vårdade för hvarje dag.....		30,2 .
Medeltal underhållsdagar för hvarje vårdad		26,4 .

Inkomsterna hafva varit följande:

Stadens medel	27,473,61.
Betalande patienter	631,25.
	<u>Kronor 28,104,86.</u>

Utgifterna hafva utgjorts af följande:

1) Inventariers underhåll	125,51.
2) Inventarier inköpta	513,88.
3) Byggnaders underhåll	2,115,66.
4) Parkanläggning	844,41.
5) Parkanläggningens underhåll	305,11.
6) Aflöningar	9,502,62.
7) Mathållningen	6,247,88.
8) Eldningsämnen (ved, kol och cokes)	3,609,50.
9) Lysningsämnen (gas, fotogen och ljus)	998,69.
10) Tvätt (tvätterskans mat och lön)	660,37.
11) Vattenförbrukning	500,—.
12) Forselkostnader	495,50.
13) Medikamenter	793,73.
14) Diverse förbrukningsartiklar för sjukvården.....	677,44.
15) Skrif- och tryck-kostnader	41,33.
16) Renhållning	337,63.
17) Diverse utgifter	40,10.
18) Skatter och assurans	295,50.

Kronor 28,104,86.

Kostnaden för hvarje underhållsdag	kr.	2,55.
” ” ” vårdad person	”	67,39.
” ” ” under hela året upptagen säng	”	930,62.
Medikamentskostnaden per dag för hvarje sjuk, öre ” för hvarje sjuk under hela den tid han vistas å sjukhuset	kr.	2,—.
Utspisningskostnaden per dag för hvarje sjuk, öre ” efter afdrag af betjeningens mathållningskostnad, öre		56,68.
		<u>38,75.</u>

Bränslekostnaden för

Administrationshuset	kr.	992,—
Tvätt och desinfektion	”	503,—
Sjukpaviljongerna	”	2,114,50
		<u>Kr. 3,609,50.</u>

Medeltal af underhållsdagar för hvarje sjuk i följande

sjukdomar:

Tyfoidfieber, sjuke 130,	underhållsdagar 3,791,	medeltal dagar 29,1
Difteri ” 57	” 537	” ” 9,4
Scarlatina ” 189	” 6,270	” ” 33,1
Messling ” 2	” 30	” ” 15
Varicellæ ” 1	” 10	” ” 10
Influenza ” 1	” 14	” ” 14
Öfriga ej epidemi- sjukdomar, sjuke 17	” 143	” ” 8,4
Mödrar medföljande sjuka barn, antal 19	” 224	” ” 11,8
Barn medföljande sjuka mödrar, antal 1	” 4	” ” 4
Summa <u>417,</u>	dagar <u>11,023</u>	medeltal dagar <u>26,4</u>

M. NYBERG.

4. Befolkningsförhållanden i Göteborg under år 1890.

Nedanstående tabell utvisar befolkningens rörlighet i hvarje församling under sistlidet år.

Tab. 13. Befolkningens rörlighet i hvarje stadens församling under år 1890.

	Folkmängd ^{31/12} 1889	Vigde	Födde		Döde	Öfverskott af inflyt- tade		Revision	Folkmängd ^{31/12} 1890
			alla	deraf oäkta		födde	tade		
Domkyrkan	27,994	260	818	130	542	276	1,139	—	29,409
Christinæ svenska	10,556	69	302	55	148	154	—146	—692	9,872
Haga	16,936	130	674	154	346	328	67	—	17,331
Masthugget	21,985	152	772	105	424	348	569	—	22,902
Carl Johan	16,688	111	501	36	356	145	— 68	—	16,765
Gamlestaden . . .	5,910	38	246	17	126	120	—200	—	5,830
Garnison	892	32	27	—	20	7	— 25	+300	1,174
Christinæ tyska . .	985	5	16	—	11	5	— 18	—185	787
Mosaiska	667	6	14	—	3	11	— 10	— 81	587
Katolska ¶	169	5	4	—	1	3	6	—	178
Summa	102,782	808	3,374	497	1,977	1,397	1,314	—658	104,835

Göteborgs folkmängd utgjorde alltså vid slutet af år 1890 enligt då anställd folkräkning 104,835 personer, derest katolska församlingens medlemmar upptagas särskildt, eljest 104,657 personer. Antalet hade under år 1890 ökats med något mera än 2,000 personer. Egentligen utgör ökningen närmare 3,000 personer, men genom den folkräkningen åtföljda revisionen nedsattes befolkningens antal med 658 personer. Vid den hopsummering af husförhörslängderna, som pastorerna vid årets slut utförde i hvarje församling i samband med den anbefallda afskrifningen af samma längder, visade det sig nämligen, att folkmängden vid årets början i tre församlingar uppgifvits för stor, i en församling för liten. Förhållandet är belyst i ofvanstående tabell under rubriken revision. — Af dessa förhållanden framgår, huru nödigt det är, att särskildt noggranna folkräkningar emellanåt företagas. Vid början af år 1890 upptog stadens mantalslängd efter justering 101,502 personer såsom här hemmahörande. De kyrkoskrifnes antal var samtidigt enligt nu företagen revision 102,124. Skilnaden utgör blott 622 personer. Då man förr antagit, att nämnda längder skilja sig från hvarandra med bortåt 2,000 personer, så visar det sig nu, att företagna justeringar kunnat betydligt minska nämnda skilnad.

Tab. 14. Dödlighet på tusen innevånare i hvarje stadsdel under åren 1886—90.

Artillerister	4				
Fattighusen	100	75	120	115	115
Gamlestaden	9	13	14	17	16
Redbergslid	18	16	21	19	22
15 roten	11	14	15	17	15
Burgården					
Stampen	16	22	21	15	17
Gullbergsvass					
Annedal	15	18	15	17	16
Alböstad					
Landala	22	24	20	25	20
V. Brantdala					
13, 14 rotarne	10	14	12	13	14
Hagaheden					
Haga	17	16	19	16	19
Majornas 1 rote	16	18	17	17	24
Majornas 3 rote	18	15	16	16	15
Masthuggsbergen	19	17	16	22	21
Majornas 2 rote	12	11	14	12	19
Majornas 4 rote	13	11	14	15	16
Masthugget	10	18	14	14	13
Otterhällan	16	20	18	16	17
Sydstaden	10	10	14	12	13
Nordstaden	18	14	16	17	12
Alla	16.5	16.9	17.4	18.0	18.5
	1886	87	88	89	90
	Medeltal				
	1886—90	17.5	15.4	11.8	17.4
					13.8
					13.6
					19.0
					16.0
					18.6
					17.4
					12.6
					22.2
					16.2
					18.2
					14.4
					19.2
					13.8
					105
					4.4

Dödligheten under året bland här kyrkoskrifna personer har varit 19,0 på 1,000 innevånare. Dödlighetens förhållande i hvarje stadsdel framgår af tab. 14, deri dödligheten är uträknad efter antalet mantalsskrifne innevånare vid årets början samt antalet dödsfall inom staden bland här kyrkoskrifne personer. Tabellen omfattar de senaste 5 åren och innehåller äfven medeltal för samma tid. Enligt dessa sistnämnda har dödligheten varit störst i Landala, dernäst i Redbergslid och Masthuggsbergen samt i Majornas 1 rote och Stampen. Den lägsta dödligheten har deremot funnits i Sydstaden samt i 13:de och 14:de rotarne. Dödsorsakerna i de olika stadsdelarne upptagas nedan i tab. 22.

Dödligheten hvarje månad under de fem åren framgår af tab. 15, som dels uppger dödligheten på tusen innevånare för år räknadt, dels upptager det exakta antalet döda hvarje månad. Tabellens första del afser blott här kyrkoskrifne och inom staden aflidna personer, siffrorna äro därför lägre, än hvad dödligheten bland här kyrkoskrifne är, derest äfven de utom staden aflidna medtagas. Man kan säga, att dödligheten på tusen innevånare i första delen af tab. 15 genomgående är angifven 1 för låg. Senare delen af tabellen utvisar hela antalet döda för hvar månad bland här kyrkoskrifna personer.

Tab. 15. Dödsfall och dödlighet för månad i Göteborg 1886—1890.

	År	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	Sept.	Oktober	Nov.	December
Döde inom staden på 1,000 innevånare för år räknadt	1886	15.8	16.8	15.8	16.4	15.5	18.0	16.3	13.4	14.6	15.5	16.4	15.5
	1887	16.2	14.8	13.9	21.1	22.1	17.1	14.5	14.8	13.8	14.5	14.9	15.5
	1888	16.7	19.6	19.0	22.0	23.9	19.1	16.3	13.0	15.4	11.4	14.0	12.5
	1889	17.5	17.9	15.5	17.8	17.0	18.8	18.5	21.6	13.1	13.1	13.1	15.2
	1890	18.0	36.2	18.4	21.5	19.8	16.0	16.0	11.4	13.4	13.4	15.0	17.7
Medeltal 1886—1890		16.8	21.1	16.5	19.8	19.7	17.8	16.3	14.8	14.1	13.6	14.7	15.3
Alla döda bland här kyrko- skrifne	1886	1571	135	126	136	128	148	135	111	121	133	136	130
	1887	1637	125	116	177	180	142	127	128	121	124	126	130
	1888	1730	164	158	187	200	160	143	120	137	107	122	108
	1889	1850	154	140	159	148	169	163	193	115	115	112	141
	1890	1982	327	170	197	179	146	147	113	133	121	139	164

Tab. 16 delar dödsfallen på ålder och kön och utvisar densamma uträknadt på 1,000 innevånare i hvarje grupp under de sist gångna 5 åren. Här afses alla dödsfall bland här kyrkoskrifne. Det hvarje år uppgifna befolkningsantalet har fördelats på åldersgrupperna enligt förhållandena vid 1880 års folkräkning. Resultatet, sådant det utvisas af tabellen, kan vara påverkad af, att fördelningen på olika ålderklasser och kön nu möjligen är en annan än år 1880. Enligt tabellen skulle dödligheten under senaste 5 år i jmförelse med föregående tid hafva aftagit för åldern under 10 år samt för 30-, 40- och 50-talen, men tilltagit i de högre ålderklasserna.

Presterskapets dödböcker upptaga för år 1890 sammanlagdt 1,977 dödsfall bland personer, som äro kyrkoskrifna i stadens församlingar. Nedanstående tabeller 23 och 24 upptaga för samma kategori 1,982 personer.

Tab. 16. Dödlighet inom olika åldersgrupper och kön 1886—1890.

	Alla	0—1	1—2	3—4	5—9	10—14	15—19	20—24	25—29	30—39	40—49	50—59	60—69	70—79	80—89	90—99
Döde på 1000, maskön, 1886 . .	18.8	134	35	14	6.6	4.2	5.0	8.8	8.4	12	17	27	58	127	225	—
" " " 1887 . .	19.5	143	46	16	5.2	4.1	5.9	9.3	8.5	8.6	16	29	68	105	210	—
" " " 1888 . .	20.5	146	36	20	6.1	3.8	4.5	10	12	11	14	33	63	193	160	—
" " " 1889 . .	21.1	150	45	19	8.3	5.5	6.3	7.5	12	13	17	27	70	153	300	—
" " " 1890 . .	21.0	149	46	28	9.4	4.4	6.4	12	13	10	13	32	61	133	220	—
medeltal 1886—1890 . .	20.2	144	42	19	7.1	4.4	5.6	9.5	11	11	15	30	64	142	223	—
Döde på 1000, qvinkön, 1886 . .	15.5	124	33	12	7.0	4.1	2.3	7.8	6.4	7.0	9.4	16	33	83	170	330
" " " 1887 . .	15.6	150	42	15	6.2	4.2	3.5	4.0	6.9	6.8	7.0	10	36	83	180	330
" " " 1888 . .	16.3	125	28	14	6.0	5.1	3.8	4.9	8.2	7.3	7.9	17	34	109	310	200
" " " 1889 . .	16.3	140	35	17	7.1	3.1	5.6	7.0	6.4	6.1	8.3	11	35	88	200	250
" " " 1890 . .	16.7	118	51	24	8.6	4.2	4.5	4.1	8.0	7.1	7.8	13	35	99	172	500
medeltal 1886—1890 . .	16.1	131	38	16	7.0	4.1	3.9	5.6	7.1	6.9	8.1	13	35	92	206	322
Döde på 1000, båda könen, 1886	17.1	129	34	13	6.8	4.1	3.6	8.2	7.3	9.4	13	20	41	93	180	400
" " " 1887	17.4	146	44	15	5.8	4.2	4.7	6.5	7.6	7.7	11	17	47	90	180	400
" " " 1888	18.2	136	32	17	6.0	4.5	4.1	7.1	10	9.0	11	23	43	130	280	200
" " " 1889	18.5	146	40	18	7.7	4.3	6.0	7.1	8.7	9.4	12	17	46	103	207	250
" " " 1890	19.0	134	49	26	9.0	4.3	5.6	7.6	10	8.0	10	21	44	107	180	500
medeltal 1886—1890	18.0	138	40	18	7.1	4.3	4.8	7.3	8.7	8.7	11	20	44	105	205	350
" " " 1881—1885	20	168	53	25	12	4.0	5.4	7.2	8.4	9.2	14	21	40	91	175	310
" " " 1876—1880	20	200	49	17	7.6	3.2	5.2	6.4	9.4	11	14	22	37	79	175	300
" " " 1866—1875	26	240	78	33	13	6	6	9	10	14	20	28	45	102	166	500

5. Gångbara sjukdomar, dödsorsaker, väderlek.

Väderleken under år 1890 framgår af tab. 17. Särskildt är att framhålla den höga temperaturen vid årets början, värmen i Maj, den stora nederbörden i Juli samt den ihållande kölden under årets två sista månader. Nederbörden för hela året har varit ungefär normal.

Gångbara sjukdomar upptagas i bifogade tabell 18. Angående materialets beskaffenhet hänvisas till årsberättelsen för 1888. Följande sjukdomar torde förtjena särskildt omnämnande.

Messling gick epidemiskt vid årets början. Epidemien upphörde å våren, men sjukdomen fortfor med rätt talrika fall till årets slut. Det är anmärkningsvärdt, att epidemien på sin höjdpunkt visade ganska många fall komplicerade med difteri.

Skarlakansfebern visade på hösten en stegring, som syntes hota med utbredd epidemi. Fallen voro också ej sällan myc-

Tab. 17. Väder/leken i Göteborg 1890.

	År	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December
Temperatur C 1890, maximum .	+23.6	+6.6	+6.0	+10.0	+12.0	+23.6	+23.5	+19.5	+23.0	+20.0	+14.0	+10.0	+5.0
" " minimum .	-13.0	-5.0	-9.0	-13.0	+0.5	+3.0	+8.0	+9.5	+9.0	+5.5	-1.0	-10.0	-9.0
" " medeltal .	+7.5	+2.9	+0.3	+3.2	+5.6	+13.2	+14.0	+14.6	+15.5	+13.2	+8.1	+0.7	-1.7
" 1861—1885, medeltal	+7.1	-0.8	-0.6	+0.6	+5.3	+9.9	+14.9	+16.9	+15.9	+12.6	+7.6	+3.0	+0.03
Nederbörd 1890	772.8	64.2	5.6	54.6	85.6	56.7	34.9	169.3	78.0	34.3	102.3	71.3	16.0
" medeltal under de sista 10 åren	767.6	67.2	49.8	49.0	37.8	47.7	55.4	69.0	84.5	92.0	76.6	72.5	66.1
" " 1861—85	777.3	68.4	53.0	50.8	36.6	48.7	56.1	67.7	87.9	88.0	78.0	78.0	64.4
Relativ fuktighet 1890, medeltal	78	86.2	85.4	80.8	81	65.5	68.7	74.2	74.5	73	77	83	86.5
" " 1871—85 "	77.8	88.2	87.1	81.1	70.2	66.3	66.3	69.4	73.2	77.5	80.7	86.8	88.0
Barometer i m/m 1890 "	760	756.4	771.1	755	757.5	759	758.5	755.2	757.2	764.8	755.6	759.8	769.5
" " 1876—85 "	758.2	761.6	758.0	756.8	759.7	759.3	758.3	756.9	757.0	758.2	757.8	757.4	757.0
Jordtemperatur på 1/2 m. djup "	+8.3	+2.8	+2.2	+2.3	+6.0	+11.9	+12.9	+14.0	+15.5	+13.3	+9.9	+6.5	+2.0
" normalt i mellersta Sverige	+6.3	+1.1	+0.5	+0.5	+1.5	+6.4	+11.4	+14.2	+14.2	+12.0	+8.0	+4.4	+2.2

ket elakartade. Emellertid upphörde stegringen vid årets slut utan känd anledning. Skolorna synas icke hafva spelat någon större roll vid stegringens utveckling och upphörande.

Nervfebern har uppträdt fätaligt och lindrigt. Å hösten inträffade i fyra vidt skiljda hus i staden fall af nervfeber,

Tab. 18. Gångse sjukdomar i Göteborg 1890, fördelade på månader.

	Alla	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	Sept.	Oktober	Nov.	Dec.
1 Vattkoppor — <i>Varicella</i>	92	5	4	11	3	9	13	12	4	2	10	14	5
2 Messling — <i>Morbilli</i>	947	454	154	98	38	21	13	29	10	12	17	38	63
3 Rash — <i>Rubeola</i>	3	—	—	—	2	—	—	—	—	—	1	—	—
4 Skarlakansfeber — <i>Scarlatina</i>	627	31	23	65	56	45	38	43	68	59	105	61	33
5 Kikhosta — <i>Pertussis</i>	1246	8	10	3	16	42	70	156	142	125	183	235	256
6 Pässjuka — <i>Parotitis</i>	10	—	—	1	—	—	1	—	5	1	—	2	—
7 Difteri — <i>Diphtheritis</i>	111	25	16	9	11	8	7	4	2	8	10	7	4
8 Strypsjuka — <i>Croup</i>	15	1	4	—	1	1	1	1	1	—	2	1	2
9 Nervfeber — <i>Febris typhoides</i>	148	17	20	13	11	11	12	9	5	19	15	11	5
10 Epidem. hjernfeber — <i>Menigitis cerebrospinalis</i>	4	—	—	3	—	—	1	—	—	—	—	—	—
11 Influenza	5670	5400	151	42	20	4	—	—	—	14	19	14	6
12 Reumat. feber — <i>Reumat. artic. acut.</i>	283	21	25	27	37	22	27	19	12	13	26	29	25
13 Frossa — <i>Febris intermittens</i>	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
14 Ros — <i>Erysipelas</i>	161	9	13	13	20	10	6	9	7	18	20	18	18
15 Syfilis	51	3	2	3	3	7	7	9	5	6	2	1	3
16 Dröppel — <i>Gonorrhoea</i>	248	17	17	20	23	20	23	26	18	26	25	13	20
17 Chanere — <i>Ulcus vener. simplex</i>	107	9	10	8	5	12	7	12	17	8	12	6	1
18 Lunginflammation — <i>Pneumonia</i>	808	165	76	98	103	89	64	32	13	25	34	45	64
19 Lungsäcksinflammat. — <i>Pleuritis</i>	101	9	9	3	12	7	5	15	7	6	10	14	4
20 Luftstrupskatarr — <i>Laryngitis</i>	266	19	29	31	35	25	12	23	11	16	18	10	32
21 Bröstkatarr — <i>Bronchitis</i>	5700	426	513	584	722	646	420	356	285	287	337	487	637
22 Halsfluss — <i>Angina tonsillaris</i>	1338	127	111	136	114	100	80	101	83	93	146	121	126
23 Akut diarré — <i>Cat. intestin. acut.</i>	2747	225	193	218	215	216	257	281	261	251	239	197	194
24 Akut magkatarr — <i>Cat. ventric. acutus</i>	947	46	52	82	62	78	83	80	112	101	90	78	83
25 Knölros — <i>Erythema nodosum</i>	69	6	12	10	8	6	7	6	2	2	7	1	2
26 Bältros — <i>Herpes zoster</i>	74	4	6	8	6	10	4	8	4	6	7	4	7
27 Nässelutslag — <i>Urticaria</i>	70	9	6	5	4	4	3	3	3	6	6	11	10
28 Fyllerigalenskap — <i>Delirium tremens</i>	42	6	1	5	3	4	—	2	3	2	—	8	8

Tab. 19. Dödsfall i Göteborg för månad under 10 influenzaepidemier.

Ar	Summa	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	Sept.	Oktober	Nov.	Dec.
1	1782	276	18	14	12	23	45	40	20	23	25	21	23
2	1800	243	22	25	18	20	29	29	18	14	12	12	16
3	1804	186	12	18	28	30	20	11	10	16	7	8	16
4	1831	241	12	26	18	25	22	25	20	22	23	21	12
5	1833	197	11	25	22	22	15	10	16	17	10	11	16
6	1836	170	14	12	8	10	23	10	13	17	13	16	17
7	1837	183	26	13	25	18	11	5	19	16	12	14	16
8	1851	630	65	79	69	55	47	50	40	39	34	43	62
9	1857	798	66	46	66	57	54	61	55	56	71	72	123
10	1858	812	106	75	76	66	71	62	63	52	47	52	75
11	1863	768	60	50	77	60	66	72	61	51	62	65	77
12	1864	874	80	54	92	74	100	57	62	68	79	71	69
13	1889	1692	149	129	148	142	157	154	179	109	108	107	189
14	1890	1617	266	135	168	158	134	127	89	105	101	119	115

som möjligen föreskrefvo sig från förtärandet af förgiftad mjölk. Å den mjölkproducerande egendomen förekom likväl intet sjukdomsfall. Egaren tillsades att låta iståndsätta golven i mejerilokalen. Under sommaren och hösten mot vanligheten ej så få fall i härvarande artillerikasern.

Influenza. För hela influenzaepidemien redogjordes i föregående årsberättelse, s. 74. Här meddelas i tab. 19 antalet döde i staden för hvar månad under de år, då sjukdomen gått i Göteborg. Dödsfallen de månader, då influenza uppgifvits som gångbar i staden, äro i tabellerna tryckta kursivt. För epidemierna före 1840 äro blott de döde från Domkyrkoförsamlingen medtagna; denna församling omfattade då omkring halfva stadens innevånareantal. Efter nämnda år äro alla dödsfall i härvarande församlingar upptagna. För att säkrare visa influenzans inflytande på den allmänna dödligheten har jag sökt fråndraga dödsfallen i andra epidemiska sjukdomar. Vid jmförelse med siffrorna i tab. 8 i denna årsberättelses bihang s. 32, der alla dödsfall utan något afdrag äro upptagna, framgår skilnaden med här lemnade siffror. I föreliggande tab. 19 ha för följande år afdrag skett: för 1831 73 döda i scarlatina och pertussis, för 1833 9 scarlatina, för 1851 14 variola, för 1857 180 cholera och variola, för 1858 146 variola, för 1863 49 variola, för 1864 86 variola, för 1889 57 morbilli, för 1890 263 morbilli, scarlatina och pertussis.

I föregående årsberättelse s. 93 lemnades en öfversigt öfver alla kända influenzaepidemier i Göteborg. Denna redogörelse ligger till grund för uppgifterna i tab. 19 öfver de månader, då influenza härjade i Göteborg, utom angående Februari månad 1851. Enligt läkaresällskapets prot. för den 5 Februari d. å. gick sjukdomen allmänt redan vid nämnda månads början. Tabellen utvisar, att icke alla influenzaepidemier åtföljts af särdeles stor dödlighet. Enligt föreliggande material skulle dödligheten mest påverkats åren 1782, 1837, 1851, 1857 och 1889—90. I sistförflutna epidemi orsakades den stora dödligheten hufvudsakligen af tuberkulösa sjukdomar, lunginflammation, bröstkatarr och ålderdomssvaghet.

Pemphigus neonatorum har åter uppträdt epidemiskt i Göteborg. I årsberättelsen för 1888 redogöres å s. 71 för en epidemi härstädes. Under året hafva 4 nyfödda barn aflidit i denna sjukdom: i Mars 1, i Oktober 1 och i November 2. Dessutom anmäldes ett sjukdomsfall i Juli. I November utbröt epidemi å härvarande barnbördshus. Oaktadt allt arbete

för sjukdomens utrotande genom isolering m. m. har epidemien inom nämnda anstalt fortsatt under ett halft års tid och angripit en stor del af de derstädes förlösta barnen. Blott lvenne mödrar hafva fått utslag af samma beskaffenhet. 5 å anstalten födda barn afledo i denna sjukdom, 1 i Oktober, 2 i November och 2 i början af Januari 1891.

Tab. 20 utvisar antalet dödsfall på 1,000 innevånare under senaste 5 åren i vissa viktigare sjukdomar. Tabellen utgör en fortsättning på de uppgifter om samma sjukdomar allt sedan 1861, hvilka lemnats i årsberättelsen för 1888 å s. 87 och s. 92—93. Dödsfallen i tuberkulos afse kronisk pneumoni samt allmän och akut tuberkulos, men icke tuberkulos i hjerna och i ben eller dylik lokal tuberkulös affektion. Blott här kyrkoskrifne personer afses, bland dessa äfven sådana, som aflidit utom staden.

Tab. 20. Dödsfall på 1000 innevånare i nedanstående sjukdomar, årligen 1886—90, samt medeltal för denna och föregående 5-årsperiod.

	1886	87	88	89	90	Medeltal	
						86—90	81—85
Dödsfall i tuberkulos . . .	3.0	3.1	3.3	3.1	3.4	3.2	3.4
„ i pneumoni . . .	1.4	1.7	2.1	2.2	2.1	1.9	2.1
„ i bronchit (barn)	0.7	0.4	0.8	0.8	0.9	0.7	0.8
„ i nephrit.	0.7	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.5
„ i cancer	0.9	0.9	1.0	1.0	1.0	0.96	0.9
„ i diarré (barn) .	1.6	1.4	1.2	1.9	1.0	1.4	1.8
„ i typhus	0.2	0.2	0.1	0.1	0.1	0.14	0.2

Dödsorsakerna fördelade på månad meddelas i tab. 21. Slutligen hänvisas till tabellerna 22, 23, 24 och 25, hvarest de olika kategorierna af dödsfall under året fördelas på stadsdel, ålder och kön.

Som bihang följer en studie af undertecknad öfver vissa befolkningsförhållanden i Göteborg 1776—1885 jemte några andra för helsovården viktiga förhållanden härstädes. Detta bihang, som tryckts före årsberättelsen, utgör fortsättning och afslutning af de studier öfver stadens statistiska och epidemiologiska förhållanden sedan äldre tider, hvilka meddelats i bihangen till årsberättelserna för 1888 och 1889.

Göteborg i April 1891.

E. ALMQUIST.

Tab. 21. Dödsorsakerna i Göteborg 1890, fördelade på månader.

	Alla	Jannari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	Sept.	Oktober	Nov.	December
1 Messling — <i>Morbilli</i> . . .	81	46	21	7	1	1	1	2	1	—	—	1	—
2 Skarlakansfeber — <i>Scarlatina</i>	128	5	5	12	15	5	11	4	5	14	20	21	11
3 Kikhosta — <i>Pertussis</i> . . .	54	—	—	1	—	—	—	5	6	3	9	14	16
4 Difteri — <i>Diphtheria</i> . . .	10	3	—	—	2	1	2	—	—	—	—	2	—
5 Strypsjuka — <i>Croup</i>	18	4	2	2	1	3	1	—	1	1	1	1	1
6 Nervfeber — <i>Febristypoid.</i>	8	2	1	1	2	2	—	—	—	—	—	—	—
7 Epidem. hjernfeber — <i>Meningitis cerebrospinalis</i> . . .	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8 Influenza	25	20	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9 Varfeber — <i>Pyæmia</i>	4	—	—	—	1	—	—	—	1	1	—	1	—
10 Barnsängsfeber — <i>Febris puerperalis</i>	4	—	1	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—
11 Kos — <i>Erysipelas</i>	8	—	2	—	1	—	1	—	—	—	1	1	2
12 Tuberk. hjernfeber — <i>Meningitis tuberculosa</i>	52	12	1	4	6	3	3	2	5	2	6	4	4
13 Lungsot — <i>Tuberculosis</i> . . .	346	55	34	38	31	23	30	18	20	25	18	26	28
14 Lunginflammation — <i>Pneumonia</i>	217	62	14	29	24	14	18	11	5	7	6	11	16
15 Bröstkattarr — <i>Bronchitis</i> . . .	115	18	8	9	13	14	10	6	5	6	4	7	15
16 Akut diarré — <i>Cat. intest. acut.</i>	65	3	5	4	4	5	5	1	13	6	8	9	2
17 Kron. diarré — <i>Cat. intest. chron.</i>	40	7	3	2	3	4	1	—	—	3	4	11	2
18 Bukhinneinflammation — <i>Peritonitis</i>	12	2	1	—	3	—	1	—	2	—	—	2	1
19 Njurinflammation — <i>Nephrit.</i>	59	7	7	8	7	4	4	3	2	4	7	4	2
20 Org. hjertfel — <i>Vitium organ. cordis</i>	44	2	3	6	4	5	2	6	3	2	2	3	6
21 Sjukdom i kärlsystemet — <i>Morbus circulationis</i>	35	7	3	1	2	1	2	3	4	3	1	4	4
22 Hjernslag — <i>Apoplexia cerebri</i>	55	4	5	4	5	4	4	2	5	7	4	4	7
23 Hjern- och ryggmärgssjukdom — <i>Morbus cerebri et med. spin.</i>	76	11	9	8	7	8	8	4	7	2	4	3	5
24 Kräfta — <i>Cancer</i>	97	8	6	15	8	8	7	6	12	8	9	8	2
25 Medfödd svaghet — <i>Debil. congen.</i>	77	6	8	11	8	8	9	4	6	2	6	5	4
26 Alder — <i>Marasmus senilis</i>	76	17	9	10	10	2	5	6	4	6	4	1	2
Alla dödsorsaker	1880	317	161	188	174	140	139	100	117	117	130	155	142
Dödlighet på 1000 innev. för år	18.0	36.2	18.4	21.5	19.8	16.0	16.0	11.4	13.4	13.4	15.0	17.7	16.2

Tab. 22. Dödsorsakerna i Göteborg 1890 bland

	Alla	Nordstaden	Sydstaden	Otterhallan	Masthugget	Maj. 4de rote	Maj. 2:dra rote
1 Messling — <i>Morbilli</i>	81	1	—	—	—	2	4
2 Skarlakansfeber — <i>Scarlatina</i>	128	1	—	7	5	—	6
3 Kikhosta — <i>Pertussis</i>	54	—	1	—	1	—	1
4 Difteri — <i>Diphtheria</i>	10	—	—	—	—	—	—
5 Strypsjuka — <i>Croup</i>	18	1	1	1	—	—	1
6 Nervfeber — <i>Febris typhoides</i>	8	1	1	—	—	—	—
7 Epidem. hjernfeber — <i>Meningitis cerebrospin.</i>	1	—	—	1	—	—	—
8 <i>Influenza</i>	25	3	5	1	—	—	—
9 Varfeber — <i>Pyæmia</i>	4	—	—	1	—	—	—
10 Barnsängsfeber — <i>Febris puerperalis</i>	4	—	—	—	—	—	—
11 Ros — <i>Erysipelas</i>	8	—	—	—	—	—	2
12 <i>Phlegmone, furunculosis, pemphigus</i> etc.	16	—	—	—	1	—	—
13 <i>Syphilis</i>	8	1	1	—	—	1	—
14 Tuberk. hjernfeber — <i>Meningitis tuberculosa</i>	52	1	1	3	3	—	2
15 Lungsot — <i>Pneumonia chronica, tuberculosis</i>	346	13	18	13	11	7	16
16 Lunginflammation — <i>Pneumonia</i>	217	8	10	5	3	—	7
17 Bröstkatarr — <i>Bronchitis</i>	115	5	3	4	1	3	2
18 Sjukdom i andningsorgan — <i>Morbus respirationis</i>	8	—	—	1	—	—	—
19 Akut diarré — <i>Cat. intestinalis acut.</i>	65	1	5	1	4	4	—
20 Kroniskt diarré — <i>Cat. intestinalis chron.</i>	40	1	1	1	—	1	1
21 Bukhinneinflammation — <i>Peritonitis</i>	12	1	1	—	—	—	—
22 Sjukdom i matsmältningsorgan — <i>Morbus digestionis</i>	24	1	3	1	1	—	1
23 Njurinflammation — <i>Nephritis</i>	59	1	5	1	4	—	2
24 Blåskatarr m. m. — <i>Cystitis</i> etc.	5	—	—	—	—	—	—
25 Äggstocksvulst m. m. — <i>Tumor ovarii</i> etc.	7	—	—	—	—	—	2
26 Sjukdom i benen m. m. — <i>Osteitis, arthrocace</i>	6	—	—	—	—	—	—
27 Organ. hjertfel — <i>Vitium organ. cordis</i>	44	3	4	3	1	—	3
28 Sjukdom i kärlsystemet — <i>Morb. circulationis</i>	35	2	2	—	1	—	1
29 Sinnessjukdom — <i>Insania</i>	13	—	—	1	—	—	—
30 Hjernslag — <i>Apoplexia cerebri</i>	55	3	5	2	2	—	—
31 Hjern- och ryggmärgssjukdom — <i>Morbus cerebri et medullæ spin.</i>	76	2	4	—	—	—	3
32 Kräfta — <i>Cancer</i>	97	10	11	3	—	—	3
33 <i>Anæmia perniciosa, rachitis, leuchæmia</i> etc.	7	—	1	—	—	—	—
34 Alkoholsjukdom — <i>Alcoholismus, delirium tremens</i>	4	3	—	—	—	—	—
35 Drukning — <i>Submersio</i>	15	1	—	—	—	—	1
36 Olyckshändelse — <i>Accidentia</i>	30	1	—	2	1	—	1
37 Sjelfmord — <i>Suicidium</i>	13	—	—	—	1	—	—
38 Mord, dråp — <i>Homicidium</i>	4	—	—	1	—	—	—
39 Medfödd svaghet m. m. — <i>Debil. congen.</i>	77	2	—	1	—	—	6
40 Ålderdom — <i>Marasmus senilis</i>	76	3	7	3	1	—	2
41 Andra dödsorsaker — <i>Aliæ mortis causæ</i>	13	—	3	—	—	—	1
Summa	1,880	70	93	57	41	18	68
Innevånareantal i tusental	101.5	6.0	7.2	3.4	3.2	1.1	3.5
Dödlighet på 1,000 innevånare	18.5	11.7	12.9	16.8	12.8	16.4	19.4

här kyrkoskrifne, fördelade på stadsdelar.

Mastingsborg.	Maj. 3:de rote	Maj. 1:sta rote	Haga	13—14:de rot. Hagabuden	V. Brandtala.	Albostaden	Stampen, Gullbergsvass	15:de roten, Burgården	Redbergslid, Olskroken	Gamlestaden	Fattighusen	Artillerister	Obekant bostad
15	2	15	6	—	12	9	2	1	9	2	1	—	—
21	8	18	5	5	8	17	3	7	16	—	1	—	—
9	4	10	4	5	8	10	—	—	—	—	1	—	—
1	—	2	3	1	—	3	—	—	—	—	—	—	—
2	2	1	2	1	1	5	—	—	—	—	—	—	—
3	—	—	1	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	1	—	1	—	—	1	—	1	—	—	—	—
1	—	1	1	—	1	2	—	—	1	—	—	—	—
5	2	1	1	1	2	—	—	—	1	1	1	—	—
—	—	—	3	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—
3	5	2	2	5	10	2	6	3	4	—	—	—	—
39	17	22	50	28	13	29	16	14	10	1	27	2	—
25	11	22	36	6	15	18	8	4	11	3	25	—	—
14	6	6	19	8	9	11	6	4	9	—	5	—	—
2	1	1	1	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—
8	3	3	7	3	6	1	6	1	7	2	3	—	—
4	1	2	3	5	8	7	—	2	2	—	1	—	—
1	—	—	3	1	1	—	1	—	2	1	—	—	—
3	—	4	2	4	—	1	—	1	1	—	1	—	—
9	1	5	15	3	3	3	—	3	2	—	2	—	—
1	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	2	—	—
—	—	—	1	3	—	—	—	—	—	—	1	—	—
1	—	—	2	—	2	—	—	—	—	—	1	—	—
3	3	4	6	3	2	4	1	—	1	—	3	—	—
6	1	—	4	3	1	—	1	—	1	—	12	—	—
1	—	1	—	1	1	—	—	—	—	—	8	—	—
6	—	9	3	5	2	2	1	3	1	—	11	—	—
9	3	10	5	3	4	12	5	—	6	—	10	—	—
5	5	9	15	4	6	7	2	2	6	—	9	—	—
—	1	—	2	—	2	—	—	1	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
1	—	3	1	—	1	—	—	2	5	—	—	—	—
3	—	4	3	2	4	1	—	1	4	—	—	—	3
2	—	1	1	1	—	5	—	1	—	—	—	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
16	4	2	11	1	8	11	—	3	9	—	2	—	1
9	5	8	4	4	1	3	2	2	2	—	20	—	—
1	—	—	2	2	—	1	1	—	—	—	1	—	1
231	85	168	230	113	133	168	62	57	113	11	151	2	9
11.2	5.8	7.0	12.1	8.2	6.6	10.8	3.7	3.7	5.1	0.7	1.3	0.7	—
20.6	14.7	24.0	19.1	13.8	20.0	15.6	16.8	15.4	22.2	15.7	116	3	—

Tab. 23. Dödsorsakerna i Göteborg 1890 bland

	Alla	Man-						
		0-6 m.	6-12 m.	1-2 år	3-4	5-9		
		10-14	15-19					
1 Messling — <i>Morbilli</i>	81	—	8	22	3	4	1	—
2 Skarlakansfeber — <i>Scarlatina</i>	128	—	7	30	21	13	—	—
3 Kikhosta — <i>Pertussis</i>	54	8	7	2	3	—	—	—
4 Difteri — <i>Diphtheria</i>	10	—	—	—	3	1	—	—
5 Strypsjuka — <i>Croup</i>	18	—	—	2	5	1	—	—
6 Nervfeber — <i>Febris typhoides</i>	8	—	—	—	—	1	—	—
7 Epidem. hjernfeber — <i>Meningitis cerebrospin.</i>	1	—	—	—	—	—	—	—
8 <i>Influenza</i>	25	—	—	—	—	—	—	—
9 Varfeber — <i>Pyæmia</i>	4	1	—	—	—	—	—	—
10 Barnsängsfeber — <i>Febris puerperalis</i>	4	—	—	—	—	—	—	—
11 Ros — <i>Erysipelas</i>	8	1	1	—	—	—	—	—
12 <i>Phlegmonæ, furunculosis, pemphigus etc.</i>	16	6	—	—	1	—	—	1
13 <i>Syphilis</i>	8	3	—	—	—	—	—	—
14 Tuberk. hjernfeber — <i>Meningitis tuberculosa</i>	52	3	7	7	6	4	2	—
15 Lungsot — <i>Pneumonia chronica, tuberculosis</i>	346	1	1	14	9	11	6	11
16 Lunginflammation — <i>Pneumonia</i>	217	4	8	19	3	2	1	1
17 Bröstkatarr — <i>Bronchitis</i>	115	32	9	7	3	—	—	—
18 Sjukdom i andningsorgan — <i>Morbus respirationis</i>	8	—	—	—	—	1	—	—
19 Akut diarré — <i>Cat. intestinalis acut.</i>	65	29	7	4	—	—	—	—
20 Kroniskt diarré — <i>Cat. intestinalis chron.</i>	40	10	11	3	—	—	—	—
21 Bukhinneinflammation — <i>Peritonitis</i>	12	—	—	—	—	1	—	—
22 Sjukdom i matsmältningsorgan — <i>Morbus digestionis</i>	24	1	—	—	—	—	—	1
23 Njurinflammation — <i>Nephritis</i>	59	—	1	1	2	1	1	1
24 Blåskatarr m. m. — <i>Cystitis etc.</i>	5	—	—	—	—	—	—	—
25 Äggstocksvulst m. m. — <i>Tumor ovarii etc.</i>	7	—	—	—	—	—	—	—
26 Sjukdom i ben m. m. — <i>Osteitis, arthrocace</i>	6	—	—	—	2	—	—	—
27 Organ. hjertfel — <i>Vitium organ. cordis</i>	44	—	—	—	1	1	2	1
28 Sjukdom i kärlsystemet — <i>Morb. circulationis</i>	35	—	—	—	—	—	—	—
29 Sinnessjukdom — <i>Insania</i>	13	—	—	—	—	—	—	—
30 Hjernslag — <i>Apoplexia cerebri</i>	55	—	—	—	—	—	—	—
31 Hjern- och ryggmärgssjukdom — <i>Morbus cerebri et medulle spin.</i>	76	5	5	8	1	2	1	1
32 Kräfta — <i>Cancer</i>	97	—	—	—	—	—	—	—
33 <i>Anæmia pernicioza, rachitis, leuchæmia etc.</i>	7	—	—	—	—	—	—	—
34 Alkoholsjukdom — <i>Alcoholismus, delirium tremens</i>	4	—	—	—	—	—	—	—
35 Drunkning — <i>Submersio</i>	15	—	—	—	—	—	—	—
36 Olyckshändelse — <i>Accidentia</i>	30	—	—	2	3	2	—	4
37 Sjelfmord — <i>Suicidium</i>	13	—	—	—	—	—	—	—
38 Mord, dråp — <i>Homicidium</i>	4	1	—	—	—	—	—	—
39 Medfödd svaghet m. m. — <i>Debil. congen. etc.</i>	77	38	1	—	—	—	—	—
40 Ålderdom — <i>Marasmus senilis</i>	76	—	—	—	—	—	—	—
41 Andra dödsorsaker — <i>Aliæ mortis causæ</i>	13	—	1	—	—	—	—	—
Summa	1,880	143	74	121	66	46	16	22
Alla dödsfall bland här kyrkoskrifna (+ tab. 24)	1,982	147	76	125	67	48	19	29

här kyrkoskrifna, fördelade på kön och ålder.

k ö n		Q v i n k ö n																									
20-24	25-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80-89	90-99	Summa	0-6 m.	6-12 m.	1-2 år	3-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80-89	90-99	Summa	
								38	1	4	26	8	2	2												43	
								71	1	4	21	17	11	3												57	
								20	9	9	11	2	3													34	
								4			3	1	2													6	
								8			7	3														10	
								4							1	1	1					1				4	
			1	2				1																		13	
								12										1	1	2	3	3	2	1		13	
																										1	
								3						1												4	
								4	1								2	2							4		
								10	2					2									2	1	6		
								5	1						1										3		
																										22	
19	22	25	22	22	8	2		173	3	2	5	6	7												173		
6	6	9	13	22	17	4	1	116	5	10	17	6	1		5	13	13	25	31	20	16	17	6	1	101		
								60	24	7	8	1									9	5	20	17	3	55	
								7			1										1	1	5	5	2	1	1
								41	9	6	6	1	1									1				24	
								25	8	5	2															15	
								4			2			2	1								1	2		8	
								13										1	1	3	2	4	1			11	
																											27
								32			1	2						1	3	4	6	6	3	1		1	
								4											1	1	3					7	
								4						1	1											2	
								21						2	2	1					4	4	2	1	6	23	
								21							1						2	2	3	4	2	14	
																											9
								4													1	2	3	3		33	
								22													2	5	16	9	1		
																											38
								38	1	2	10	2	2	1	2	1	5	5	2				4	1		38	
								44			1						1	1	6	13	18	11	2		53		
								2			1						1	1	1	1						5	
																											1
								3																		1	
								15																		15	
								3																		3	
								39	37	1																38	
								15														1	1	27	25	7	61
								7														1	3	2		6	
44	44	66	68	109	38	38	11	956	107	53	129	58	40	17	18	20	41	62	56	70	104	98	42	9	924		
56	57	75	72	115	92	40	11	1,029	110	55	133	59	43	18	20	23	43	63	58	72	104	99	43	10	953		

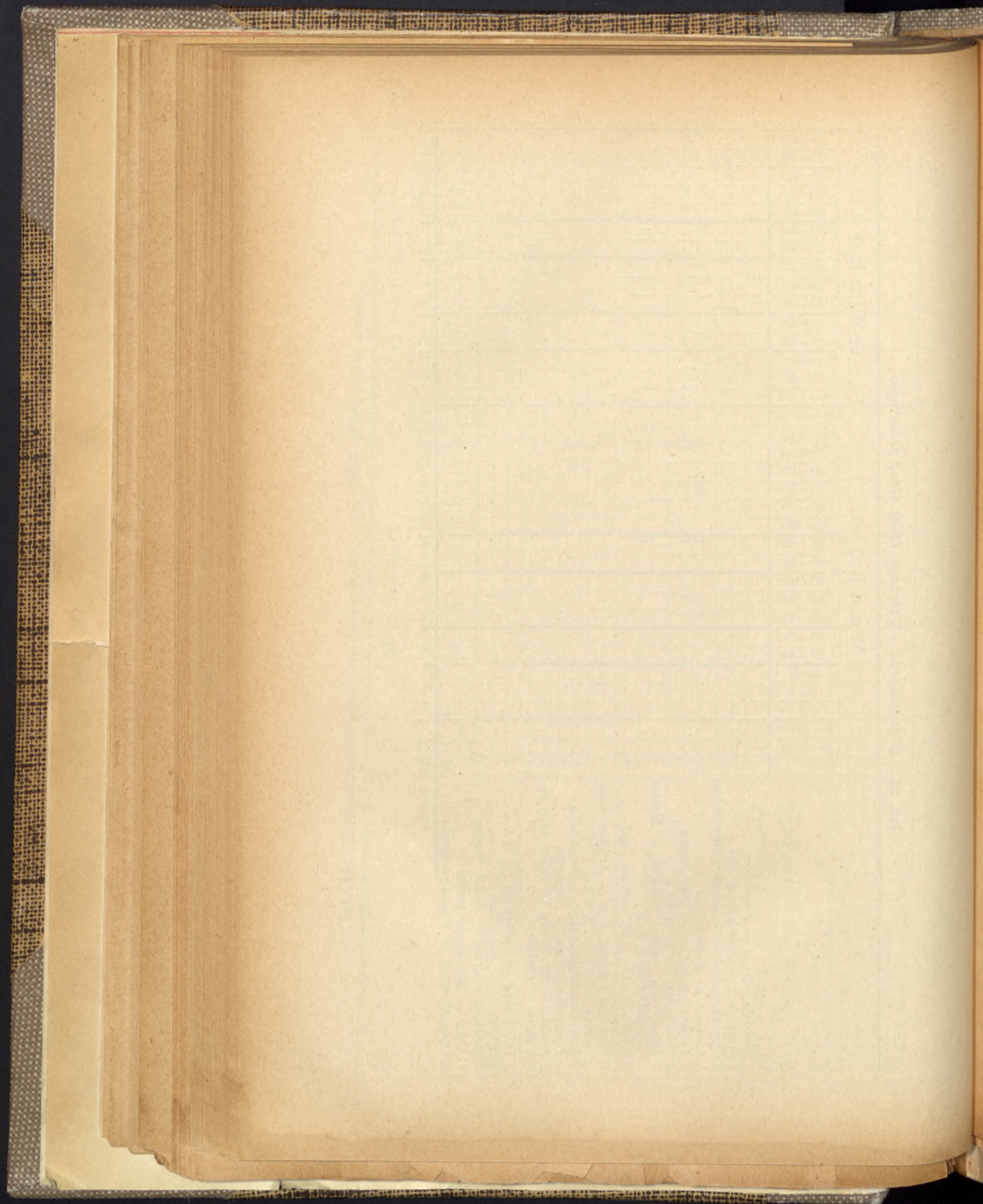
Tab. 24. Dödsorsakerna bland här kyrkoskrifna, som 1890 aflidit utom staden.

	Mankön.										Qvinkön.																							
	Alla	0-6 m.	6-12 m.	1-2 år	3-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80-89	90-99	Summa																
1 Messling — Morbilli	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1																
2 Skarlakänsfeber — Scarlatina	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4																
3 Nervfeber — Febris typhoides	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4																
4 Rödsoth — Dysentaria	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1																
5 Kikhosta — Pertussis	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1																
6 Varfeber — Pyæmia	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1																
7 Ros — Erysipelas	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1																
8 Tuberk. hjernfeber — Meningitis tuberculosa	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1																
9 Lungsot — Pneumonia chronica, tuberculosa	13	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1																
10 Lunginflammation — Pneumonia	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4																
11 Akut diarré — Cat. intestinalis acut.	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4																
12 Bukhinneinflammation — Peritonitis	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4																
13 Magsår — Ulcus ventriculi	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1																
14 Sjukd. i urinorg. — Morbus uropoet.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1																
15 Benröta — Necrosis oss.	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2																
16 Barnshörd — Partus	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1																
17 Sjukd. i circulat.-org. — Morbus circuli	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1																
18 Hjernslag — Apoplexia cerebri	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2																
19 Sjukd. i hjernan — Morbus cerebri etc.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1																
20 Kräfta — Cancer	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3																
21 Sockersjuka — Diabetes mellit.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1																
22 Olycksbändelse — Accidentia	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2																
23 Drunkning — Submersio	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20																
24 Själfmord — Suicidium	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2																
25 Mord — Homicidium	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1																
26 Obekant orsak — Causa incogn.	21	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2																
Summa	102	4	2	4	1	2	3	7	12	13	9	4	6	4	2	—	73	3	2	4	1	3	1	2	3	2	1	2	2	—	1	1	1	20

Befolkningsförhållanden i Göteborg 1776—1885 m. m.

af ERNST ALMQUIST.

Under de åtta år, jag varit förste stadsläkare i Göteborg, har jag så småningom genomgått alla rörande denna stad befinliga statistiska arkiv. Detta mödosamma arbete och det kanske ännu mödosammare bearbetandet af det insamlade materialet har jag nu hunnit afsluta, så att hufvuddelen af dessa studier nu kunna öfverlemnas i allmänhetens händer. Det statistiska materialet lemnas här nedan, utan att många slutsatser derur dragas. Några ganska viktiga resultat framgå redan vid ett ylligt betraktande af tabellerna, andra komma nog att framdragas derur vid framdeles skeende bearbetningar. I denna skrift har det varit min hufvuduppgift att lemna ett noggrant utarbetadt, möjligast pålitligt statistiskt material öfver Göteborg.

Ehuru ej i egentlig mening hörande till föreliggande ämne, redogöres också för några meteorologiska förhållanden härstädes. Till sist lemnas några undersökningar af stadskemisten d:r Alén öfver den byggnadsgrund, å hvilken stadens flesta hus äro uppförda. Följande tabeller tillhöra denna berättelse:

- Tab. 1. Folkräkningar i Göteborg 1795—1880, befolkningen delad på ålder och för vissa år äfven på kön.
- Tab. 2. Mantalsskrifne och kyrkoskrifne 1812—1889.
- Tab. 3. Civilstånd, antal hushåll, militär m. m. 1795—1880.
- Tab. 4. Antal döde i hvarje åldersklass, årligen 1776—1885.
- Tab. 5. Dödlighet på 1000 innevånare i hvarje åldersklass jemte årligen förekommande epidemier 1776—1885.
- Tab. 6. Antal ingångna och upplösta äktenskap, födde samt folkökning genom nativitetsöfverskott och inflyttning, årligen 1776—1885.
- Tab. 7. Medeltal för 5 och 25 (eller 10) år beträffande årliga antalet ingångna äktenskap, födde och döde, allt på 1000 innevånare räknadt.
- Tab. 8. Antalet döde i hvarje månad 1801—1885.
- Tab. 9. Antalet födde i hvarje månad 1861—1880.
- Tab. 10. Aldern vid äktenskaps ingående och antalet omgifte, årligen 1831—1860 och 1881—1885.
- Tab. 11. Väderleken i Göteborg, medeltal för år och månad.

Tab. 12. Nederbörden i Göteborg för hvarje månad 1860—1885.

Tab. 13. Temperaturen i Göteborg i medeltal för hvarje månad 1859—1885.

Först lemna tabellerna hufvudresultaten af alla hittills gjorda folkräkningar i Göteborg, d. v. s. af dem, hvilkas resultat vi ega i behåll. Tab. 1 utvisar befolkningen i Göteborg fördelad på åldrar vid alla egentliga folkräkningsår från 1795 till 1880; för vissa år är den äfven fördelad på kön. Intill 1860 skedde folkräkningarna som bekant på det sättet, att pastor i hvarje församling vid slutet af hvarje jemn femårsperiod hopsummerade befolkningen efter husförhörslängderna och införde resultatet i den s. k. qvinqvennietabellen. Från år 1795 insändes dessa till statistiska centralbyrån i Stockholm, der de ännu fullständigt förvaras. Ett dublett-exemplar skulle behållas å pastorsexpeditionerna. Före nämnda år insändes ej originaltabellerna till Stockholm, utan dessa bearbetades stifts- eller länsvis af vederbörande myndighet. Bearbetningen uppsändes derpå till Stockholm. Denna decentralisation vållade, att vi för många enskilda församlingar, och äfven för hela städer numera sakna all möjlighet att erhålla noggranna uppgifter om de folkräkningar, som gjordes före 1795. I pastorsexpeditionerna äro nemligen ej så sällan dublett-exemplaren ofullständiga och landshöfdingeembetena och domkapiteln synas icke hafva bevarat de inskickade originaltabellerna. I Göteborg är det antagligen de svåra eldsvådorna i början af detta århundrade (1802, 1804 och 1813), hvilka vållat de mest betydande luckorna i pastorsarkiven.

I Domkyrkoförsamlingens arkiv finnas inga folkräkningstabeller qvar från föregående århundrade, den första i behåll är från år 1805. Likaså saknas der alla årligen utarbetade tabeller öfver döde, födde, gifte o. s. v. ända till år 1801. Från sistnämnda år äro alla tabeller fullständiga ända till 1859.

Christinæ församlings årliga och femårs-tabeller finnas temmeligen fullständigt i behåll från 1774 till 1805, men saknas derefter helt och hållet intill år 1840. Från 1841 och till 1859 äro tabellerna fullständiga. Garnisonsförsamlingens tabeller finnas fullständigt från 1810 till 1856. För förutgående tid saknas de helt och hållet. Fattighus- och korrekptionsförsamlingens tabeller äro nästan alldeles fullständiga ända från 1749; af dessa fattas blott några få års uppgifter från 1700-talet, deribland dock dem för 1795. Jag har som befolkningstal nämnda år användt uppgifterna från 1780.

Vid mina undersökningar visade det sig nödvändigt att gå tillbaka till församlingstabellerna med afseende på äldre folkräkningar i Göteborg. Orsaken är den, att till staden räknats olika församlingar under olika tider. Jag har i detta arbete allt från 1776 medtagit såsom tillhörande staden ofvan omtalade 4 församlingar. Under senare perioder har jag medtagit äfven andra församlingar, men af de en gång medtagna har aldrig någon åter afskiljts. På så sätt har jag trott, att dödlighet, nativitet m. fl. frågor skulle säkrast belysas. Der härvarande pastorsarkiv saknat folkräkningsuppgifter från något år, så har jag kompletterat detta i Stockholm i statistiska centralbyrån.

Från 1795 och ända till 1825 har jag inskränkt staden till ofvan afhandlade fyra församlingar. I Fattighusförsamlingen är spinnhuset upptaget. Från nämnda år äro engelska och mosaiska församlingarna medräknade — då utgörande tillsammans 394 personer. Från och med 1850 har jag upptagit Hospitalsförsamlingen, som då utgjorde 448 personer. Nya Elfsborgs, Nya Varfvets och Fästningen Kronans mycket fåtaliga församlingar äro icke medräknade hvarken i uppgifterna om folkräkningar i tab. 1, ej heller i de årliga uppgifterna om födde, vigde och döde. De två förstnämnda församlingarna egde 1860 tillsammans 491 innevånare. Från och med år 1868 införlivades Majorna eller Carl Johans församling med staden; denna förstad egde då omkring 12,000 innevånare. Slutligen införlivades 1883 också Landala med staden; denna förstad egde då omkring 3,500 innevånare; utom några hundrade voro dessa alla förut kyrkoskrifne i Göteborgs församlingar.

1859 upphörde de gamla tabellformulären att begagnas. 1860 års folkräkning gjordes noggrannare än förr och medelst insändande till Stockholm af nominalutdrag af husförhörslängderna. Fr. Th. Berg har sjelf deltagit i den revision, som skedde i Göteborg i samband med folkräkningen, då man aförde ur längderna ej mindre än 1625 personer, som troddes vara antingen dubbelskrifna, längesedan döde eller tillhörande andra församlingar. En stor del af dessa voro mycket ålderstigna. Vid slutet af åren 1868, 1870 och 1880 utfördes folkräkningar medelst upptecknande i husen å s. k. hushållslistor af alla inom staden befintlige personer. Angående folkräkningen i Göteborg 1868 är redogjordt i Statistisk tidskrift (bd. 3 s. 339 och bd. 4 1870 s. 108). Folkräkningen 1880 är af-

handlad i Göteborgs Stadsfullm. Handl. 1881 nr 16. I statistiska centralbyrån har jag skaffat mig de flesta nödiga data äfven beträffande dessa folkräkningar.

Tab. 2 innehåller antalet kyrko- och mantalsskrifna personer för hvarje år från 1812. I denna tabell upptagas under första tiden som kyrkoskrifne blott det antal, som vid slutet af hvarje femårsperiod officiellt uppgifvits såsom tillhörande Göteborg. Efter 1840 inskickade pastorerna för hvarje år uppgifter om församlingarnas innevånareantal, uträknade med närmast föregående folkräkning som utgångspunkt genom att tillägga nativitetsöfverskottet samt det antal personer, hvarmed inflyttningen öfversteg utflyttningen. Då stadens begränsning i tab. 2 är en annan, än den mera naturliga, som jag använt i tab. 1, så är det klart, att siffrorna ej äro alldeles lika. Särdeles stor är dock icke skilnaden. Uppgifterna om de kyrkoskrifne i tab. 2 äro hemtade ur en afhandling i Statistisk tidskrift (bd. 1 s. 396) samt för åren efter 1860 ur officiella befolkningsstatistiken för Sverige. I nämnda afhandling upptagas före 1807 såsom tillhörande Göteborg blott stadens 3 hufvudförsamlingar, men från och med nämnda år äfven de smärre Fattighus-, Korrektions-, Kronohospitals-, Nya Elfsborgs- och Nya Varfsförsamlingarna. Sistnämnda 2:ne församlingar fränskiljdes åter i uppgifterna från och med 1868, då Majorna införlifvas med staden. Hufvudförsamlingarnas storlek i förhållande till hvarandra och till hela staden kan ses af följande, jemfördt med uppgifterna i tab. 1 och 2:

	1800	1825	1850
Domkyrkoförsamlingen	6,510	6,798	12,300
Christinæ „	2,328	4,719	6,430
Garnisons „	3,415	6,418	5,614

Antalet mantalsskrifna kan ledsamt nog ej erhållas från äldre år än 1812. Uppgifterna i tab. 2 tillhöra det år, då mantalsskrifningen gjordes, ej det år, för hvilket den gjordes. Det territorium, som mantalsskrifningen omfattade, var ej alldeles detsamma, som eljest officiellt ansågs tillhöra staden Göteborg. Från 1812 och till 1868 omfattade mantalsskrifningen hela tiden alldeles samma område nemligen stadens 12 rotar jemte kvarteren och Haga. Hospitalsförsamlingen och äfven Fattighuset och Korrektionsanstalten upptogos dervid, men ej Nya Elfsborg eller Nya Varfvet och före 1868 ej heller Majorna. Eget nog är antalet mantalsskrifna större än antalet kyrkoskrifna under några år före 1820. Orsaken dertill har jag ej

kunnat utröna. Efter sistnämnda år har antalet kyrkoskrifne alltid hållit sig något högre än antalet mantalsskrifne. Detta är också det naturliga. Efter territorialindelningens genomförande den 1 Maj 1883 jämföras mantalsböcker och husförhörslängder hvarje år. Detta skedde förut icke. Först härigenom hafva vi erhållit fullt tillförlitliga längder öfver befolkningen i Göteborg.

För närvarande öfverstiger antalet kyrkoskrifne med omkring 2,000 personer de mantalsskrifnes antal. Detta beror derpå, att vid mantalsskrifningen vid årets slut åtskilliga personer vistas på annan ort, utan att der vara skrifna. Dessa äro till största delen sjömän, personer, som fira julhelgen å landet, eller sådana, som sommartiden arbeta i staden och dervid skriva sig der, men mot vintern åter begifva sig till landet utan att uttaga sina betyg. Dessa skola visserligen aföras ur kyrkoböckerna och upptagas bland de obefintliga, detta kan dock ej ske förrän aldra först under nästa sommar, under det att pastorernas befolkningsuppgifter ingå till statistiska centralbyrån i Februari. Under årets lopp anmäla sig omkring $\frac{2}{3}$ af dessa obefintliga i pastorsexpeditionerna för erhållande af betyg o. d., då de åter upptagas bland de befintliga. Antalet sådana personer utgör f. n. omkring 2,000. De lemna förklaringen till skilnaden mellan antalet mantals- och kyrkoskrifna i Göteborg alltsedan 1884.

Låt oss nu se något närmare på tabellerna 1 och 2 och undersöka deras tillförlitlighet! Vi finna då först i tab. 1 en stor missproportion mellan antalet personer i de högre åldersklasserna före och efter 1860. Det är alldeles påtagligt, att en mängd personer fått stå qvar i husförhörsböckerna, som långt förut bort afföras. Detta förhållande kan skönjas ända ifrån 1820. I de enskilda församlingarna omtalas i äldre tider, att revisioner företagits vissa folkräkningsår. Husförhörsböckerna i Domkyrkoförsamlingen uppbrunno enligt uppgift 1802; det uppgifves också, att flera år åtgått innan ny personalförteckning upprättades, och att det försök som omsider gjordes blef ganska ofullständigt.*) Detta i förening med församlingarnas, särskildt Domkyrkans, storlek och deras egenskap att ej vara territoriela gör, att folkräkningsuppgifterna från Göteborg isynnerhet under vissa perioder ej kunna tillmätas större trovärdighet. Folkräkningarna 1795 och 1800 synas ha varit jämförelsevis bättre utförda.

*) Statistisk Tidskrift, bd. I, s. 399.

Emellertid ges det ett medel att ungefärligen uppvisa graden af vissa äldre folkräkningars pålitlighet. Vi veta nemligen, att mantalsskrifningen bör ge ett något för litet befolkningsantal, under det att de kyrkoskrifne utan tvifvel äro upptagna i för stort antal. För perioden 1820 till 1860 kunna vi alltså antaga, att Göteborgs verkliga befolkning låg emellan dessa båda uppgifter. På detta sätt erhålla vi en möjlighet att bedöma, inom hvilka gränser befolkningens antal föll. För flera ändamål torde denna beräkningsmetod vara af värde.

Efter 1860 har vid folkräkningarna det felet begåtts, att blott inom stadens område boende personer upptagits. De tusental, som bodde strax utom stadens gränser, och som ej voro upptagna i andra än stadens församlingars kyrkoböcker, affördes vid 1868 och 1870 års folkräkningar ur stadens och äfven ur rikets folkmängd. 1880 års folkräkning, som faktiskt uppvisade detta förhållande, upptäckte utom staden i ett par förstäder ej mindre än 4,713 personer, som voro i staden kyrkoskrifne, men blott till ett fåtal der mantalsskrifne. Kommitterade uttala den åsigten, att derest folkräkningen då kunnat utsträckas äfven till öfriga förstäder, så skulle större delen af de personer anträffats, som funnos upptagna i kyrkoböckerna, men ej anträffats vid folkräkningen inom staden. Vi veta alltså, att äfven om antalet kyrkoskrifne på 1860- och 1870-talen är för högt angifvet genom pastorernas uppgifter, antalet innevånare i Göteborg likväl var betydligt högre, än hvad som angifves genom mantalsskrifningen. Möjligen kunna vi med Gullberg och Sundbärg antaga, att aritmetiska mediet mellan de båda folkräkningarna utgör ett användbart mått på befolkningens verkliga antal i Göteborg under nämnda båda årtionden. *) Härnedan ses, huru många personer folkräkningarna nedannämnda år, delvis med orätt, afförde från presterskapets husförhörslängder:

1868	7,795
70	8,355
80	2,882

I tab. 2 se vi flera tvära afbrott i befolkningens ökning, d. v. s. enligt uppgifterna om kyrkoskrifne. Detta beror påtagligen på företagna revisioner och på de särskilda folkräkningarna. Folkräkningsresultaten togos nemligen som utgångspunkt för beräkningen af följande års folkmängd, och då vid

*) Folkmängden och folkräkningen i Skandinavien 1815—1880. Statist. tidskr. 1882, bihang.

denna tusentals personer afräknats från stadens folkmängd, så kunde följande året, oakadt betydlig ökning genom inflyttning och nativitetsöfverskott, likväl utvisa en tillbakagång. Så skedde enl. tab. 2 1869, 1871 och 1881. 1883 finna vi likaledes ett stillestånd i framåtskridandet; detta står utan tvifvel i något samband med territorialindelningens genomförande samma år.

Tab. 3 utvisar först befolkningens fördelning på kön och civilstånd vid hvarje folkräkning. I samma tabell finnes äfven upptaget antalet män och qvinnor, som äro öfver 60 år gamla, jemte antalet hushåll och antalet gemene man inom militären. I denna tabell är samma begränsning af staden Göteborg genomförd, som i tab. 1. Bland enklingar och enkor äro äfven de fränskiljde medräknade. Antalet gemene man bland militären är för äldre år upptaget efter folkräkningarna, från och med 1860 efter mantalslängderna.

Tab. 4 lemnar uppgift öfver antalet döde i hvarje åldersklass allt ifrån år 1776. I sista kolumnen är tillagd uppgift öfver antalet oäkta barn, som aflidit i en ålder under 1 år. De till denna tabell hörande siffror hafva icke varit lätta att skaffa. Som redan nämnt är, saknas de årliga tabellerna för en mängd år. För att ersätta bristen har jag för tiden före 1860 anlitat dödböckerna och bearbetat dem på åldrar. Dödböcker finnas fullständigt ända från 1600-talet för Christinæ och Garnisonsförsamlingarna; Fattighus- och Korrektionsförsamlingens dödbok är likaledes fullständig från förra hälften af 1700-talet. Domkyrkans dödböcker finnas allt ifrån år 1761, de äldre skola hafva uppbrunnit. Detta bearbetande af dödböckerna har kostat mycken tid, särskildt för de 25 åren under förra århundradet. Bland de döda i Garnisonsförsamlingen har under åren 1794 till 1801 medtagits det s. k. artilleriregementets döda. Dödfödda äro aldrig upptagna hvarken bland de aflidna eller bland de födda. För tiden efter 1859 träffade jag vid detta arbetes utförande på en annan svårighet. Dödsattesterna äro visserligen bearbetade för dessa år, och bearbetningen tryckt, men dels var åldersindelningen en alldeles annan, än den jag efter mogen pröfning uppgjort för föregående perioder, och dels upptog bearbetningen ingalunda det exakta antalet aflidna. Den i "Dödsorsakerna i rikets städer" meddelade bearbetningen är i allmänhet gjord enligt dödsattesterna, ej enligt dödboksutdragen. De förstnämnda äro ej fullständiga och åldersuppgifterna derå äro ej exakta; äfven andra ofull-

komligheter såsom inblandning af främlingar m. m. förekomma. Dessa bearbetningar har jag därför måst lemna alldeles obegagnade.

För år 1860 har jag prickat dödsfallen efter åldrar enligt dödboksutdragen i statistiska centralbyrån. För alla följande år har jag använt bearbetningarna i statistiska byråns arkiv; men då dessa omfatta alla Göteborgs och Bohus läns städer, har jag måst efter dödboksutdragen särskildt bearbeta dödsfallen i länets mindre städer och frändraga dem från de nyssnämnda summorna; för åren 1861—67 har jag dessutom frändragit Nya Varfs- och Nya Elfsborgs församlingars döda. Sådan tab. 4 lemnas, omfattar den således alldeles samma församlingar, som folkräkningarna i tab. 1. De oäkta barnen i sista kolumnen äro för åren 1801—1859 upptagna efter presterskapets tabeller; för åren 1860 och 1881—1885 har jag sökt uppgift om dem i dödboksutdragen för staden, möjligen är denna min bearbetning ej fullt exakt. Dessa siffror lemna ett godt bidrag till belysningen af de oäkta barnens sorgliga öde.

Tab. 5 innehåller den uträknade dödligheten på 1000 innevånare för hela staden och på 1000 personer i hvarje åldersklass. Dervid hafva folkräkningarna i tab. 1 och de dödas antal i tab. 4 begagnats. För åren mellan folkräkningarna har för perioden 1800 till 1860 antalet personer i hela staden och i hvarje åldersklass uträknats genom antagande af jemn stigning eller minskning mellan folkräkningsåren. Ehuru i denna period många påtagliga fel finnas i befolkningsuppgifterna, så har rättelse häri skett blott med afseende på åldrarne öfver 60 år. Dessa uppgifter äro nemligen alldeles för oriktiga och skulle, begagnade till uträkning af dödligheten, lemna ett mycket vilseledande eller ett oanvändbart resultat. Därför har jag låtit antalet i dessa åldersklasser stiga jemnt från 1815 till 1860 och använt de så erhållna talen för uträkning af dödligheten inom åldrarne efter 60 år för tiden 1816 till 1859. *)

För åren 1776 till 1800 har jag vid dessa beräkningar använt medeltalet af siffrorna från folkräkningarna 1795 och 1800. För åren 1861—1885 har jag, hvad beträffar åren mellan folkräkningarna, använt det tal, som presterskapet vid

*) Då här anmärkts en ändring af uppgifna befolkningssiffror, så vill jag äfven omnämna en annan obetydligare sådan. Folkräkningen 1855 fördelar åldern 3—9 år på annat sätt, än öfriga år skett. Detta är ändradt och antalet uträknadt efter jemförelse med uppgifterna från föregående och efterföljande folkräkningar.

hvarje års slut uppgifvit såsom tillhörande stadens församlingar, ej medräknade Nya Varfvets och Nya Elfsborgs församlingar. Dessa tal har jag fördelat på åldersklasser genom antagande af samma åldersfördelning, som anträffades vid närmast föregående och efterföljande folkräkningar.

De sålunda för hvarje år erhållna befolkningstalen har jag använt för uträkning af dödligheten under samma år. Det är väl sannt, att folkräkningarna alltid företogos vid årets slut, men att ytterligare uträkna en medelbefolkning för året eller att på annat sätt förbättra befolkningsuppgifterna, har jag ansett onödigt, då det icke kan bli tal om att erhålla exakta uppgifter. Sådana kunna naturligtvis icke genom några beräkningar erhållas ur det befintliga materialet. Uppgifterna om de döda äro utan tvifvel ganska exakta, men folkräkningarna äro det icke, som vi redan sett. Jag anser det sannolikt, att tab. 5 uppper dödligheten för tiden intill 1820 temligen pålitligt. Dock är dödligheten för 1770- och 1780-talen möjligen något för lågt angifven, emedan folkmängden i Göteborg kanske ökats något från 1775 och intill 1795.

För påföljande period och särskildt på 1820-, 1830- och 1840-talen är dödligheten, sådan den framgår i tab. 5, alldeles för liten, emedan befolkningens antal är för högt uppskattadt. Åren 1861—1867 visar samma förhållande, ehuru utan tvifvel för de flesta åren i mindre grad. Folkräkningsåren 1868, 1870 och 1880 visa deremot för hög dödlighet, emedan detta år flera tusen personer afräknades från stadens folkmängd, ehuru de fortfarande bidrogo till dödslistornas ökande.

En öfversigt öfver den årliga dödligheten i Göteborg sedan 1776 har jag förut offentliggjort, dock med betydligt färre åldersgrupper *). Der lämnas samma öfversigt öfver årligen förekommande epidemier, som i föreliggande tab. 5. Dock äro Influenza-epidemierna i den sistnämnda tabellen anförda efter de fullständiga undersökningar öfver dessa epidemier, som meddelats i föregående årsberättelse s. 93. Äfven äro ett par uppgifter om Typhus ändrade **).

*) Ueber abnehmende Sterblichkeit und ihre veranlassenden Ursachen. Zeitschrift für Hygiene, Bd. IV, s. 1.

**) Här anmärkas ett par tryckfel i föregående årsberättelse i tab. 27 och 29. I förstnämnda tabell å s. 105 anföras 1776 och 1777 6 och 88 dödsfall af messling. Det skall vara 6 dödsfall år 1777 och 88 år 1778. I tab. 29 s. 107 upptagas åren 1844 och 1845 14 och 2 dödsfall i rödsot; de 14 dödsfallen tillhöra år 1843 och de 2:ne år 1844.

Uppgifterna om årligen gångbara epidemier äro tillagde i tab. 5, för att visa dessas inflytande på dödligheten i allmänhet och särskildt för att åskådliggöra olika epidemiers inflytande på olika åldersgrupper. Siffran efter epidemiens namn anger ungefärliga antalet deri aflidne på 1000 innevånare under det ifrågavarande året. Siffran efter Intermittens anger antalet frosspatienter, som vårdades å sjukhus samma år, äfvenledes beräknadt på 1000 innevånare.

Tab. 6 afhandlar i första kolumnen antalet ingångna äktenskap för tiden 1776 till 1885, den andra de upplösta äktenskapens antal från och med år 1801. Sistnämnda siffror afse genom döden upplösta äktenskap. De uppgifter öfver upplösta äktenskap, som jag sjelf måst samla direkt ur dödböckerna, äro måhända ej fullt pålitliga. Det årliga antalet födde angifves i tredje kolumnen, i den fjerde de oäkta barnen. Alla dessa uppgifter äro tagna ur motsvarande källor, som anförts angående dödstalen, och med samma begränsning för stadsområdet.

I femte kolumnen i tab. 6 finnes nativitetsöfverskottet angifvet för hvarje år. Det är af mig uträknadt efter antalet födde och döde samma år. I sjette kolumnen är folkökningen genom inflyttning anförd. Denna har jag uträknat på så sätt, att från skilnaden mellan tvenne på hvarandra följande folkräkningar dragits nativitetsöfverskottet eller tillagts det negativa nativitetsöfverskottet. Den siffra som anförts vid år 1795 afser den inflyttning sedan 1776, som nödvändiggjorts genom den stora dödligheten, för att fol. numerären skulle hållas på samma höjd som 1776. För följande år är inflyttningen uträknad för fem år i sender, efter 1859 för hvarje år.

Det är lärorikt att se, att efter 1853 nativitetsöfverskottet alla år utom 1866 varit positivt. Under åren 1801 till 1860 var det sammanlagda nativitetsöfverskottet negativt och utgjorde — 2,447, folkökningen var samtidigt 24,119, alltså inflyttade på dessa 60 år 26,566 personer till Göteborg. Under de följande åren och intill 1885 utgjorde folkökningen (enl. de kyrkoskrifnes antal i tab. 2) 53,989 personer; en ökning af 18,545 personer uppkom under dessa 25 år genom nativitetsöfverskottet. 35,444 personer inflyttade under samma tid.

De sista tre kolumnerna i tab. 6 utvisa det årliga antalet ingångna äktenskap, födde och födde oäkta, allt beräknadt på 1000 innevånare.

Tab. 7 utvisar, på 1000 innevånare beräknadt, medeltal af ingångna äktenskap, födde och döde. Medeltalen afse dels femårsperioder dels ur dessa uträknade 25-årsperioder; för tioårsperioden 1876—1885 lemnas också medeltal, som äro synnerligen lärorika att jämföra med föregående perioder. Femårsmedeltalen äro uträknade ur de årliga uppgifterna i tab. 5 och 6.

Tab. 8 anger för hvarje månad antalet affidne personer i Göteborg från och med år 1801. Tiden intill 1840 omfattar dock blott Domkyrkoförsamlingen, som då motsvarade ungefär halfva stadens innevånareantal. För åren 1841 till 1885 användes samma begränsning af staden, som i tab. 1 och 3. Siffrorna äro hemtade dels ur de årliga tabellerna, dels efter 1860 ur den officiella tryckta befolkningsstatistiken. Några få år äro af mig kompletterade ur dödböcker eller dödboksutdrag.

Tab. 9 anger antalet födde för hvarje månad under de 20 åren 1861 till 1880. Uppgifterna äro hemtade från den officiella tryckta befolkningsstatistiken och omfatta under de 7 första åren äfven de få personer, som årligen föddes å Nya Varfvet och å Nya Elfsborg.

Tab. 10 utvisar åldern vid äktenskapets ingående såväl för mannen som för qvinnan under åren 1831 till 1860 och 1880 till 1885. Dessa uppgifter äro för tiden intill 1860 tagna från presterskapets årliga tabeller. Då för den engelska och mosaiska församlingen ingen uppgift öfver denna ålder anträffats, så äro de få äktenskapen i dessa församlingar före 1856 icke medräknade. För år 1860 och för de fem åren 1881 till 1885 har jag i statistiska byrån bearbetat pastorernas utdrag ur vigselboken på samma sätt, som beskrifvits angående de affidne i tab. 4. Presterskapets gamla tabeller lemna blott uppgift öfver antalet omgifte män, ej öfver de omgifte qvinnorna.

De meteorologiska uppgifterna i tab. 11, 12 och 13 äro alla tagna ur officiella meddelanden i "Meteorologiska iakttagelser i Sverige, utgifna af k. vetenskapsakademien". Medeltalen i tab. 11 har jag själf uträknat. Vindens styrka är uppmätt efter skalan 1 till 6.

Nu till sist dr Aléns undersökningar öfver Göteborgs lergrund! De äro åtminstone delvis förut offentliggjorda i Geologiska föreningens i Stockholm förhandlingar år 1888. Dr Aléns undersökningar meddelas här med hans egna ord: "Enligt uppdrag af Göteborgs hälsovårdsnämnd togs den

23 augusti 1887 ett prof af lera på cirka 7 fots djup nära hörnet af Drottning- och Västra Hamn-gatorna, där då gräfning pågick för grundläggning af bolaget Sveas hus.

Följande dag togs ett nytt prof af lera från samma ställe, men på större djup, nämligen på cirka 15 fots djup under Drottninggatans yta. Enligt uppgift skall berggrunden här ligga på 30 à 45 fots djup.

Den förstnämnda högre upp liggande leran var till färgen blåaktigt grå, mörkflammig eller mörkrandad; den var ganska lös, plastisk, innehållande här och där väkstrest. På somliga ställen syntes tydligt, huru leran genomträngdes af små, cylindriska, rostfärgade partier, som voro grupperade kring en dylik, leran genomsättande, väkstrest, som äfven ibland syntes helt och hållet ha försvunnit lemnande efter sig ett litet, ett par millimeter vidt hål. Den djupare liggande leran hade liknande utseende med den nyss nämnda; dess mörkflammighet var dock mindre tydlig; den innehöll också väkstrest, kring hvilka dock inga rostfärgade partier syntes ha bildats. Båda lerprofven fräste ganska starkt för saltsyra och utvecklade därvid tydlig lukt af svafvelväte. Enligt uppgift skola skal af musslor imellanåt påträffas vid gräfningarna. I det sistnämnda profvet iakttog jag också ett litet sådant krossadt skal. Efter lufttorkning blir leran tämligen ljusst grå.

Den 2 september 1887 togs ett tredje prof af lera; det var från exercisheden på 11½ fots djup nära Katrinetorp, där då gräfningar pågingo för byggande af en kulvert. Grafvens botten var vid tillfället täckt af ett omkring 1 tum djupt lager vatten. Det under vattnet liggande öfversta lerlagret undveks vid proftagningen.

Detta prof utgjordes af en blåaktigt grå (ej märkbart mörkflammig) lera, innehållande sand- och grus-korn samt en och annan småsten och dessutom några mussleskal och väkstrest. I den till konsistensen lösa leran funnos små hårdare lerklumpar, hvaribland en del voro tydligt genomborrade af ett hål, ett par millimeter vidt, hvari antagligen förut förefunnits någon väkstrest. Leran fräste rätt starkt för saltsyra och utvecklade därvid lukt af svafvelväte. I lera, uppkastad invid kulverten och enligt en arbetsförmans uppgift härstammande från lager straks ofvan det, där nyssnämnda prof togs, syntes det vara tämligen godt om större och mindre mussleskal samt väkstrest; där syntes ock större och mindre stenar, som varit i leran inneslutne; en af mörk bärgart torde ha vägt bortåt en 20 skålp.

Öfre och undre lagren N:ris 1 och 2 likna således hvarandra mycket till mekanisk sammansättning. N:o 3 skiljer sig från dem genom en väsentligt högre grus-halt.

Vid starkare glödning smälta båda lerorna n:ris 1 och 2 och bilda en brun, glasartad massa.

Någon *väsentlig* skilnad i kemiskt hänseende mellan lerorna 1 och 2 synes icke förefinnas (2 har något högre halt af organiska ämnen, lägre halt af kolsyra o. s. v.). På grund af den rätt höga kalkhalten kan man benämna leran *märgel*. Den är ovanligt rik på svafvelsyra och på alkalier i synnerhet kali och är ganska rik på fosforsyra. *)

Det synes mig sannolikt, att ifrågavarande geologiska af-lagring är s. k. *svartlera*, **) som är ekvivalent med undre åkerleran och öfverlagrar den glaciala leran (eller märgeln).

Undersökning af samma trenne lerprof på genomsläpplighet för vatten:

För undersökningens verkställande har användts en metod, som efterhand modifierats. Jag redogör här blott för den sista modifikationen, då de öfriga icke syntes lemna något tillförlitligt resultat.

I ett glaströr af 11—13 m/m inre vidd instoppades lerprofvat ***); det hopprässades sedan därigenom, att en kork insattes i rörets nedre ända och leran ofvanifrån hopstampades medelsf en tjock glasstaf; för att förekomma, att leran trängde upp på sidorna om glasstafven, var en bomullspropp inskjuten, hvilken sedan utdrogs med ett snöre, som var lindadt kring bomullen. För att efter korkens uttagande hindra leran att genom vattnets tryck glida ut ur röret, lindades kring dess nedre ända en tygbit. Ofvanpå leran göts sedan vatten till ett bestämdt märke. För att förebygga afdunstning af lerans vatten fastbands nedtill omkring röret ett profrör, innehållande litet vatten, och upptill slöts röret med en kork, försedd med ett glaströr, som var utdraget till ett fint kapillär-rör.

Glasröret upphängdes sedan, och efter någon viss tid af-

*) Den bör vara ett mycket godt jordförbättringsmedel på t. eks. mossjord.

**) "Svartleran är att betrakta såsom en *littoral- eller estuariabildning*, uppkommen utanför de grunda stränderna eller uti de mer och mindre djupt inskurna vikarna af det forna hafvet, under förmedling af ett der mera rikt utveckladt djurlif, måhända äfven växtlif, och hvars förmultnande lemnigar den äfven till en del har att tacka för sitt egendomliga fysiska skaplyne".

(A. Erdmann, *Qvartära bildningar*, Stockholm 1868, sid. 211)

***) Därvid torde det vara nästan omöjligt att undvika, det åtskilliga luftblåsor inneslutas i leran.

lästes, hur mycket vattenpelaren minskat i längd, hvarefter vatten åter påfylldes till märket o. s. v.

Detaljerad redogörelse.

Försök No:	Lera No:	Lerpelarens längd i m/m	Vattapelarens längd i m/m	Glasrörets inre vidd	Röret "ladadt" o. fyldt till märket	Röret "ladadt" o. fyldt till märket	11/1 87 vatt-temperaren minskat i längd, m/m	11/1 87 d:o	11/1 88 d:o	11/2 88 d:o	Anmärkingar
1	1	203	700	12	²⁰ / ₁₂	87			0	2	Ett stort antal tvärgående, tämligen fina springor uppstodo småningsom i leran.
2	"	96	800	12	"	"			4	12	Ett mindre antal d:o d:o uppstodo småningsom i leran.
3	"	58	140	12	"	"			1	4	= 2.
4	2	447	512	12	² / ₁₁	87	0	3	3	2	= 1.
5	"	115	830	11	²⁰ / ₁₂	87			5	9	= 2.
6	"	45	115	12	"	"			6	12	= 2.
7	3	195	700	12	"	"			1	5	= 2.
8	"	112	640	11	"	"			4	8	Inga tvärgående springor syntes den 11/2 ha uppstått i leran.
9	"	45	100	13	"	"			2	5	= 8.

Dessa försök visa således, att alla tre lerprofven äro föga genomsläppliga för vatten. N:ris 1 och 4 syntes t. o. m. icke alls vara genomsläppliga till en början.

I naturen tränger troligen vattnet icke alls ned i dessa leror, för så vidt icke några springor förefinnas, hvarigenom det kan nedtränga, eller vattnet möjligen innehåller några ämnen, som kemiskt angripa lerans beståndsdelar. Om vattnet t. eks. är surt, kan det lösa upp de kolsyrade salterna och i och med detsamma intränga i leran.

Enligt uppdrag af Göteborgs hälsovårdsnämnd besigtigade undertecknad den 10 december 1887 *en byggnadsgrund i hörnet af Östra Larmgatan och Lilla Drottninggatan.*

Den makroskopiska undersökningen af jordlagren syntes gifva vid handen, att uppifrån räknadt först låg ett lager af "fyllning" (innehållande sopor med tegelstensbitar etc.) cirka 6 fot mäktigt, därefter ett mörkt lager, liknande *torf* (bildad af kärrväkster?). Detta senare lagere mäktighet syntes på olika punkter vara olika (högst kanske 1 fot); i det samma syntes här och där långsträckta, smala partier af grå lera. Vid grundens botten (cirka 8 fot under gatan) förekom grå lera.

Vid gräfningar för en kulvert mellan baron O. Dicksons villa och exercisheden har anträffats ett af lera omgifvet *stin-*

kande lager af degartad konsistens, som underteckad enligt uppdrag af Göteborgs hälsovårdsnämnd undersökt. Lagret hade enligt en arbetsförmans uppgift, så vidt af gjorda gräfningar kunnat utrönas, följande dimensioner: längd 35 fot, bredd 10 fot, tjocklek 1,5 fot, låg ungefär 5 fot under dagytan och bestod af tvänne tydligt skilda lager, hvaraf det undre var hvitaktigt och ungefär 1 fot tjockt och det öfre rödaktigt samt ungefär 0,5 fot tjockt. Vid proftagningen påträffades ett par större benstycken, som dock ej blefvo genast tillvaratagna och sedan ej kunnat anträffas. Vid utgräfningen hade eljest enligt arbetsförmannens uppgift inga benlemningar iakttagits.

Den kemiska analysen af de stinkande lagren gaf följande resultat:

	a) hvitaktigt lager	b) rödaktigt lager	
Mineralbeståndsdelar	11,54 %	24,71 %	
Fuktighet	49,70 "	59,56 "	
Glödningsförlust (organiska ämnen) .	38,76 "	15,73 "	Bland de organiska beståndsdelarna:
	100,00	100,00	
Fett (eterextrakt: glycerider? och fria fettsyror?)	5,22 %	2,34 %	a) 13,47 % b) 14,88 %
Återstoden efter eterextraheringen extraherades under 2 dagar med alkohol i Soxhleets apparat: alkoholextrakt (fettsyrade salter?)	2,81 "	0,40 "	
hvari: rena feta syror	2,45 "	0,31 "	
hvilkas syrehalt beräknad som palmitinsyra	2,05 "	0,12 "	5,29 % 0,76 %
			18,76 % 15,64 %

Vattenextrakt af så väl lagret a) som lagret b) gafvo starka reaktioner för amoniak. Mineralbeståndsdelarna innehöllo utom sand- och ler-partiklar kalk, magnesia, fosforsyra och kolsyra. För magnesia var reaktionen svag.

Otvivelaktigt härstamma de undersökta lagren från begrafna kroppar, hvari bensubstansen till största del blifvit upplöst. Dessa hafva sannolikt tillhört djur, till stöd för hvilket antagande kan anföras, att på ungefär 150 fots afstånd från den plats, där de förevarande profven togos, hittades vid gräfning (i gamla alléen, helt nära baron O. Dicksons villa) på ungefär 5 fots djup en stor bensamling, hvaraf en del prof tagits, som enligt bestämning af professorn vid veterinärinstitutet J. G. H. Kinberg äro till största del af nötkreatur, (ko

okse och kalf) och till en mindre del af svin.*) Detta benlager låg omslutet af sandlager — intet skyddande lerlager upp till jordytan. — och köttet hade här därför fullständigt förmultnat. Äfven på andra ställen i närheten lära enligt ofvannämnda arbetsförmans uppgift benlemningar hittats vid gräfningarna.

---

*) Professor Kinberg meddelar för öfrigt, att dylika bensamlingar påträffats i Stockholm i stort antal under liknande omständigheter.

Tab. 1. Folkräkningar i Göteborg 1795—1880, befolkningen delad på åldrar och för vissa år äfven på kön.

	Alla åldrar	0—1	1—2	3—4	5—9	10—14	15—19	20—24	25—29	30—39	40—49	50—59	60—69	70—79	80—89	90—99	öfver 100	öfver 1000
1795	12.189	379	520	464	837	962	1017	1203	1303	2177	1710	894	468	205	43	7	—	—
1800	12.433	320	493	504	834	1007	1070	1192	1144	2033	1775	1331	490	191	41	8	—	—
1805	12.137	290	627	486	1047	911	856	891	1270	2162	1681	1074	534	258	44	6	—	—
1810	13.915	363	598	510	1222	1156	1198	1310	1369	2428	1739	1216	577	178	48	3	—	—
1815	14.078	458	725	415	813	909	1307	1769	1728	2526	1549	1056	600	182	39	2	—	—
1820	15.961	356	737	735	1309	896	1013	1563	1847	3074	1982	1324	770	278	65	12	—	—
1825	18.512	399	863	892	1414	1163	1583	1718	1983	3561	2209	1421	824	354	109	17	—	—
1830	19.647	444	938	754	1360	1149	1702	1361	1718	3858	2835	1818	1070	451	143	46	—	—
1835	18.298	469	937	729	1273	1112	1892	1481	1580	3316	2612	1497	951	358	85	6	—	—
1840	20.322	401	699	735	1584	1237	1774	1582	1523	3037	2750	2403	1752	616	220	9	—	—
1845	22.668	424	777	783	1652	1450	1903	1705	1730	3497	3124	2723	1918	773	205	4	—	—
1850	25.412	616	899	971	1845	1493	2149	1849	1854	3879	3315	2934	2249	957	397	5	—	—
1855	28.779	757	1079	1162	2323	1328	2731	1765	2057	4136	3689	3202	2594	1344	578	34	—	—
1860	36.552	1062	1801	1449	2989	2316	2570	3945	4578	7799	4476	1963	1168	371	51	2	—	—
1868	53.448	1360	2604	2425	5540	4219	4200	4695	5294	9747	7026	3662	1669	769	131	3	—	—
1870	56.288	1550	2459	2392	5826	4781	4419	4846	5336	10184	7509	4209	1748	821	157	8	—	—
1880	76.399	2127	3878	3529	7350	6230	6439	7540	7022	11830	9438	6464	3258	1015	223	14	—	—
1805:																		
mankön	5.933	143	317	255	517	428	446	448	664	1105	822	481	207	76	22	2	—	—
qvinkön	6.204	147	310	231	530	483	410	443	606	1057	859	593	327	182	22	4	—	—
1860:																		
mankön	17.149	536	897	716	1485	1176	1281	1969	2224	3732	1903	748	346	113	15	—	—	—
qvinkön	19.403	526	904	733	1504	1140	1289	1976	2354	4067	2573	1215	822	258	36	2	—	—
1868:																		
mankön	24.277	685	1321	1190	2789	2079	2110	2144	2452	4347	3069	1375	476	162	21	1	—	—
qvinkön	29.171	675	1283	1235	2751	2140	2090	2551	2842	5400	3957	2287	1193	607	110	2	—	—
1870:																		
mankön	25.669	822	1236	1200	2956	2388	2126	2236	2404	4603	3327	1609	546	167	25	1	—	—
qvinkön	30.619	728	1223	1192	2870	2393	2293	2610	2932	5581	4182	2600	1202	654	132	7	—	—
1880:																		
mankön	34.985	1074	1985	1738	3711	3125	3211	3516	3111	5387	4117	2594	1105	253	36	—	—	—
qvinkön	41.414	1053	1893	1791	3639	3105	3228	4024	3911	6445	5321	3870	2153	762	187	14	—	—

Tab. 2. Mantalsskrifna och kyrkoskrifna 1812—1889.

	Mantals- skrifne omkr. d. 31 Dec.	Kyrko- skrifne d. 31 Dec.		Mantals- skrifne	Kyrko- skrifne		Mantals- skrifne	Kyrko- skrifne
1812	15.296		44	19.141	22.800	76	63.391	68.756
13	16.634		45	19.854	23.891	77	65.697	71.707
14	16.838		46	20.153	23.603	78	66.844	74.418
15	16.457	14.591	47	20.167	23.932	79	68.478	76.761
16	16.291		48	20.717	24.466	1880	71.533	79.281
17	16.022		49	21.407	25.260	81	72.584	78.313
18	16.004		1850	21.728	26.084	82	77.653	81.203
19	15.715		51	22.697	26.624	83	80.973	81.507
1820	15.868	16.519	52	23.757	27.716	84	84.793	86.223
21	15.612		53	23.822	27.909	85	88.230	91.032
22	15.959		54	24.804	28.220	86	91.396	92.805
23	16.418		55	25.628	29.547	87	94.370	96.758
24	16.407		56	26.664	29.758	88	97.731	99.646
25	16.615	19.172	57	27.820	30.933	89	101.502	102,782
26	16.854		58	28.725	32.173			
27	17.378		59	29.985	33.014			
28	17.279		1860	31.332	37.043			
29	17.349		61	32.255	38.504			
1830	17.261	21.036	62	33.014	39.982			
31	17.051		63	33.193	41.585			
32	17.116		64	34.760	43.346			
33	17.447		65	35.715	45.541			
34	15.954		66	36.083	46.557			
35	16.564	19.490	67	50.438	48.217			
36	17.101		68	52.526	61.243			
37	17.401		69	53.823	55.046			
38	17.575		1870	55.110	64.643			
39	17.567		71	55.986	57.360			
1840	17.893	21.558	72	56.909	59.329			
41	18.254	21.518	73	58.307	61.599			
42	18.561	22.003	74	59.986	63.748			
43	18.804	22.443	75	61.505	65.858			

Tab. 3. *Civilstånd, antal hushåll, militär m. m. 1795—1880.*

	Hela befolkningen		Gifte		Enkling, enka		Ogifta öfver 15 år		Ogifta under 15 år		Antal personer öfver 60 år		Antal hushåll	Antal militär
	mank.	qvink.	mank.	qvink.	mank.	qvink.	mank.	qvink.	mank.	qvink.	mank.	qvink.		
1795	6167	6022	2011	2010	177	416	2472	1945	1507	1642	289	434	—	1302
1800	6096	6337	1959	1962	177	807	2477	1893	1483	1675	257	473	—	1383
1805	5933	6204	2113	2012	215	680	1945	1811	1660	1701	307	535	1823	1084
1810	6922	6993	2175	2122	247	802	2504	2216	1996	1853	298	508	1985	1196
1815	7075	7003	2273	2236	175	726	2914	2434	1713	1607	311	512	2274	997
1820	7714	8247	2442	2423	260	942	2974	2887	2038	1995	366	759	3059	834
1825	8913	9599	2737	2597	314	1130	3563	3440	2299	2432	448	858	3344	795
1830	9492	10155	2629	2588	511	1145	4004	4125	2348	2297	600	1110	3438	793
1835	8861	9437	1990	1965	459	1103	4180	4081	2232	2288	503	897	3362	793
1840	9750	10572	2480	2450	407	1337	4564	4644	2299	2141	1119	1478	3135	830
1845	10928	11740	2658	2622	652	1546	5096	5008	2522	2564	1291	1609	4224	816
1850	12206	13206	3171	3219	783	1564	5403	5448	2849	2975	1621	1987	4531	826
1855	13451	15328	3500	3524	1120	1957	5588	6441	3243	3406	1855	2695	4922	782
1860	17149	19403	4404	4434	425	1558	7510	8604	4810	4807	474	1118	7123	730
1868	24277	29171	7635	7683	617	2585	7961	10819	8064	8084	660	1912	16640	757
1870	25669	30619	7873	7897	700	2947	8494	11369	8602	8406	739	1995	16333	662
1880	34985	41414	11146	11251	915	3564	11291	15118	11633	11481	1894	3116	22393	812

Tab. 4. Antal döde i hvarje åldersklass årligen 1776—1885.

	Alla	0—1	1—2	3—4	5—9	10—14	15—19	20—24	25—29	30—39	40—49	50—59	60—69	70—79	80—89	90—99	Öfver 100	Oända hvar	Oäkta under 1 år
1776	360	115	35	5	16	7	7	15	9	17	26	29	33	28	10	7	—	1	—
77	341	101	33	6	6	3	3	12	14	27	33	28	25	36	8	3	1	2	—
78	522	185	81	47	29	7	4	10	9	19	23	41	25	27	12	1	—	2	—
79	401	125	60	29	18	5	6	8	10	27	17	32	36	19	6	2	—	1	—
1780	367	127	17	5	8	5	2	10	12	31	32	32	40	38	6	2	—	—	—
81	565	159	70	17	18	5	7	9	15	44	38	54	68	42	13	—	—	6	—
82	576	120	53	26	18	8	10	25	17	57	55	60	49	56	19	2	—	1	—
83	561	113	74	39	29	10	8	17	28	52	39	55	53	33	6	—	—	5	—
84	760	147	84	66	37	11	5	26	31	74	65	81	63	38	13	1	—	18	—
85	723	150	62	28	46	17	8	23	29	80	69	65	64	49	15	3	—	15	—
86	638	132	53	8	13	7	15	23	24	74	65	74	78	37	23	2	1	9	—
87	526	132	32	14	11	7	9	14	18	68	48	58	51	35	11	3	—	15	—
88	572	141	46	12	27	9	10	9	25	54	51	62	65	31	16	2	—	12	—
89	1381	200	141	70	53	21	37	80	86	221	150	107	86	66	21	6	—	36	—
1790	598	90	36	9	15	14	12	42	35	102	71	59	56	36	11	3	1	6	—
91	466	131	30	10	10	5	4	14	19	43	38	56	54	33	11	2	—	6	—
92	469	154	49	14	13	8	9	15	15	33	48	41	30	29	8	1	1	7	—
93	370	117	20	7	6	4	5	7	16	38	39	34	29	37	8	—	—	3	—
94	556	131	90	40	40	6	2	14	14	41	31	42	48	34	8	4	1	10	—
95	486	124	43	20	12	9	7	15	19	47	42	37	53	40	14	1	1	2	—
96	458	117	45	16	9	3	5	10	10	48	45	35	54	35	19	1	—	6	—
97	386	100	33	13	7	1	4	9	12	37	30	38	36	46	10	2	—	8	—
98	360	100	34	12	5	6	6	7	10	34	36	34	36	28	12	—	—	—	—
99	624	115	81	35	19	6	9	15	10	55	70	48	71	48	26	4	—	12	—
1800	579	118	64	27	23	4	11	16	19	50	53	39	69	51	21	2	—	12	—
01	438	97	44	20	13	10	8	14	11	37	43	45	36	36	21	1	1	1	24
02	408	100	26	16	29	1	3	8	13	41	36	42	40	37	12	1	—	3	20
03	432	103	50	12	9	3	6	6	15	36	30	57	39	43	19	1	1	2	19
04	549	98	55	16	16	8	13	9	21	53	66	62	63	49	19	—	—	1	16
05	474	135	52	15	18	5	11	9	12	38	29	52	42	37	16	2	—	1	20
06	448	84	46	12	14	2	10	6	15	38	56	56	46	38	22	3	—	—	15
07	535	100	22	12	19	10	7	15	19	45	76	75	64	47	16	3	—	5	29
08	708	127	65	42	33	24	16	22	18	58	70	70	70	53	26	2	—	12	30
09	672	114	55	27	28	19	15	14	24	54	59	87	86	61	18	3	—	8	20
1810	685	146	65	31	21	16	14	28	25	71	64	77	63	36	23	1	—	4	22
11	566	129	35	18	16	5	13	26	24	63	77	61	52	31	14	2	—	—	24
12	680	140	63	20	12	7	8	30	44	60	80	71	80	49	15	1	—	—	31
13	667	142	121	31	50	18	11	27	21	71	62	45	41	19	8	—	—	—	26
14	646	172	81	22	16	13	16	24	26	62	56	59	68	18	12	1	—	—	29
15	521	130	35	12	9	7	18	17	25	65	54	56	51	30	10	2	—	—	23
16	435	129	41	10	11	3	10	18	13	43	47	36	44	21	7	1	1	—	26
17	513	111	65	18	14	2	8	18	29	38	52	46	62	36	13	1	—	—	25
18	462	101	48	23	14	3	8	15	15	40	40	40	64	39	10	2	—	—	25
19	718	132	137	52	36	11	9	19	25	47	47	74	85	36	7	1	—	—	27
1820	525	104	59	11	14	6	7	27	20	65	35	46	79	40	11	1	—	—	32

	Alla	0-1	1-2	3-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80-89	90-99	Öfver 100	Osämd Ålder	Oäkta under 1 år
1821	546	132	44	16	15	8	7	12	22	52	54	58	64	50	9	3	—	—	29
22	431	79	33	10	4	7	6	15	17	42	58	48	58	39	13	2	—	—	16
23	446	90	32	9	17	3	9	11	16	48	62	50	48	36	15	—	—	—	23
24	548	120	56	26	23	8	8	15	24	56	48	54	44	15	—	—	—	—	36
25	519	118	54	20	6	6	5	10	14	43	55	42	81	41	18	1	—	—	21
26	555	112	48	14	12	5	4	12	18	75	61	58	58	59	18	—	—	1	33
27	608	113	46	13	19	5	4	15	23	75	77	69	60	59	27	2	1	—	41
28	956	124	165	63	67	9	13	21	34	81	114	74	96	69	21	3	—	2	34
29	593	96	47	22	12	3	9	17	73	76	69	77	59	15	4	—	—	5	26
1830	540	108	40	9	14	4	3	10	23	55	67	46	67	64	19	2	—	9	45
31	714	119	101	54	56	10	6	20	15	55	62	63	69	56	19	2	—	7	33
32	350	63	31	13	17	8	14	8	9	36	33	31	43	26	7	—	—	11	31
33	453	88	28	17	13	7	10	18	25	54	41	58	33	35	18	2	—	6	32
34	2075	118	109	42	66	49	50	73	110	309	351	296	252	150	45	4	1	50	33
35	342	83	19	7	8	2	8	13	14	39	42	39	28	21	15	—	—	4	39
36	337	100	29	8	6	2	3	9	11	39	44	29	26	15	15	—	—	1	46
37	388	78	33	12	9	5	10	19	13	45	51	34	30	25	15	1	—	8	32
38	518	90	57	15	12	3	8	28	24	48	68	52	57	38	11	—	—	7	46
39	511	83	28	25	13	8	18	29	28	71	74	47	35	33	15	—	—	4	28
1840	477	75	27	8	17	6	7	26	20	53	68	65	50	38	13	1	—	3	26
41	435	84	22	10	9	5	17	16	21	38	59	49	45	27	18	2	—	13	39
42	433	105	42	13	17	3	9	24	23	44	50	36	31	17	10	—	—	9	33
43	442	86	45	10	16	7	8	13	27	44	48	41	45	38	8	2	—	4	38
44	455	96	34	9	13	9	6	15	22	40	57	56	42	32	20	—	—	4	45
45	500	104	41	13	13	4	5	23	21	60	59	56	47	31	11	1	—	11	36
46	762	156	119	46	46	15	18	27	31	68	76	58	50	29	19	—	—	4	71
47	709	130	46	21	21	7	18	33	32	80	77	95	67	54	55	—	—	3	50
48	565	129	28	6	22	10	14	15	31	68	58	53	58	49	17	1	—	6	46
49	532	132	47	11	12	3	13	16	31	56	52	53	48	38	16	—	—	4	52
1850	1237	164	90	38	33	21	53	50	91	203	184	106	106	70	21	—	—	7	72
51	653	152	56	11	12	12	18	24	53	88	68	54	46	37	12	1	—	9	60
52	876	192	107	28	17	7	23	41	51	105	68	81	74	52	17	2	—	11	73
53	1536	242	152	70	58	44	37	48	107	251	155	159	106	67	24	5	—	11	95
54	813	193	93	42	28	19	26	31	43	91	62	69	52	43	15	—	—	6	68
55	840	195	89	43	38	21	20	27	45	105	76	54	67	39	12	1	—	8	68
56	799	167	106	29	40	21	24	33	39	105	74	57	51	38	15	—	—	—	66
57	983	203	116	42	36	14	21	34	71	141	101	71	58	47	22	1	—	5	65
58	958	287	110	50	25	18	27	38	39	90	83	59	60	50	19	—	—	3	108
59	1019	245	137	39	38	9	22	46	51	137	82	58	87	51	14	2	—	1	67
1860	900	297	124	33	25	5	13	31	32	99	68	61	58	40	11	2	—	1	105
61	1220	294	272	109	92	13	15	31	45	99	84	58	58	34	9	—	1	6	—
62	877	217	140	64	42	13	11	34	41	75	75	57	50	42	12	2	—	2	—
63	817	260	94	42	32	12	8	30	49	61	76	41	58	36	17	1	—	—	—
64	960	258	128	30	36	21	14	28	48	107	99	58	60	54	8	2	—	9	—
65	961	283	118	39	28	12	10	40	41	97	102	63	53	54	20	1	—	—	—

	Alla	0-1	1-2	3-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80-89	90-99	Öfver 100	Orkänd alder	Oäkta under 1 år
1866	1572	284	247	95	114	31	30	53	79	193	168	105	86	67	10	4	1	5	—
67	969	289	111	34	23	11	21	36	30	98	93	72	68	62	18	—	—	3	—
68	1517	427	279	80	56	27	26	48	51	122	125	92	82	75	22	—	—	5	—
69	1480	347	235	86	82	24	26	55	62	126	149	114	76	71	25	—	—	2	—
1870	1756	396	224	143	131	25	28	55	64	160	193	131	92	93	18	—	—	3	—
71	1237	277	139	61	72	29	16	32	53	137	130	123	67	66	35	—	—	—	—
72	1369	353	187	68	58	15	21	41	47	141	142	125	70	74	24	3	—	—	—
73	1455	369	199	87	63	15	33	39	45	118	149	139	79	89	28	2	—	1	—
74	1580	422	201	72	69	31	34	54	47	125	159	126	95	106	33	6	—	—	—
75	1771	509	212	71	58	35	44	51	62	150	167	159	106	101	42	4	—	—	—
76	1342	373	111	45	34	16	22	52	57	147	121	132	107	89	32	2	—	2	—
77	1325	339	129	31	41	21	38	37	77	130	135	122	106	78	38	3	—	—	—
78	1597	498	238	73	59	20	31	43	46	109	120	136	102	81	36	5	—	—	—
79	1639	398	248	87	74	18	42	60	63	136	134	143	118	82	29	5	—	2	—
1880	1565	448	192	62	69	21	32	41	67	136	136	123	126	59	48	5	—	—	—
81	1714	375	293	91	74	17	39	63	69	138	151	137	132	87	42	5	—	1	114
82	1570	431	173	72	84	21	26	47	58	108	137	144	137	99	31	2	—	—	144
83	1766	397	218	107	105	34	51	62	65	119	137	157	160	103	46	4	—	1	122
84	1814	449	243	110	116	35	46	57	53	123	137	149	135	102	52	7	—	—	149
85	1629	336	199	87	89	29	33	61	71	119	145	149	148	112	45	6	—	—	95

Tab. 5. Dödlighet på 1000 innevånare i hvarje åldersklass jemte årligen förekommande epidemier 1776—1885.

	Alla åldrar	0—1	1—2	3—4	5—9	10—14	15—19	20—24	25—29	30—39	40—49	50—59	60—69	70—79	80—89	90—99	Öfver 100	
1776	29	330	69	10	19	7	7	12.5	7	8	15	26	70	140	240	900	—	Ingen epidemi.
77	28	290	65	12.5	7	3	3	10	11	13	19	25	52	180	190	400	1000	D.o.
78	42	530	160	100	35	4	4	8	7	9	13	37	52	135	285	135	—	Morbilli 7, Variola 3, Pertussis 5.
79	33	360	118	60	21	5	6	7	8	10	13	30	75	95	140	270	—	Variola 9.
1780	30	360	34	10	10	5	2	8	10	15	19	30	83	190	140	270	—	Ingen epidemi.
81	46	450	137	35	21	5	7	7.5	12	21	22	50	140	210	310	—	—	Dysenteria 2.
82	47	340	100	54	21	8	10	21	14	27	32	55	100	280	450	270	—	Typhus 2, Influenza.
83	46	330	145	80	35	10	8	14	23	25	23	50	110	165	140	—	—	Variola 5, Typhus 2.
84	62	420	165	140	44	11	5	22	26	35	37	73	130	190	310	135	—	Variola 11, Typhus 3, Pertussis 3.
85	59	430	120	60	55	18	8	19	24	40	40	60	130	250	360	400	—	Typhus 3, Morbilli 6.
86	52	380	100	17	15	7	15	19	20	35	37	66	160	185	550	270	1000	Typhus 3.
87	43	380	60	30	13	7	9	12	15	32	28	53	105	175	260	400	—	Typhus 2.
88	47	400	90	25	32	9	10	7.5	20	26	29	56	130	155	380	270	—	Variola 2, Typhus 1.
89	112	570	280	145	63	21	37	67	70	105	86	97	180	330	500	800	—	Typhus 26, Variola 9, Pertussis 3.
1790	49	260	70	19	18	14	12	35	29	50	41	53	117	180	260	400	1000	Typhus 8.
91	38	375	59	21	12	5	4	12	16	20	22	50	112	165	260	270	—	Typhus 1.
92	38	440	96	30	15	8	9	7.5	12	16	28	37	62	145	190	135	1000	Morbilli 5.
93	30	335	40	15	7	4	5	6	13	18	23	30	60	185	190	—	—	Ingen epidemi.
94	45	375	175	83	48	6	2	12	12	18	28	38	100	170	190	540	1000	Variola 14.
95	40	350	84	42	14	9	7	12.5	16	22	24	34	110	200	330	135	1000	Scarlatina 4.
96	37	335	88	34	11	3	5	8	8	23	26	32	110	175	450	135	—	Pertussis 4.
97	31	285	65	27	8	1	4	7.5	10	18	18	34	75	230	240	270	—	Pertussis 1.
98	29	285	67	25	6	6	6	6	8	16	21	31	75	140	285	—	—	Ingen epidemi.
99	51	330	160	73	22	6	9	12.5	8	26	41	44	150	240	620	540	—	Variola 6, Typhus 3, Intermittens 3.
1800	47	340	122	56	27	4	11	13	16	24	31	35	145	255	500	270	—	Variola 2, Typhus 2, Pertussis 1, Intermittens 1, Influenza.
01	35	310	84	40	15	10	8	12	9	18	25	35	72	180	500	125	1000	Morbilli 1, Variola 2, Pertussis 1.
02	33	320	47	32	30	1	3	8	11	20	21	34	80	170	300	145	—	Ingen epidemi.
03	35	340	90	24	10	3	6	6	12	17	18	48	78	195	450	145	1000	Variola 3.
04	45	330	90	32	16	8	14	14	9	17	25	40	125	200	440	—	—	Variola 2, Influenza.
05	33	465	83	30	13	5	13	10	10	18	18	50	80	140	370	330	—	Pertussis 5, Intermittens 2.

	0-1	1-2	3-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80-89	90-99	Öfver 100	
1806	36	280	75	24	13	2	6	12	17	33	50	83	150	480	600	—	Morbilli 1, Intermittens 2.
07	41	310	37	24	17	10	14	15	20	45	70	115	210	350	600	—	Intermittens 1.
08	54	380	110	84	30	23	20	14	25	41	61	130	240	580	500	—	Variola 4, Scarlatina 1.
09	50	330	90	54	23	17	11	18	23	35	74	160	300	400	750	—	Scarl. 1, Dysent. 3, Intern. 4, Typhus 2.
1810	50	400	110	60	47	14	22	18	30	37	63	110	200	500	330	—	Pertus. 4, Intern. 6, Dysent. 1, Typhus 4.
11	40	340	56	36	14	5	19	17	25	45	51	87	170	300	700	—	Intermittens 5.
12	49	350	100	44	11	7	20	29	24	49	62	135	270	350	330	—	Typhus 4, Intermittens 5.
13	48	340	180	70	50	18	17	14	28	39	40	70	100	180	—	—	Morb. 7, Variola 2, Pertus. 2, Intern. 1.
14	46	400	120	50	18	13	14	16	25	36	54	115	100	300	500	—	Morbilli 4, Pertussis 1, Intermittens 3.
15	37	300	48	29	11	8	10	15	26	35	55	85	165	250	1000	—	Pertussis 1, Intermittens 3.
16	30	300	56	22	12	8	10	7	17	29	33	73	130	180	500	1000	Intermittens 1.
17	35	260	90	34	14	2	11	16	14	30	40	100	200	320	500	—	Scarlatina 1, Intermittens 2.
18	31	250	66	40	13	3	7	8	14	22	33	100	200	250	1000	—	Scarlatina 1.
19	46	350	190	80	30	12	12	14	16	25	60	130	180	175	500	—	Morbilli 10, Pertussis 2, Intermittens 2.
1820	33	290	80	15	11	7	17	11	21	18	35	120	200	280	500	—	Pertussis 2, Intermittens 3.
21	33	370	60	21	12	9	8	12	16	27	44	96	245	220	1000	—	Intermittens 3.
22	26	220	43	12	3	7	9	9	13	29	36	86	185	325	1000	—	Ingen epidem.
23	26	245	40	11	13	3	7	8	14	30	37	70	170	375	—	—	Pertussis 1, Intermittens 1.
24	31	325	70	31	17	8	6	12	17	23	40	73	200	375	—	—	Variola 2, Scarlatina 1.
25	29	320	66	23	4	5	6	7	14	26	30	110	190	440	500	—	Pertussis 1, Intermittens 2.
26	30	270	55	16	9	4	7	9	21	26	39	78	260	440	—	—	Pertussis 1, Intermittens 5.
27	32	270	51	15	14	4	10	12	20	31	44	80	260	660	1000	1000	Typhus 2, Intermittens 7.
28	50	280	180	78	49	8	14	19	21	44	45	125	300	500	1000	—	Typhus 4, Pert. 1, Morb. 8, Intern. 7.
29	31	220	50	30	9	3	6	10	19	28	40	100	250	350	1000	—	Intermittens 4.
1830	28	245	43	12	10	4	7	13	14	24	26	84	270	450	1000	—	Intermittens 3.
31	37	265	105	72	42	9	14	9	15	22	36	85	250	450	1000	—	Variola 1, Pert. 2, Scarl. 5, Intern. 2.
32	18	140	33	18	13	7	6	5	10	12	18	52	100	170	—	—	Influenza.
33	24	190	30	23	10	6	13	15	15	15	36	40	140	420	1000	—	Scarlatina 1, Intermittens 3.
34	112	250	116	58	51	44	27	70	90	130	190	300	600	1000	1000	—	Influenza.
35	19	180	20	10	6	2	9	9	12	16	26	32	80	350	—	—	Cholera 90.
																	Intermittens 1.

Tab. 5 forts.

	Alla åldrar	0-1	1-2	3-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80-89	90-99	Öfver 100	
1836	18	220	32	11	5	2	2	6	7	12	17	17	30	60	350	—	—	Morbilli 1.
37	20	180	40	17	6	4	5	12	8	14	19	18	33	90	350	500	—	Induena.
38	27	210	70	20	8	3	4	18	16	15	25	26	63	140	250	—	—	Typhus 2, Variola 2, Pertussis 1.
39	26	200	37	34	9	7	10	19	19	23	27	21	39	120	350	—	—	Typhus 5, Variola 1.
1840	24	190	39	11	11	5	4	17	13	18	25	27	54	140	300	500	—	Typhus 2.
41	21	210	31	14	6	4	9	10	14	12	21	20	48	90	400	1000	—	Ingen epidemi.
42	20	250	58	17	11	2	5	15	14	14	17	14	32	60	225	—	—	Pertussis 1.
43	20	210	60	13	10	5	4	8	16	13	16	16	48	130	200	1000	—	Dysenteri 1.
44	20	230	45	12	8	6	3	9	13	12	19	21	45	110	440	—	—	Intermittens 1.
45	22	250	53	17	8	3	3	14	12	17	19	21	47	100	250	500	—	Ingen epidemi.
46	33	340	150	56	28	10	9	16	18	19	24	21	50	100	420	—	—	Morb. 7, Pertus. 1, Typhus 1, Interim. 1.
47	30	260	56	25	12	5	9	19	18	22	24	34	65	170	540	—	—	Typhus 1, Intermittens 5.
48	24	240	34	7	13	7	7	8	17	18	18	19	55	150	400	500	—	Intermittens 8.
49	22	230	54	12	7	2	6	9	17	15	16	19	47	120	350	—	—	Intermittens 4.
1850	49	270	100	40	18	15	25	28	50	53	56	37	100	220	480	—	—	Cholera 22.
51	25	240	60	11	6	8	8	13	28	22	20	18	44	120	240	500	—	Variola 1, Intermittens 1, Induena.
52	33	290	110	28	8	5	10	23	26	26	20	27	70	160	340	500	—	Variola 1, Pertussis 1, Scarlatina 1.
53	56	350	150	70	28	31	15	27	53	63	44	50	100	200	480	1000	—	Cholera 23, Dysent. 5, Scarlat. 1, Interim. 2.
54	29	260	92	38	13	14	10	17	21	22	21	22	50	125	300	—	—	Dysent. 2, Pertus. 1, Scarlat. 1, Interim. 4.
55	29	260	82	37	16	16	7	15	22	25	21	17	60	110	240	500	—	Cholera 4, Morbilli 1, Interim. 5.
56	27	200	87	24	16	15	9	15	15	22	19	19	46	110	300	—	—	Cholera 1, Pertussis 1, Intermittens 5, Cerebr. spin. men. 1.
57	31	230	85	33	14	8	8	13	23	25	25	26	50	130	440	500	—	Cholera 4, Diphth. 1, Variola 1, Induena.
58	29	300	73	38	9	9	10	12	11	14	20	24	53	140	380	—	—	Variola 5, Diphth. 1, Interim. 3.
59	29	245	80	28	13	4	8	13	13	20	19	26	76	140	280	1000	—	Cholera 5, Dysent. 1, Variola 1, Interim. 5.
1860	25	280	69	23	8	2	5	8	7	13	15	31	50	110	220	1000	—	Pertussis 1, Diphth. 1, Interim. 3.
61	32	270	145	70	29	5	6	8	10	12	18	28	48	85	155	—	1000	Scarlat. 5, Morbilli 3, Diphth. 1.
62	22	200	72	40	12	5	4	8	9	9	15	25	45	100	200	1000	—	Scarlat. 1, Morbilli 1, Diphth. 1.
63	20	230	47	25	9	4	3	7	10	8	15	17	45	75	240	500	—	Variola 1, Scarlat. 1, Diphth. 1, Induena.
64	22	220	60	17	9	7	4	7	10	13	18	22	44	100	100	1000	—	Variola 2.
65	21	240	54	20	7	4	3	9	8	11	17	22	38	95	220	500	—	Scarlatina 1.

Tab. 5 forts.

	Alla åldrar	0—1	1—2	3—4	5—9	10—14	15—19	20—24	25—29	30—39	40—49	50—59	60—69	70—79	80—89	90—99	Öfver 100	
1866	34	230	110	48	26	9	8	12	16	22	30	36	60	110	100	1000	1000	Cholera 8, Scarlatina 3, Pertussis 1.
67	20	230	49	17	5	3	6	8	6	11	15	24	45	100	180	—	—	Typhus 1.
68	29	310	110	33	10	6	6	10	10	13	18	25	50	100	170	—	—	Variola 1, Morbilli 3.
69	27	235	90	36	14	5	6	11	12	13	20	28	44	90	170	—	—	Typhus 2, Variola 2, Morbilli 1.
1870	31	255	90	60	22	5	6	11	12	16	26	31	53	110	115	—	—	Typhus 5, Scarlatina 6.
71	22	175	55	25	12	6	3	6	10	13	17	30	37	80	220	—	—	Scarlatina 2, Diphth. 1.
72	23	220	70	27	10	3	4	8	8	14	18	28	35	87	140	—	—	Diphth. 2, Pertussis 1.
73	24	220	70	32	10	3	7	8	8	11	19	29	38	100	165	—	—	Diphth. 3, Pertussis 1.
74	25	240	67	26	11	6	7	9	8	12	19	25	41	120	180	—	—	Diphth. 1, Variola 1, Morbilli 2.
75	27	280	67	24	9	6	8	8	10	14	20	30	42	110	220	—	—	Variola 2, Morb. 1, Typh. 1, Pertus. 1.
76	20	195	33	15	5	3	4	8	9	13	14	24	40	95	160	—	—	Ingen epidemi.
77	18	170	36	9	6	4	6	5	12	11	15	20	36	80	190	—	—	Ingen epidemi.
78	22	240	64	21	8	3	5	6	7	9	13	22	33	81	165	—	—	Scarlatina 2, Pertussis 1.
79	21	190	64	24	10	3	6	8	9	11	14	22	36	82	130	—	—	Scarlatina 3, Pertussis 1.
1880	21	215	49	18	9	3	5	5	10	12	14	20	39	59	220	—	—	Scarlatina 1.
81	22	170	73	25	10	3	6	8	10	11	16	21	40	85	180	—	—	Morbilli 3.
82	19	190	42	19	11	3	4	6	8	9	14	21	40	90	130	—	—	Diphtheria 1.
83	22	170	53	30	13	5	7	8	9	9	14	23	46	95	190	—	—	Cer. Spin. Men. 1, Diphth. 2, Scarlat. 1.
84	21	180	55	28	14	5	6	7	7	9	13	20	37	90	210	—	—	Diphth. 2, Scarlatina 1, Pertussis 1.
85	18	130	42	21	10	4	4	7	8	8	13	19	38	93	170	—	—	Diphtheria 1, Scarlatina 1.

Tab. 6. Antal ingångna och upplösta äktenskap, födde samt folkökning genom nativitetsöfverskott och inflyttning, årligen 1776—1885.

	Äktenskap		Födde		Folkökning genom öfverskott af		På 1000 innev.		
	in-gångna	upp-löste	alla	oäkta	nativ.	inflytt.	Vigde par	Födde alla	oäkta
1776	124	—	440	41	80	—	10	36	3.3
77	143	—	448	34	107	—	12	36	2.8
78	118	—	408	20	—114	—	9.6	33	1.6
79	138	—	485	30	84	—	11	39	2.4
1780	164	—	465	27	98	—	13	38	2.2
81	145	—	448	23	—117	—	12	36	1.9
82	104	—	445	44	—131	—	8.5	36	3.6
83	130	—	448	57	—113	—	10	36	4.6
84	160	—	441	49	—319	—	13	36	4
85	152	—	481	49	—242	—	12	39	4
86	164	—	434	44	—204	—	13	35	3.6
87	163	—	496	61	—30	—	13	40	5
88	146	—	525	63	—47	—	12	43	5.1
89	121	—	449	57	—932	—	10	36	4.6
1790	147	—	450	59	—148	—	12	37	4.8
91	209	—	495	69	29	—	17	40	5.6
92	185	—	540	82	71	—	15	44	6.7
93	133	—	498	80	128	—	11	40	6.5
94	155	—	451	59	—105	—	13	37	4.8
95	124	—	487	58	1	1904	10	40	4.7
96	148	—	458	62	0	—	12	37	5
97	161	—	505	68	119	—	13	41	5.5
98	154	—	462	78	102	—	13	38	6.3
99	127	—	479	73	—145	—	10	39	6
1800	102	—	414	54	—165	333	8.2	34	4.4
01	112	99	412	85	—26	—	9	34	6.9
02	142	92	475	84	67	—	12	39	6.8
03	123	112	475	95	43	—	10	39	7.7
04	116	137	453	75	—96	—	9.5	37	6.2
05	111	98	442	68	—32	—252	9.2	36	5.6
06	141	113	436	62	—12	—	11	35	5
07	109	148	407	74	—128	—	8.5	32	5.8
08	119	147	449	81	—259	—	9	34	6.2
09	136	161	377	74	—295	—	10	28	5.4
1810	196	128	507	100	—178	2650	14	36	7.1
11	194	175	553	98	—13	—	14	40	7
12	182	165	510	93	—170	—	13	36	6.6
13	167	126	570	122	—97	—	12	41	9
14	190	133	585	97	—61	—	13	42	7
15	237	123	636	118	115	389	17	45	8

Tab. 6 forts.

	Aktenskap		Födde		Folkökning genom öfverskott af		På 1000 innev.		
	in-gångna	upp-lösta	alla	oäkta	nativ.	inflytt.	Vigde par	alla	oäkta
1816	164	100	650	111	215	—	11	45	7.7
17	151	109	547	96	34	—	10	37	6.5
18	139	111	535	92	73	—	9	35	6.2
19	93	151	478	72	-240	—	6	31	4.6
1820	92	103	527	97	2	1799	5.8	33	6
21	111	135	546	100	0	—	6.8	33	6.1
22	137	129	519	100	88	—	8.2	31	6
23	125	115	563	101	117	—	7.3	33	5.8
24	118	138	564	118	16	—	6.7	32	6.6
25	131	143	591	136	72	2258	7.2	33	7.5
26	152	137	576	114	21	—	8.1	31	6.1
27	112	176	554	105	-54	—	6	29	5.5
28	109	204	506	92	-450	—	5.7	26	4.8
29	117	160	511	105	-82	—	6	26	5.4
1830	93	126	541	116	1	1699	4.7	28	6
31	107	127	497	104	-217	—	5.5	26	5.4
32	106	77	490	114	140	—	5.6	26	6
33	127	83	542	119	89	—	6.7	29	6.3
34	113	563	457	112	-1618	—	6.1	25	6
35	184	63	499	114	157	100	10	27	6.2
36	150	72	491	122	154	—	8	26	6.5
37	126	71	482	109	94	—	6.6	25	5.7
38	110	106	454	102	-64	—	5.6	23	5.2
39	106	103	474	94	-37	—	5.3	24	4.7
1840	126	110	497	111	20	1857	6.3	25	5.5
41	126	101	499	117	64	—	6.1	24	5.6
42	119	84	465	116	32	—	5.6	22	5
43	128	83	542	125	100	—	5.9	25	5.8
44	157	82	508	113	53	—	7	23	5
45	154	87	534	116	34	2063	6.8	24	5
46	145	107	582	149	-180	—	6.3	25	6.4
47	155	153	580	159	-129	—	6.6	25	6.7
48	185	94	614	152	49	—	7.7	26	6.3
49	202	109	681	176	149	—	8.2	28	7.2
1850	196	227	777	233	-460	3315	8	31	9.3
51	222	114	776	196	123	—	8.5	30	7.5
52	246	157	809	197	-67	—	9.2	30	7.4
53	222	252	946	268	-590	—	8	35	9.8
54	231	111	856	209	43	—	8.2	30	7.4
55	260	138	884	206	44	3814	9	31	7.2
56	247	137	980	197	181	—	8	32	6.5
57	343	147	1050	219	67	—	11	33	6.9
58	322	148	1140	258	182	—	9.7	34	7.7
59	348	188	1282	291	263	—	10	37	8.3
1860	359	147	1306	284	406	6674	9.8	36	7.8

Tab. 6 forts.

	Äktenskap		Födde		Folkökning genom öfverskott af		På 1000 innev.		
	in-gångna	upp-lösta	alla	oäkta	nativ.	inflytt.	Vigde par	Födde alla	oäkta
1861	356	156	1291	290	71	1390	9.4	34	7.6
62	367	140	1337	319	460	1018	9.3	34	8.1
63	335	134	1545	359	728	875	8.1	38	8.7
64	341	158	1432	319	472	1289	8	33	7.4
65	371	176	1503	329	542	1653	8.2	33	7.3
66	369	335	1556	364	— 16	1032	8	34	7.9
67	335	174	1516	342	547	1113	7	32	7
68	387	244	1827	352	310	12716	7.2	34	6.6
69	393	281	1897	375	417	—6614	7.3	34	6.8
1870	396	347	1991	344	235	9362	7	35	6.1
71	492	255	1982	410	745	—8028	8.6	35	7.1
72	461	273	2150	469	781	1188	7.8	36	7.9
73	583	269	2155	440	700	1570	9.5	35	7.1
74	559	321	2286	426	706	1443	8.8	36	6.7
75	692	328	2399	407	628	1482	11	36	6.2
76	609	296	2508	400	1166	1732	8.9	36	5.8
77	633	291	2474	418	1149	1802	8.8	35	5.8
78	568	259	2727	461	1130	1581	7.8	37	6.2
79	547	322	2613	432	974	1369	7.1	34	5.6
1880	519	335	2581	476	1016	1504	6.8	34	6.2
81	597	346	2721	470	1007	—1975	7.6	35	6
82	661	323	2813	518	1243	1647	8.1	35	6.4
83	791	314	2769	494	1003	— 699	9.7	34	6
84	801	329	2900	514	1086	3630	9.3	34	6
85	831	374	3074	494	1445	3364	9.1	34	5.4

Tab. 7. Medeltal för 5 och 25 (eller 10) år beträffande årliga antalet ingångna äktenskap, födde och döde, allt på 1000 inneväpnare räknadt.

	Äktenskap	Födde		De aflidne, fördelade på åldersklasser															Öfver 100	
		alla	ökta	alla	0-1	1-2	3-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80-89		90-99
1776-80	11.1	36.4	2.5	32	375	89	38	18	5.4	4.4	9.1	8.6	12	15	30	66	148	200	400	1000
81-85	11.1	36.6	3.6	52	395	133	74	35	10.7	7.6	17	20	30	31	58	122	220	310	276	—
86-90	12	38.2	4.6	61	400	120	47	28	12	17	28	31	50	44	65	138	205	390	430	1000
91-95	13.2	40.2	5.7	38	375	91	38	19	6.4	5.4	10	14	19	23	38	89	173	230	270	1000
96-1800	11.2	37.8	5.4	39	315	100	43	15	4.0	7.0	9.4	10	21	27	35	111	208	420	305	—
1801-05	10	37	6.6	38	350	79	32	18	5.4	8.8	9.0	12	20	24	44	87	180	410	185	1000
06-10	10.5	33	5.9	47	350	84	49	20	13	11	15	15	23	38	64	120	220	460	560	—
11-15	13.8	40.8	7.5	44	350	100	46	21	10	11	16	18	26	41	52	98	160	280	630	—
16-20	8.4	36.2	6.2	35	290	96	38	16	5.4	7.4	12	11	16	25	40	105	180	240	600	1000
21-25	7.2	32.4	6.4	29	296	56	20	10	6.4	5.4	7.8	9.6	15	27	37	87	200	350	830	—
1826-30	6.1	28	5.6	34	260	76	30	18	4.6	3.9	8.8	13	19	31	39	93	270	480	1000	1000
31-35	6.8	26.6	6.0	42	205	61	36	24	14.9	6.6	18	22	28	39	61	100	235	480	1000	1000
36-40	6.4	24.6	5.5	23	200	44	19	7.8	4.2	5.0	14	13	16	23	22	44	110	320	500	—
41-45	6.3	23.6	5.3	21	230	49	15	8.6	4.0	4.8	11	14	14	18	18	52	98	300	830	—
46-50	7.4	27	7.2	32	268	79	28	16	7.8	11	16	24	25	28	26	63	150	440	500	—
1851-55	8.6	31.2	7.9	35	280	99	37	14	15	10	19	30	32	24	27	65	145	320	830	—
56-60	9.7	34.4	7.4	28	251	79	29	12	7.6	8.0	12	14	19	20	25	55	125	320	830	—
61-65	8.6	34.4	7.8	23	232	76	34	13	5.0	4.0	7.8	9.4	11	17	23	43	91	180	750	1000
66-70	7.3	33.8	6.9	28	250	90	39	15	5.6	6.4	10	11	15	22	29	50	100	150	1000	1000
71-75	9.1	35.6	7.0	24	227	66	27	10	4.8	5.8	7.8	8.8	13	19	28	39	100	185	375	—
1876-80	7.9	35.2	5.9	20	200	49	17	7.6	3.2	5.2	6.4	9.4	11	14	22	37	79	175	300	—
81-85	8.8	34.4	6.0	20	168	53	25	12	4.0	5.4	7.2	8.4	9.2	14	21	40	91	175	310	—
1776-1800	11.7	37.8	4.4	44	370	107	48	23	7.6	8.3	15	17	26	28	45	105	190	310	335	1000
1801-1825	10	35.9	6.5	38	325	83	37	17	8.0	8.7	12	13	20	31	47	100	190	350	560	1000
1826-1850	6.6	26	5.9	30	232	62	26	15	6.9	6.9	14	17	20	28	33	70	175	400	770	1000
1851-1875	8.7	33.9	7.4	28	248	82	33	13	7.6	6.8	11	15	18	20	26	50	110	230	760	1000
1876-1885	8.4	34.8	6.0	20	185	50	21	9.8	3.6	5.3	6.8	8.9	10	14	21	39	85	175	305	—

Tab. 8. Antalet döde i hvar månad 1801—1885.

	Alla	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	Sept.	Oktober	Nov.	December	Okänd
1801	170	16	20	14	14	17	14	10	12	15	13	9	16	—
02	182	25	12	25	9	22	14	18	16	12	8	13	8	—
03	170	22	11	15	15	17	13	10	15	11	13	18	10	—
04	186	12	18	28	30	20	11	10	16	7	8	10	16	—
05	188	14	14	12	25	23	15	14	30	10	12	8	11	—
06	183	15	15	13	14	16	16	17	12	13	21	14	17	—
07	195	13	12	23	23	20	14	13	8	20	14	16	19	—
08	264	20	19	17	27	24	22	17	20	30	25	22	21	—
09	252	20	21	22	31	20	15	19	29	29	10	14	22	—
1810	248	15	15	21	24	23	21	24	18	19	25	19	24	—
11	226	17	17	22	23	23	15	20	13	15	19	17	25	—
12	270	28	24	25	35	27	30	19	15	12	13	20	22	—
13	216	18	13	16	16	21	15	16	22	12	20	20	27	—
14	239	40	23	24	25	10	11	17	16	16	18	19	20	—
15	190	18	18	19	20	16	19	10	13	13	13	11	20	—
16	167	10	9	10	20	17	18	19	15	11	14	12	12	—
17	215	21	20	18	20	25	16	19	13	14	16	16	17	—
18	188	13	18	9	21	18	16	15	16	15	12	18	17	—
19	304	16	16	23	27	27	28	39	37	30	26	13	22	—
1820	208	29	12	14	12	15	15	16	19	17	22	18	19	—
21	245	21	21	23	19	25	28	21	17	12	21	18	19	—
22	153	16	11	11	10	12	12	11	15	15	10	8	22	—
23	168	16	16	12	16	13	13	11	10	12	13	18	18	—
24	209	19	20	19	21	13	12	21	15	19	23	13	14	—
25	198	23	20	14	13	25	10	12	18	19	10	6	28	—
26	217	25	19	12	24	24	19	14	24	16	13	14	13	—
27	258	23	15	19	26	18	23	24	22	22	22	26	18	—
28	372	29	24	38	29	42	16	21	44	50	29	26	24	—
29	249	31	30	22	26	28	19	15	15	21	13	10	19	—
1830	198	18	18	19	20	14	17	19	13	12	13	15	20	—
31	314	12	27	19	27	23	33	29	31	33	41	23	16	—
32	158	15	17	11	23	14	12	10	7	8	9	14	18	—
33	206	11	25	22	22	22	15	10	16	18	11	16	18	—
34	936	22	9	9	28	19	9	15	727	54	20	12	12	—
35	167	19	10	12	15	16	15	15	11	4	14	14	22	—
36	170	14	12	8	10	23	10	13	17	13	16	17	17	—
37	183	26	13	25	18	11	5	19	16	12	14	8	16	—
38	241	21	17	18	18	11	15	22	19	22	28	20	30	—
39	260	35	25	25	29	31	21	9	17	15	16	21	16	—
1840	249	16	14	33	39	24	22	11	18	16	16	21	19	—
41	435	50	32	42	37	29	33	33	32	44	26	39	25	13
42	433	34	42	35	32	25	26	13	43	43	39	50	42	9
43	442	28	36	40	46	40	20	34	40	50	47	27	30	4
44	455	41	49	46	42	31	30	34	28	28	33	35	54	4
45	500	44	50	57	46	31	33	26	37	32	48	42	43	11

Tab. 8 forts.

	Alla	Jannari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	Sept.	Oktober	Nov.	December	Okänd
1846	762	44	33	38	40	43	42	51	50	58	104	133	122	4
47	709	78	59	58	55	89	73	49	53	63	47	36	46	3
48	565	61	46	48	62	64	51	38	44	31	46	24	44	6
49	532	51	30	43	48	47	34	53	36	32	38	54	62	4
1850	1237	58	34	47	52	51	55	49	59	77	490	190	68	7
51	653	65	79	69	56	48	55	41	41	35	44	47	64	9
52	876	53	73	82	82	80	55	72	69	70	66	79	84	11
53	1536	64	49	74	56	66	67	76	148	582	209	73	61	11
54	813	62	61	67	60	67	57	73	90	78	66	52	74	6
55	840	60	57	47	49	61	73	47	68	136	107	63	64	8
56	799	47	70	70	71	75	62	52	56	58	58	128	52	—
57	983	66	46	66	57	54	61	58	57	109	135	131	138	5
58	958	132	104	115	84	90	73	64	53	48	53	67	75	—
59	1019	68	68	71	59	85	78	52	89	177	141	66	65	—
1860	900	73	56	73	78	89	69	74	85	68	84	56	95	—
61	1220	74	69	90	83	94	92	79	95	114	136	164	130	—
62	877	105	93	101	96	72	72	55	44	53	73	62	51	—
63	817	60	50	77	60	68	76	64	53	68	73	78	90	—
64	960	85	65	100	85	124	72	69	72	79	71	69	69	—
65	961	77	77	82	75	88	93	82	91	73	82	60	81	—
66	1572	83	66	111	90	135	100	99	187	384	152	77	88	—
67	969	122	114	100	72	60	70	83	64	76	70	53	85	—
68	1517	111	109	119	134	118	80	103	142	106	71	143	281	—
69	1480	200	151	158	143	136	146	85	83	90	67	101	120	—
1870	1756	129	160	161	170	144	110	110	110	158	162	179	163	—
71	1236	135	114	138	107	123	84	92	72	95	80	85	111	—
72	1369	99	106	122	118	91	105	111	91	114	129	121	162	—
73	1455	149	133	129	147	143	122	119	104	94	99	112	104	—
74	1580	105	133	132	167	144	106	114	124	91	100	142	222	—
75	1771	255	190	154	164	128	125	122	124	112	118	122	157	—
76	1342	139	90	116	126	109	123	101	101	98	109	116	114	—
77	1325	152	104	126	103	105	111	109	115	91	96	91	122	—
78	1597	130	124	123	132	128	120	131	161	135	110	162	141	—
79	1639	145	146	169	181	160	136	126	122	107	88	122	137	—
1880	1565	133	131	137	135	117	124	119	139	150	114	126	140	—
81	1714	186	165	213	209	198	138	103	96	101	90	94	109	12
82	1570	120	112	116	144	127	121	128	129	119	117	155	168	14
83	1766	167	149	173	170	163	161	124	120	120	136	124	143	16
84	1814	146	145	164	155	154	159	162	153	133	117	132	187	7
85	1629	161	152	150	171	157	149	106	118	96	103	129	137	—

Tab. 9. Antalet födde i hvar månad 1861—1880.

	Summa	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December
1861	1295	121	118	114	122	107	107	91	104	108	95	94	114
62	1350	116	98	128	133	121	102	100	111	103	99	130	109
63	1559	119	120	153	121	144	125	132	133	92	132	137	151
64	1437	114	129	131	133	122	115	103	102	123	119	118	128
65	1513	128	137	133	126	130	136	126	105	116	137	118	121
66	1561	149	130	158	138	134	132	108	135	116	131	118	112
67	1524	113	118	160	124	116	123	126	123	133	119	122	147
68	1827	197	164	165	155	169	150	131	135	118	139	136	168
69	1897	173	174	150	167	146	130	149	147	161	137	162	201
1870	1991	173	160	166	189	196	171	180	145	154	145	143	164
71	1982	156	169	158	179	172	155	153	165	180	163	164	168
72	2150	177	188	181	220	178	169	160	169	195	167	158	188
73	2155	172	163	203	189	177	177	162	176	196	181	182	177
74	2286	189	188	199	167	218	171	178	164	228	189	204	191
75	2399	215	221	207	183	195	171	206	182	217	194	187	221
76	2508	218	211	227	213	218	184	192	188	199	189	240	229
77	2474	213	182	213	205	219	201	194	184	245	213	219	186
78	2727	218	214	242	228	259	221	210	216	240	224	221	234
79	2613	227	211	234	233	233	188	222	211	186	216	242	210
1880	2581	195	241	241	245	218	223	186	228	208	220	166	210

Tab. 10. Åldern vid äktenskaps ingående, och antalet omgifna årligen
1831—1860 och 1881—1885.

	Alla	Qvinnor					Män					Deraf omgifna
		15—25	25—35	35—50	Öfver 50	Okänd	21—25	25—35	35—50	Öfver 50	Okänd	
1831	106	21	61	22	2	—	19	57	27	3	—	10
32	103	23	54	25	1	—	16	56	28	3	—	10
33	124	35	53	32	2	2	25	65	26	5	3	10
34	111	37	43	30	—	1	27	61	21	1	1	9
35	183	36	87	57	3	—	34	87	56	6	—	37
36	148	46	70	31	1	—	31	75	38	4	—	35
37	124	34	50	39	1	—	31	62	25	6	—	17
38	110	31	54	24	1	—	22	66	17	5	—	13
39	103	31	53	17	1	—	27	51	23	1	1	11
1840	124	33	58	30	2	1	37	63	19	4	1	1
41	123	32	57	31	3	—	34	73	14	1	1	12
42	118	34	57	23	1	3	33	64	19	1	1	14
43	127	43	73	9	1	1	23	84	16	3	1	8
44	155	46	82	27	—	—	39	91	23	2	—	14
45	152	48	84	20	—	—	37	97	15	3	—	7
46	141	43	80	16	2	—	27	95	14	5	—	8
47	152	34	88	28	2	—	28	104	19	1	—	6
48	180	60	96	23	1	—	29	125	25	1	—	16
49	199	54	112	32	1	—	51	121	25	2	—	10
1850	194	46	112	35	1	—	37	123	31	3	—	12
51	220	37	134	48	1	—	37	152	25	6	—	14
52	243	74	130	38	1	—	53	156	30	4	—	22
53	219	67	128	24	—	—	50	149	19	1	—	10
54	227	66	130	30	1	—	26	156	43	2	—	28
55	254	72	123	56	3	—	44	160	44	6	—	36
56	247	76	138	33	—	—	55	149	41	2	—	27
57	343	101	189	52	1	—	68	216	56	3	—	20
58	322	80	196	44	2	—	62	207	50	3	—	25
59	348	131	161	54	2	—	92	204	47	5	—	24
1860	359	74	199	86	—	—	65	216	75	3	—	28

	Alla	Qvinnor						Män						Deraf omgifna				
		15—19	20—24	25—29	30—34	35—39	40—49	50—59	Öfver 60	Deraf omgifna	20—24	25—29	30—34		35—39	40—49	50—59	Öfver 60
1881	597	31	171	200	113	38	43	1	—	22	115	228	125	62	49	12	6	53
82	661	20	190	220	127	57	43	4	—	28	168	233	126	61	58	14	1	54
83	791	43	255	256	143	50	37	7	—	26	173	318	151	74	56	16	3	58
84	801	28	237	265	152	67	44	8	—	34	188	302	161	80	45	19	6	56
85	831	32	256	287	135	65	45	10	1	24	210	307	173	58	63	16	4	61

Tab. 11. Väderleken i Göteborg, medeltal för år och månad.

	År	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December
Temperatur 1861—85 . . .	+7.12	-0.8	-0.6	+0.6	5.3	9.9	14.9	16.9	15.9	12.6	7.6	3.0	+0.0
Nederbörd 1861—85 . . .	777.3	68.4	53.0	50.8	36.6	48.7	56.1	67.7	87.9	88.0	78.0	78.0	64.0
Barometer, 0° C, 1876—85	758.2	761.6	758.0	756.8	759.7	759.3	758.3	756.9	757.0	758.2	757.8	757.4	757.0
Relat. fuktighet 1871—85	77.8	88.2	87.1	81.1	70.2	66.3	66.3	69.4	73.2	77.5	80.7	86.8	86.8
Vindens styrka 1876—85	1.67	1.67	1.92	1.67	1.63	1.84	1.72	1.70	1.65	1.56	1.60	1.63	1.60

Vinden 1876—85 i % af antal observationer:

Vindstill	9.9	10.0	4.0	11.9	10.8	6.3	4.6	6.4	11.1	14.9	13.8	12.8	12.8
N	3.5	3.9	2.8	3.7	3.1	3.7	3.2	3.2	3.5	2.9	4.0	4.6	3.5
NO	10.5	15.5	13.4	13.6	14.8	10.1	9.1	5.8	7.5	6.3	8.1	11.2	11.2
O	16.3	14.9	20.0	15.5	25.1	13.9	12.6	8.1	12.5	17.3	21.5	15.7	15.7
SO	6.5	4.2	7.7	6.0	7.6	4.8	3.9	4.2	9.0	7.7	8.2	8.9	6.5
S	14.0	17.7	20.2	15.6	9.3	12.0	10.8	12.2	11.3	13.1	13.5	17.1	15.0
SW	14.8	16.7	15.1	12.2	13.2	16.3	17.3	16.8	15.0	14.1	11.9	14.7	14.7
W	20.7	15.1	13.0	17.3	12.9	26.6	31.6	38.4	26.8	21.5	16.0	14.1	14.1
NW	3.5	2.0	3.5	4.2	3.3	6.1	6.7	4.9	3.3	2.3	3.0	0.8	0.8

Tab. 12. *Nederbörden i Göteborg för hvarje månad 1860—1885.*

År	Jannari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	
1860	897.9	91.7	25.5	49.6	43.6	56.1	114.3	53.7	139.8	150.5	99.2	35.6	35.3
61	751.3	41.0	43.1	100.9	13.4	42.2	19.6	62.6	94.4	142.2	21.7	156.5	13.7
62	851.7	27.9	16.0	46.9	65.3	30.9	116.4	105.7	76.9	91.1	130.9	60.0	83.7
63	713.7	76.0	46.9	36.2	71.9	43.4	115.5	45.7	60.3	101.8	57.6	25.2	34.1
64	616.1	30.0	31.2	46.3	35.0	35.0	69.2	30.6	74.5	97.1	41.9	58.5	66.8
65	639.9	69.5	62.9	29.1	16.0	43.1	11.9	45.1	158.0	16.3	84.0	71.0	33.0
66	1183.2	121.7	120.2	52.3	32.4	59.1	93.5	98.9	171.9	177.8	14.3	117.0	124.1
67	1120.7	239.6	101.2	47.8	111.6	31.5	55.8	179.6	38.3	118.5	64.4	18.4	114.0
68	814.6	77.8	120.8	94.7	65.9	20.8	11.0	39.5	103.0	35.0	111.6	68.6	65.9
69	749.4	47.2	107.5	6.5	22.9	65.0	55.5	16.6	87.3	68.9	118.8	94.7	58.5
1870	698.4	88.5	7.7	49.6	26.1	57.0	57.6	43.4	41.9	84.3	60.0	139.5	42.8
71	605.2	48.4	51.7	24.0	50.4	10.4	54.6	121.7	43.6	31.2	54.6	31.8	82.8
72	1111.3	79.6	57.6	120.8	35.0	99.2	68.3	65.9	94.1	164.5	139.5	115.5	71.3
73	913.9	124.5	25.0	24.6	20.0	86.4	57.2	72.1	69.1	126.0	130.6	108.2	70.2
74	652.7	82.1	16.5	68.4	42.2	24.4	24.1	58.3	101.4	75.4	80.3	43.7	35.9
75	540.4	95.7	0.7	34.8	23.5	34.1	62.7	41.7	59.4	28.0	40.9	61.2	57.7
76	841.5	39.9	52.9	104.1	43.6	31.5	38.1	44.8	82.3	219.0	72.5	55.7	57.1
77	880.0	79.4	61.4	58.5	17.9	36.1	54.5	88.4	123.1	44.1	76.1	130.4	110.1
78	727.1	53.9	13.5	71.1	11.1	94.2	50.8	27.8	93.2	91.6	60.0	85.7	74.2
79	688.8	5.6	69.7	33.7	26.1	100.3	83.3	57.3	54.7	104.8	84.1	36.4	29.8
1880	644.2	3.5	96.2	16.7	35.1	17.0	30.5	92.3	88.0	63.3	39.4	99.1	63.1
81	746.7	17.0	47.3	52.8	17.5	73.2	44.4	106.3	129.0	44.7	74.5	102.5	37.5
82	756.9	54.4	31.6	85.8	59.0	37.3	47.3	75.9	99.3	41.1	98.9	80.1	46.2
83	777.2	66.1	38.1	12.6	31.0	22.3	67.3	81.4	92.1	103.0	86.4	112.1	64.8
84	661.7	61.3	35.0	33.7	13.7	62.2	34.9	58.7	37.2	50.6	102.6	32.3	139.5
85	746.6	79.8	71.4	18.5	29.4	60.7	74.7	31.7	123.7	79.3	103.4	40.5	33.5

Tab. 13. Temperaturen i Göteborg i medeltal för hvarje månad
1859—1885.

	År	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December
1859	—	—	—	—	—	—	—	—	+16.0	+11.8	+ 7.5	+3.0	-3.2
1860	+5.53	-0.2	-6.2	-2.1	+3.8	+9.6	+14.2	+16.5	+14.4	+11.6	+ 6.8	+1.6	-3.7
61	+7.25	-4.4	+0.6	+2.5	+4.8	+ 7.9	+16.9	+17.8	+16.0	+11.7	+ 8.6	+2.9	+1.7
62	+6.67	-3.4	-3.2	-0.5	+4.7	+13.0	+13.8	+14.2	+14.9	+12.7	+ 9.6	+3.7	+0.6
63	+8.29	+2.9	+2.8	+1.6	+6.8	+ 9.2	+15.0	+15.1	+15.7	+12.4	+ 9.9	+6.0	+2.1
64	+6.38	-1.7	-0.6	+0.7	+4.8	+ 8.2	+14.3	+16.4	+13.0	+12.0	+ 5.7	+2.3	+1.4
65	+7.08	-0.8	-5.4	-2.1	+5.5	+12.5	+13.2	+17.2	+15.3	+13.6	+ 6.9	+5.5	+3.6
66	+7.33	+3.4	+0.6	-2.9	+5.2	+ 8.6	+17.1	+16.3	+15.3	+14.2	+ 7.6	+2.7	-0.1
67	+5.82	-6.4	+0.7	-1.5	+3.9	+ 7.5	+13.6	+15.5	+16.7	+12.3	+ 8.4	+3.2	-4.1
68	+8.13	-2.6	+2.3	+2.4	+5.5	+12.1	+15.4	+19.3	+19.4	+12.2	+ 7.9	+2.4	+1.3
69	+7.17	+0.8	+2.6	+0.3	+7.4	+ 9.5	+12.9	+16.3	+15.2	+12.9	+ 7.5	+1.0	-0.3
1870	+6.22	-0.4	-5.5	+0.1	+5.9	+10.2	+13.8	+17.1	+16.4	+11.9	+ 6.1	+3.7	-4.7
71	+5.57	-4.4	-6.2	+3.1	+3.6	+ 9.2	+14.0	+16.4	+16.4	+10.2	+ 5.8	-0.1	-1.1
72	+8.37	+1.7	+0.4	+1.2	+6.3	+10.9	+16.0	+19.2	+15.8	+12.9	+ 9.8	+5.9	+0.4
73	+7.97	+2.9	-0.3	+1.2	+4.7	+ 8.8	+15.8	+17.5	+15.7	+12.8	+ 8.0	+4.5	+4.0
74	+7.92	+3.6	+1.8	+2.4	+6.2	+ 9.0	+15.1	+17.2	+14.7	+13.3	+10.9	+3.1	-2.3
75	+6.28	-3.1	-4.1	-0.4	+4.9	+11.1	+15.2	+17.6	+17.5	+12.9	+ 5.8	-0.2	-1.8
76	+6.71	-0.5	-1.3	+1.0	+5.8	+ 8.6	+16.3	+17.2	+16.3	+11.8	+ 8.2	+0.1	-3.0
77	+6.54	-0.6	-2.1	-1.4	+3.0	+ 8.6	+15.0	+16.3	+14.9	+ 9.4	+ 6.8	+6.8	+1.8
78	+7.99	-0.6	+2.2	+2.0	+7.9	+10.5	+14.9	+16.4	+17.2	+14.2	+ 9.8	+3.4	-2.0
79	+6.07	-3.3	-4.8	-0.4	+3.6	+10.4	+14.5	+16.0	+16.8	+13.3	+ 7.9	+0.6	-1.8
1880	+7.69	-0.6	+1.4	+2.1	+6.0	+10.4	+16.3	+17.1	+18.2	+14.2	+ 3.7	+3.4	+0.1
81	+5.80	-4.9	-4.3	-2.8	+2.5	+10.3	+14.3	+15.8	+13.7	+11.5	+ 5.3	+5.1	+3.1
82	+8.15	+3.3	+2.4	+4.0	+6.1	+11.4	+15.3	+17.6	+16.8	+14.0	+ 8.1	+1.0	-2.2
83	+7.48	-1.3	+1.2	-1.5	+5.4	+10.7	+15.6	+17.4	+15.8	+12.6	+ 7.7	+5.3	+0.9
84	+8.18	+2.3	+1.8	+2.8	+5.6	+ 9.9	+14.5	+17.8	+16.6	+14.5	+ 9.4	+1.5	+1.4
85	+6.89	-1.5	+1.2	+1.7	+6.2	+ 9.1	+14.3	+16.8	+14.1	+11.2	+ 5.5	+2.4	+1.7

